

START

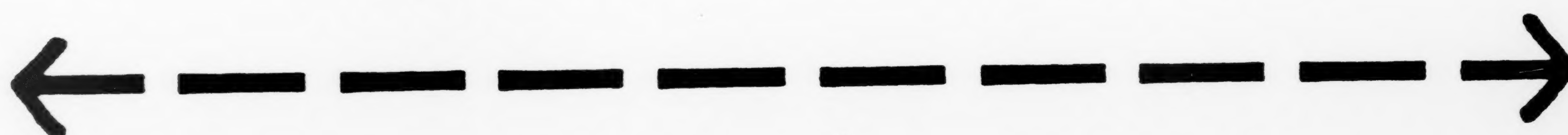

REEL 46

Microfilmed 1990

University of California
Reprographic Service
Los Angeles, CA 90024-151804

6 inches

Reduction Ratio 10:1

National Preservation Program for Biomedical Literature:

Preservation of Persian and Arabic Medical Manuscripts

Funded in part by the
National Library of Medicine
and the
University of California at Los Angeles

(Contract Number N01-LM-9-3534)

October 1989 - September 1990

The material on this microfilm
is of varying quality. Portions
of the material may illegible due to:

Aged paper
Foxed, stained, or insect
damaged paper
Water damaged paper
Glossy paper
Illegible script or faded ink

Red and purple within the
manuscripts may appear paler.

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

Centimeter

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm

1 2 3 4 5

Inches

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3 7.1 8.0 9.0

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

Persian Medical Manuscript Collection

*Ms.
coll.
no.60
RARE

Persian medical manuscripts. -- ca. 1100-ca. 1900.
150 v. ; 15 x 8-38 x 24 cm.
Entire collection microfilmed as part of a National Library of Medicine preservation project: the preservation master negative is at NLM; the printing master negative is at the University of California's Southern Regional Library Facility; a positive copy is housed in the UCLA Biomedical Library's History Division.
Formerly a part of: Near Eastern manuscript collection, Dept. of Special Collections, University Library, University of Califonia, Los Angeles, and assigned accession no. 1117. Transferred to the History Division of the UCLA Biomedical Library in

CLU-M ejf 891113 CLUHsl SEE NEXT CRD

*Ms.
coll.
no.60
RARE

Persian medical manuscripts. ... ca. 1100-ca. 1900. (Card 2)
March, 1986.
Finding aids: Annotated and indexed list available in library: Richter-Bernburg, Lutz, Persian medical manuscripts at the University of California, Los Angeles : a descriptive catalogue (Malibu : Undena Publications, 1978)
1. Medicine, Arabic. 2. Manuscripts, Medical. I. University of California, Los Angeles. Louise M. Darling Biomedical Library. History and Special Collections Division. II. Series: Near Eastern manuscript collection ; no. 1117.

CLU-M ejf 891113 CLUHsl

Persian Medical Manuscript Collection

Ms. 46

Arabic text, not catalogued in Richter-Bernburg.

(Richter-Bernburg No. 99)

Author: ʿEmādoddīn Maḥmūd b. Serājoddīn Masʿūd Shīrāzī

Title: [Resālä-ye āteshak]

(Richter-Bernburg No. 102)

Author: ʿEmādoddīn Maḥmūd
b. Serājoddīn Masʿūd Shīrāzī

Title: [Dar taḥqīq-e mofarreḥāt-e yāqūtī]

Arabic text, not catalogued in Richter-Bernburg.

(Richter-Bernburg No. 103)

Author: ʿEmādoddīn Maḥmūd
b. Serājoddīn Masʿūd Shīrāzī

Title: [Resālă-ye ḥejāmă]

Arabic excerpts, not catalogued in Richter-Bernburg.

(Richter-Bernburg No. 113)

Author: Mīrzā Qāżī b. Kāshefā

Title: [Resālä dar čūb-e čīnī va-qahvä va-čāy]

Arabic excerpts, not catalogued in Richter-Bernburg.

149 fols., 210 x 120 mm

Loose material filmed at end of manuscript

1

Pers. Med. 46

= Pers. Med. 46

10

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نثق والعصمة

اعلم ان الادوية مختلفة في قوة المسهلة فان بعضها انما يخرج خلطا واحدا فقط مثل التربد
للبلغم والسقمونيا للصفراء والحجر الارمني للسوداء و[illegible] وبعضها
يخرج خلطين كالغاريقون للبلغم والسوداء وبعضها يخرج ثلث اخلاط كحب
الحنظل للبلغم والسوداء والصفراء الا ان الدواء الذي يخرج اكثر من خلط واحد
يكون فعله متفاوتا فيها فيخرج من احد الخلطين اكثر من الآخر كالغاريقون فانه يسهل
البلغم اكثر من السوداء وحب الحنظل يسهل البلغم اكثر من الصفراء والسوداء اكثر من
الصفراء وهذا الحرف ان ما يخرج خلطا واحدا فبقوة واحدة وما يخرج اكثر من خلط
واحد فباكثر من قوة واحدة والا لم تتفاوت فعلاه والادوية تتفاوت فعلها
في انواع نوع المادة فان التربد والغاريقون وحب الحنظل وان اتفقت في اخراج
البلغم لكنها اختلفت من جهة ان كل واحد منها يسهل نوعا اخر من البلغم
وبمقدار اخر وعلى نحو اخر ومن موضع اخر وينفع وينفذ في [illegible] الى الاعضاء
اخر من وجوه اخر وكل واحد منها يسهل من عضو مخصوص فان حب الحنظل من الدماغ
والاعصاب وفي السورنجان من المفاصل والغاريقون من آلات التنفس ومنها
ما يسهل من الصدر ومنها ما يسهل من الجوف اما الذي يسهل بالطبع اما ان يسهل بلا توسط
متوسط كالغاريقون فانه يسهل القليل منه وليس فيه كيفية مثل [illegible] فعله
ولما ان يسهل بتوسط المشاكلة التي بينها او بتوسط المضادة كالحلبة فانه
[illegible] لمضرة الصفراء ويخرج لها من سائر الاخلاط واما الذي يسهل
بالخوض اما ان يسهل بالعصر كالاهليلجات او [illegible] او ان [illegible] طلب

كالحنا والحلبة والالية والادهان واكثر الاشياء اللزجة الرقيقة او بالبندق
زاربا او الفستق والقوس والموز والمشمش او بالجلا كالاشياء المملوءة
والمرة والزجة الغليظ فان الزج [illegible] يكون في المعدة والامعاء
وتغريها وتكدره فينفكه والترغيوص فهو يلطفه والحلو ملوه وبجرده او بالتقطيع
كالسكنجبين الشديد الحموضة فانه يقطع الاخلاط الغليظة الالصقة فيها ويزيلها
معها او باضعاف القوة الممسكة التي في اوعية الكيموسات اما بسبب علة
الحار الغريزية واطفايها فيرخي القوة الممسكة فتسيل تلك الكيموسات [illegible] او عنيفها
كالموضع يتناول الزبد المتعفن والخبز وبزر القثاء والسويق العفنة واما بسبب
ايلام تلك الادوية فيضعف القوة الممسكة للمعي عن امساك ما فيها كالموضع يتناول
ماء السلق وماء الشنان والملح النفطي والبورق والماذريون واعلم ان هذه
الادوية ليست تسهل من جهة هذه الطعوم لان اشياء كثيرة توافقها في تلك الطعوم
ولا يفعل افعالها وانما تفعل لقوى اخرى فيها وسنبين لعلم ان الادوية المسهلة
في الحقيقة هي المادة فقط وهي وان كان اسهالها بالقوة المادة الا ان جذبها
تعين في نفوذ [illegible] حتى لا تجمع البدن ولعل الاخلاط [illegible]
واما الملح والحلو والماء وغيرها فانها قليل الاسهال وانما يخرج ما في المعدة
والامعاء وما يقرب منها فيسمون ان يخص الادوية ملينات الطبع والادوية
المادة مسهلات فانها هي التي تسهل من اعماق البدن الاخلاط المتمكنة فيها
والفضلات الحالية [illegible] اعني [illegible] البدن من الفضل الادكي واعلم ان البدن
[illegible] قال الشيخ يمكن ان [illegible] ان تسهل [illegible]
يعرق طعامه قدر البلغم الذي يجري فيه السوم [illegible] وان يجعلها [illegible]

... فان المعدة تنفض ... [illegible]
واما الطعام الغير المنهضم فيدخل به على طعام آخر فان المعدة تقذفه وتعنف عليه فتقذفها
شديدا وخصوصا اذا كان قليل المقدار واما لين الطبيعة فلا ينبغي ان يفعل شيئا
من ذلك كلا بل ينبغي ان يكون طعامه مما يولد خلطا صالحا مقويا للمعدة وان معا
والكبد وان لا يتناول شيئا يضعف المعدة فان الفضلات اذا صادفتها ضعيفة
تندفع اليها وتسيل اليها ويجتنب الجوع والعطش وكل ما يضعف القوة ويغير البدن
تغييرا شديدا ولا بد من ترك التعب والجماع والحركات النفسانية القوية لان
ذلك كله مجفف مانع من الاسهال وينبغي ان يلين الطبيعة ويجعلها مجيبة للاسهال قبل
استعمال الدواء القوي خصوصا في العلل الرديئة الا في المستعدين للزرب فانه يجب
ان يفعل به ذلك ... بعد ان يشرب الدواء ... الامعاء ... فان
ذلك خطر عظيم بل يجب ان تحرجه بالاوراق ... المزلقة والحقن اللينة والاشياء
المزلقة واستعمال الحمام والدلك والتمريخ بالادهان قبل المسهل من المعدات ويجب
الا يكون بين ذلك وبين شرب الدواء زمان كثير ويجب ان يكون شارب الدواء
محتملا ... ولا يكثر الملح في الطعام ... يريد
ان يستعمل اعلم ان ... والاخلاط اللزجة والتمدد ... السفل
ومن فوق ... ينبغي ان يسقى شيئا حتى يقطع ذلك بالاغذية
اللينة وبالحمام ... وترك ما يجمد ويلهب واذا احتجت الى استفراغ بدن يابس
صلب اللحم ... قبل الاسهال في الترطيب بالاغذية
الدسمة ويجب ان يتقدم قبل الاسهال بتقطيع الخلط الذي تريد استفراغه ...
... بالاسهال في ... استفراغها ...

ان يستفرغ

انظير المحتف
مكان خط

ان يستفرغ بالقيء ... دون ... القوية الاسهال فانه يجذب المادة من ...
البدن ولا يجيبها المولد بسبب عدم نضجها فتتغير الطبيعة وتتحير وتتعدى الى ...
بتفتيح المجاري وتوسيعها فانه يخرج من الاخلاط المولدة وان كان كثيرا من غير
ان ينال البدن منه ... ومتى ... ان ... لو ان عرض
الاسهال ... الكرب والمغص والدوار واما الذي
عبارة ... المياه ... يدفع السهل فالغليظ والرقيق
والبدن كله غير مستعد للسهل اما الغليظ فلانه ... للمنافذ الضيقة
واما الرقيق فلانه ... ينفذ في خلل الاعضاء ... واما اللزج فلانه
يتشبث بالاعضاء التي يحصل فيها فلا ينقلع عنها بسهولة فينبغي ان ترقق
الغليظ قليلا وتكثف الرقيق قليلا وتقطع اللزج بالاشياء التي تفعل ذلك ...
... اعلم ... شرب الدواء ... الصواب ان ...
قبل شرب المسهل بثلاثة ايام او يومين ... وان كان ضعيف التركيب حار
المزاج ... قبل المسهل ... ماء الشعير ...
غذاء لطيفا ... بعض الاعراض ... الدواء ...
... الكرفس ... ماء الورد ... فان
... عن رائحة الدواء ...
كان ... ان ... وورق ...
... القدف ... الدواء
ان يتناول عليه شيئا ...

[illegible]

6

ويسكن الغثيان او يتوجه الطبيعة الى مقاومة الالم وتغفل عن اذى الدواء
فاذا انحدر الدواء من فم المعدة حل الرباط لئلا يمنع عمل المسهل او
يجب ان يحرك بالجسد او يمشي بالقرطم او يمكث في شيء المقصود او يسكر
المعموم او يلعق من الورد قم من الذهب والفضة ويشرب او يملأ الفم
ماء فاترا ثم يشرب عليه بحسب الفضل الباقي والاشياء التي تجب مراعاتها
في الاسهال الاول الخلاء والامتلاء فانه من ظهرت علامات الامتلاء
الذي توجب الاستفراغ كما الاعياء والثقل مع ضعف وكسل في فم
المعدة والغثيان وقلة شهوة الطعام ونحوها ودلت الدلائل ان ذلك
الامتلاء من غلبة احد الاخلاط فينبغي ان لا يدفع بالاسهال بل يستفرغ البدن من
الخلط الغالب ويعرف ذلك من المزاج والسن والوقت وانواع المرض والتدبير
المتقدم فان كان الغالب خلطا واحدا فيستفرغ وحده وان كان اكثر من
خلط كالصفراء والبلغم والصفراء والسوداء والصفراء والسوداء والبلغم وبسبب
التركيب في ذلك يكون الاستفراغ واما الخلاء فهو عدم الامتلاء مطلقا بحسب
لا بحسب الاوعية ولا القوة ولا بحسبهما جميعا خلافا للتي يمنع الاسهال لان
الدواء المسهل من شانه اخراج الفضلات فاذا لم يجدها اخرج الاخلاط الجيدة
المحتاج اليها فيحصل للبدن بذلك ضرر عظيم ويتبع ذلك الاستفراغ لان القوة
الماسكة تتمسك بما في الاخلاط والدم لانه فضل لكونها محتاجة اليها والدواء
يجذبها فيقع بين الطبيعة والدواء مجاهدة فيحدث من ذلك كرب وربما
ادى الى الغشي الثاني القوة والضعف فان الضعف مانع قوي
من الاسهال فانه وان كانت الحاجة الى الاستفراغ شديدة وكانت

القوة ضعيفة

7

القوة ضعيفة او مع الضعف [illegible] يستفرغ [illegible] فيسقط القوة [illegible] في البقاء
الخلط الذي تريد ان يستفرغ الا انه ربما كان ضرر ترك الاستفراغ اكثر من ضرر ضعف القوة
كما اذا كان الضعف في القوى الحركية او كان في جميع القوى لكن يمكن تداركه بعد
الاستفراغ في باب الاستفراغ [illegible] تداركه بعده ذلك الضعف وههنا تفصيل فانه ان
كانت القوة قوية والفضلة قليلة فلا يزول بالمحللات والمدرات [illegible] استفرغ في
دفعة واحدة وان كانت القوة قوية والفضلة كثيرة يستفرغ مرارا كثيرة متواترة لئلا
يسهل اسهالا كثيرا وان كانت القوة ضعيفة والفضلة كثيرة متواترة لطيفة مرارا
كثيرا فينبغي بكثرة مراتها ولا يجحف بالقوة ويقوي القوى بين كل استفراغين وان كانت
القوة ضعيفة والفضلة يسيرة تستفرغ مرارا ادوارا يسيرا باسهالا ضعيفا قال المحقق
النجيب اما قوة الراس فينبغي ان يكون اعتمادك عليها في جميع الاحوال دون غيرها في
جميع العلاجات فان كانت القوة قوية واحتجت الى الاسهال فلا يتوقف وان كانت
متوسطة في الضعف والقوة فاستفرغ استفراغا وسطا وعنده وان كانت ضعيفة
فعده الى ان تقوى قليلا ثم استفرغ وما قدرت ان لا تستفرغ فلا تستفرغ لكن [illegible]
مزاجه بما يورد عليه مما يضاد مزاجه ويحتمل الثالث المزاج فان [illegible] اليابس
والبارد اليابس مادام يمكن ان يعالج امراضهما بنحو اخر نصرف عنهما الاستفراغ لان
كل واحد منهما يكون مع الرطوبات الغادية قليلا والاستفراغ يوجب اخراج [illegible] مع
ان صاحب الاسهال ينبغي ان يرطب [illegible] شديدا ثم تستفرغ وكذلك ينبغي ان يرطب بعد
الاستفراغ ايضا الرابع السحنة فان افراط القضافة والنحافة مانع من الاسهال بسبب قلة
الرطوبات [illegible] وكثيرا ما يوجد الدق فيجب ان [illegible] فان كان نحيفا كثير المرار
ولا يستفرغ [illegible] يولد الدم الجيد المائل الى الرداءة والطبيعة فربما [illegible]
مزاج خلط وربما قويت فيحتمل الاستفراغ وان امكن ان تعالج بدل الاستفراغ

الاسهال

فيجب ان يقوى القوة ان كان نفس الاجعت لكن ليس معنى يكثر فيه الاسهال فان كان كذلك
فالاسهال فيه ان شاء الله وكذلك افراط السمن فانه لم يكن من الاستفراغ فانه من اسهاله
لضغط اللحم والسمين العروق وتطبيقها او انقضت فيها عن الطبقات الملاصقة
لها المدافعة لها بالاستفراغ فيختنق الحرارة والنفس ... منه انصباب الفضول
الى الاحشاء بانعصار بحركة ضغط اللحم العروق فاعلناه اي مس الاعراض
الملائمة فان المستعد للذرب الماني فيه ان لا يقطع الاسهال والمستعد لقروح الامعاء
لما يخاف من السحج بسبب مرور الفضول على الامعاء والمستعد للتشنج ونحو ذلك ما يمنع
من الاسهال وكذا اذا كان تقدم استفراغ قوي فان الاستفراغ على الاستفراغ مسقط للقوة
اعلم ان الشيخ من المستعدين للذرب لانه ضعيف الدماغ والاعصاب فيكثر الفضلات
في دماغه وتسيل الى المعدة فكان لذلك عجيب الطبع فاذا بلى الاسهال فيعسر حبسه ...
السادس السن فان الشيخ والصبي والقاصر عن تمام النشو يمنع من الاسهال المقصود
القوة فيهما فلا يؤمن ان ينطفي حرارة الشيخ بالكلية ولئلا تضعف قوة
الصبي فينقص من النمو المطلوب للنشو السابع الوقت فالقيظ الحر الشديد
الحرارة والبارد جدا يمنع من الاسهال اما البارد جدا فلان الاخلاط تكون فيه قليلة الحرارة
جدا بسبب التكاثف وذلك يحوج الى زيادة فيها الى النقصان بالاستفراغ والنفس
ان الاخلاط تكون فيه جامدة فلا تطاوع الدواء في الاستفراغ فتقع من الطبيعة وازدياد
مقاومة شديدة واما الشديد الحر فلان القوى تكون فيه ضعيفة لكثرة التحلل بما
يجمع من الاسهال ولان اكثر الادوية المسهلة حارة حادة فيضاف الى ذلك حرارة
الهواء فتشعل في البدن ولذلك تعقيب الحمى بعد الاسهال ... واكثر الاوقات
ولان حر الهواء يجذب المواد الى الخارج والمسهل يجذبها الى داخل فيتعسر الاسهال
وكذا الحال في الاستفراغ بالحجامة وما ادى الى منها يقطع عن الاسهال الى

واذا الم

واذا احتيج الى الاسهال في الحر الشديد فليختر يوما قليل الحر ... ويكون
المشروب بارد ويكون في بيت بارد ولا يخرج الى الهواء البارد ... وان كان
ان يدبر قبل المسهل ذلك التدبير يوما او نحوه كان اجود ... ان يسخن بعده بشارب
الدواء في البرد وعدم الماء في الغليظ ان يدبر بعكس ذلك فليختر يوما يكثر فيه الشمال
وان يسخن في موضع بارد واحكم ان ينقل الى الجبال البارده الثلجية كان اولى فاما
واعلم ان الربيع يتقبله الصيف المحلل لا يبعد ان يحسبه ان دواء الطبيعة ولا تاخير عن
فهو الوقت في ذلك المسيح ان كان المقصود بالاسهال هو ازالة ما امتلاء من الكيموسات الردية
كان الربيع اولى لان الاخلاط تكون فيه كثيرة وان كان المقصود منه ازالة الامتلاء
بحسب القوة كان الخريف اولى لان المواد تكون فيه ردية فاسدة ومختلفة
الثامن من البلد فالحار جدا والبارد جدا اما لما ذكرنا في الوقت وان دعت
حاجة الى الاستفراغ فتدبر بما ذكرنا هناك والبلاد الحارة تسقى ما يسهل اقل لان البلاد
الحارة معاونة في تقليل الفضلات وتحليلها والبلاد الباردة تسقى ما يسهل اقوى
لان الرويه بالمسهل مضعفه لعقله التاسع العادة فان من اعتاد الاسهال وتركه كان
ذلك لقلة ويورثه وكذا الاحوال مرضا فان حدث له عذار الى النها معاودة
لعادة الاسهال فيتبين ان يقدم وتسهيل قبل ان يعرض له علة فيجبه الاسهال
فلما علته سوداويه فان الطبيعة تجهد في تحليل فضول بوجوه او نحوه الفضول
الى مواد القوى لان في لحمه فان لم يسهل تكون ضرره عظيم الى القصاص
فان المفرط التحليل فيها الى الصحة بالعلاج وامال الدهن كيف كثرة التيبيس
الاسهال لان المواد تكون فيه قليلة والقوى ضعيفة فتحدث الحمى ...

والبدن قال الشيخ واما مقتضى المرض فهو ينبغي ان يتوقف عليه لانه كل فصل يكون

وتعب فانه يضعف البدن ويقلل فضوله في اكثر الاحوال ويقع اكثر امراضه اما صفراوية

واما سوداوية وكذا الذي يعتاد التعب وكل عمل يكون مع دعة ورفاهية فيتحمل معه البدن

ويكون اكثر امراضه امراضا مادية اما بلغمية وكذا الذي يكون يتعب [illegible] التدبير

المتقدم فان استكثر رياضته والتعب والصوم والنوم والسهر في اي هواء كان وبالجملة كل من يكثر التحلل في بدنه لا [illegible] استكثر من الاغذية

خصوصا الاغذية الغليظة وصاحب الدعة والترفه وعدم الرياضة المجتمع في بدنه

اخلاط كثيرة كيف ان يبادر [illegible] الاستفراغ على حسب التدبير الموجب لزيادة غلبة خلط

خلط فان المستكثر من الاشياء الحلوة والدسمة والمالحة والحريفة [illegible] المولد للفضول

ينبغي ان يبادر باستفراغ الفضول [illegible] الثالث جوهر الخلط الذي يريد استفراغه

فانه ان كان الخلط رقيقا كالصفراء الذي يستفرغ دفعة ومتى كان غليظا

كالسوداء او لزجا كالبلغم فينبغي ان يستفرغ في مرات كثيرة ليكون الاستفراغ [illegible]

بعد [illegible] في المرة الاولى [illegible] وان كان الخلط مختلطا بالدم والدم

زائد على المجرى الطبيعي ينبغي الدم اولا ثم تشتغل باستفراغ ذلك الخلط فانه كثيرا

ما يقع [illegible] والواجب ان يكون الفصد فيه اولا [illegible] واضطراب [illegible]

فالواجب ان يبدأ [illegible] بالاسهال كما ذكره الشيخ وان كان الخلط رديء يستفرغ اولا

ذلك الخلط [illegible] الدم ثم تفصده [illegible] ثم يستفرغ وينبغي ان يوقع الفصد

الاسهال [illegible] اولا [illegible] قال الشيخ متى كانت المادة

شديدة التلزج او شديدة الاختلاط بالدم فلا يمكن ان يستفرغ دفعة واحدة

كما يكون

ينبغي صح

كما يكون من [illegible] المفاصل [illegible] والظهر [illegible]

واعلم انه ربما يحتاج في بعض الاوقات ان يقدم الفصد على الاستفراغ [illegible] الفصد

الواجب بسبب مانع من الفصد او غير ذلك فلا [illegible] من الملينات الثالث [illegible]

العضو المأوف فان موقف العلاج في كل عضو بالاستفراغ ما ينبغي ان يتوقف

عليه فانه اذا وافق كان النفع [illegible] واذا خالف [illegible]

الفضول من الدماغ يكون بالادوية التي لها صعود الى الراس كالغرغرة [illegible] و

الكطوخودوس والغاريقون واستفراغ فضول المعدة بالقيء او [illegible]

منه وطبخ الورد [illegible] مع الصبر [illegible] اذا كانت [illegible]

لزجة وخصوصا اذا كانت حارة والكبد بالاشياء اللينة كالهليلج و[illegible]

والطحال بالادوية المستفرغة للسوداء كالافتيمون والبسفايج والغاريقون

[illegible] الاسود والمفاصل بالسورنجان والماهيزهرج [illegible]

الابتداء يستعمل الاستفراغ [illegible] اذا كانت [illegible] وكانت الاخلاط

هائجة والقوة قوية واذا كانت المادة متشبثة بالبدن يصبر الى ان ينضج

وفي التزيد ربما يستعمل فيه الفصد برفق وفي الانتهاء وهو وقت تجاهد الطبيعة

العلة وفي الانحطاط الذي يحصل فيه الامن من المرض وهو وقت غاية الضعف لا يستعمل

فيه الاستفراغ وبالجملة ينبغي ان ينظر الى المزاج [illegible] الدواء بحسبه

وسنه وموضعه والوقت [illegible] السنة وعادته وقوته والتدبير المتقدم

وحال بدنه وجوهر الخلط الذي يريد استفراغه والذي يوجب الاسهال [illegible]

مقدار ما [illegible] دواء [illegible] اي عضو [illegible] وهيئة البدن [illegible]

نضاجة [illegible]

الامتلاء [illegible] الغثيان او ازالة الخفة او النقصان متى اعتبر به تأخر التركيب
مراعى معهم لينفع في ذلك ولا ينبغي ان يستعمل الادوية المسهلة عند ضعف القوة
وما عند تسلط بعض الامراض التي لا تشتغل الطبيعة بها وضعف القوة
الحس المفرط المفرد ولا عند الامتلاء من الدم فلا يظهر النضج المطلوب ولا في مبدا الانفتاح
الورق وسيلان الدم في بعض المواضع ولا عند عدم الحاجة الى ذلك المسهل ولا عند ضعف
القلب لما يخاف من وقوع الغشي ولا عند منع الحقنة بسبب عدم قبول الدواء ووقوع
الغثيان في حدوث الضعف وخوف الغشي ولا عند الشدة قبل النضج فيحدث الاضطراب
والمغص والدوار والضعف وكثيرا ما يحدث الغشي ولا عند الوجع قبل التسكين
فيشتغل الطبيعة ويحدث الضعف الشديد اعلم انه ينبغي ان يراعى اكثر الشرائط
اذا كان شرب الدواء ليس الا من حاضر بل تستظهر في التقدم بالحفظ وكان
المرض بحيث يمهل تاخير الاستفراغ الى وقت آخر واما اذا كان المرض حاضرا ولا يمكن
التاخير في الاستفراغ فان استطاع فواجب ان يختار وقتا من الهواء [illegible]
وتدبير الفصل الثالث في تدبير النضج وتحقيقه وكيفية الانضاج وتوقف النضج
قد سبق منا قولا مجملا في النضج فيتقدم الاحتياج اليه واما الآن فنريد ان نبين
حقيقة ذلك علاماته ومراتبه ونذكر جملا يتعلق بكيفية الانضاج لتكون المستنقع بهذه [illegible]
على بصيرة من امر النضج فنقول قال الشيخ في تصحيح الرجل الذي زعم ان الوضع في
الانضاج الترقيق والغليظ لا الرقيق لا حاجة له الى ترقيقه فليس الامر كما يقول بل الوضع
في الانضاج تعديل قوام المادة حتى يصير مهياة للدفع السهل والرقيق المشوش
والغليظ الثابت واللزج اللحج كل ذلك غير مستعد للدفع السهل بل يحتاج ان
يجعل الرقيق قليلا ويرق الثخين قليلا ويقطع اللزج ولو ان هذا الاصل
الشيخ

الشيخ في كلامه المسعفين في النضج شيئا من قبيل قلنا ونذكر [illegible]
الاخلاط المنعقدة ان الرقيق منها يحتاج الى ثخين والثخين يحتاج الى
ان يرق كما يجب ان يهدى منهم كلام السبب تامل في نفسه فنقول لا باس
العوارض في الحميات الحارة لا يكون في ابتداء ظهار رسوب ثم تصير ذات رسوب
وهل الراسب المحمود غير الخلط الفاصل للمرض وقد ينضج فلم لا يبين منه في اول
الامر المرض ان كانت الغرض هي الغاية المقصودة في النضج فمن الواجب ان يكون في
اوائل الحميات الدموية العشواء رسوب محمود فان كانت الطبيعة لا يمكنها في ذلك الفصل الا
بعد وقت تصير فيه مستعدا للدفع في البول فكذلك القسمة يجب ان يعلم ان استفراغ الخلط
ذلك الوقت الذي يظهر فيه النضج في القارورة ممتنع او متعسر [illegible]
[illegible] لا يخلط الخبيث بالطيب فيفعل وكذلك ينبغي ان لا يستفرغ المادة بعد نضجه
سواء كانت حارة او باردة الا اذا كانت كثيرة متحركة منتقلة من موضع الى موضع فانها
ربما تهيل [illegible] او [illegible] في ذلك من الاعراض الرديه فلابد من استفراغها اذ الخطر
في الاستفراغ اقل من انتظار النضج ومع ذلك فان الطبيعة تكون متحركة لا دفعها لكثرة
اذاها فاذا اعينت في دفعها الاعانة فلابد منها قال ابقراط ينبغي ان يستعمل الدواء
المسهل بعد ان ينضج المرض فاما في اول المرض فلا ينبغي ان يستعمل ذلك الا ان يكون المرض
مهياجا وليس يكاد يكون في اكثر الامر هياجا ومثل هذا الاستفراغ الفردي الذي يسمى
وقت مثل التغذية الضرورية التي ليست في وقتها ويشبه هذا الاستفراغ الى الكلف
من عادته [illegible] التغذية [illegible] واما كيفية الانضاج فاعلم
ان المنضجات المستعملة قبل الاسهال تختلف باختلاف نوع الخلط فان كانت المادة
صفراوية حارة فانضاجها انما يكون بما يجمع قوامها من الاشياء الباردة الرطبة

... فيه جلاء وغسل مثل ماء الشعير واللبن الحليب والسكنجبين البزوري و...
بزر قطونا و... البطيخ الهندي والاشربة الباردة [illegible] كشراب العناب
والنيلوفر والاجاص ونحو ذلك وحليب البزور الباردة [illegible] الادوية
الباردة والنقوعات التي ليست شديدة الحموضة [illegible] مثل النقيع
والنيلوفر وعصا الراعي والبقول الباردة كلها وبزر الهندباء واصل
السوس والكسكر وبزر القرع [illegible] والعناب والسبستان والتمر الهندي
والاجاص والانبرباريس ونحو ذلك وان كان فيها [illegible] اخلاط وخلط
بالبلغم زيد فيها بالبنج [illegible] وخطمي [illegible] ولسان الثور ونحوه وقد
يحتاج ايضا الى الادوية المفتحة المقطعة الخفيفة اذا كانت السدة شديدة او
كان في اخلاط نوع تشبث بالاعضاء ليسهل نضج المادة ويفتح طرقها ولا
المانع من [illegible] المادة للخروج [illegible] واصل المانع [illegible]
مثل الرازيانج واصله وبزر الكشوث والافسنتين ونحوه واعلم ان شرب الماء
البارد اذا [illegible] من برد المعدة والكبد وضعفهما وورم الاحشاء
ووجعها وضعف الغريزية وكان [illegible] وقد ينضج المادة للضرورة
[illegible] في الحميات وينبغي ان يجتنب اللبن [illegible] ان كان فيه ضعف قوة [illegible]
واما ان كانت المادة سوداوية او بلغمية فانضاجها بما فيه تلطيف وتليين
وتقطيع كالمرزنجوش والفودنج والنعناع والبادرنجبويه والمشكطرامشيع
واللوفا والحاشا والسذاب والشبث وورق [illegible] والاذخر
والزوفا [illegible] اصل السوس والخطمي واصله والبابونج واكليل الملك والشبث

وبزر الكرفس

وبزر الكرفس والافسنتين والرازيانج والتين والزبيب والعسل والفانيد
والجلنجبين وقد يكون من الادوية ما ينضج ويلين كالافتيمون والبسفايج والفوذنج
للسوداء والاسطوخودوس للبلغم ومنها ما يفتح ويسهل كالغاريقون و
الافتيمون والافسنتين وينبغي ان يزاد في ما ذكر من الادوية المنضجة الى
الادوية المسهلة المليّنة المرطبة لئلا يزيد في التجفيف ولا سيما اذا كانت السوداء
[illegible] او كان البلغم بورقيا او ملحا فانهما يحتاج الى الترطيب والتليين
شديد وانما يتفاوت درجات هذه الادوية وانما لمقدار كثرة المادة و
كيفيتها فان كانت [illegible] كثيرة الكمية لا بأس بان يستعمل من المنضجات ما هو
في الدرجة الثانية [illegible] وان كانت قليلة [illegible] ضعيفة الكيفية فيكتفى بالادوية
التي [illegible] في الدرجة الاولى والاشياء التي يمكن
باعتدال [illegible] ينفع جدا للسوداء والفجاج [illegible] يمكن
ويلطف [illegible] ويكون [illegible] مفارقة لمزاج السوداء وبالتقوية للقلب
ينفع كلسان الثور واصل السوس والرازيانج ونحوه وان كانت مراقية
مثل السقمونيا والنيلوفر والعناب وقد يجد ماء الشعير للمادة البلغمية انفع
ان كانت [illegible] والافيمسون [illegible] يلطف ويقطع [illegible] الاصول
السكنجبين العسلي والعنصلي [illegible] ماء الشعير وطبيخ اصل
السوس وبزر الرازيانج والكرفس والافسنتين والاسارون [illegible] الزبيب المنقى
المنقع [illegible] منضج للمواد الباردة جيدا [illegible] اسطوخودوس
في الامراض الدماغية [illegible] العسل [illegible] ينبغي ان يستعمل [illegible]

الشديد في الامراض البلغمية فان ذلك كله لطيفة فيرد له فلذلك يعسر نضجه
ومع ذلك يجب العطش الملوح الكثير شرب الماء و ذلك شديد بالنضج للبلغم
وكذلك يستعمل في الامراض السوداوية احتياطا(?) النضج فان اكثر الادوية القوية ان كان يجففا
والتجفيف يمنع من انضاجها ويجب ان يكون استعمال المنضجات كلها حارة
الا مثل الاشربة المستعملة لانضاج الصفراء في الصيف فانها ينبغي ان يكون
هو مشكور البرودة مفترة ليسر(?) … واعلم ان الهواء الحار … في النضج وكذلك الاغذية
المبردة المجففة ولذلك صارت تعين على النضج الاشياء التي تسمن بالاعتدال
من الاطعمة الاكثر والنطول والدلك والحمام والدعة والسكون يعينان النضج
واعلم انه قد يكون المادة كثيرة لينة … اذا لم يحج لها وجبت … يعتدا
والحمى فيجب ان يبدا في شيء ذلك بالاستفراغ منها شيئا ثم بانضاج … الباقي
وفي الاخلاط السوداوية خصوصا الغليظة اليابسة جدا ينبغي ان تلين وترطب
وتعدل ثم تستفرغ … وتستعمل في ابان … المنضجات
وتقويات القلب … الانضاج والاستفراغ لكون لا … يمكن
استفراغها دفعة واما الاغذية في ابان الانضاج فقد ذكرها في تقريب واذا كان
الغرض استفراغ مادة عضو مخصوص كالراس مثلا فقد ينفع … المولد
والتضميد والتكميد والتمريخ والادهان المناسبة لانضاج ذلك العضو مثل بالادوية(?)
دهن الورد والاملح … ودهن البنفسج والقرع …
الخلاف … الكرم … للصفراء ودهن البان …

والسوسن

نضجها
والسوسن والنرجس الاقحوان والبابونج والمرزنجوش وتلك الادوية
نطولا وضمادا للبلغم والسوداء واعلم انه انما كان النضج في المولوات(?)
لم يغير مزاج الاعضاء التي هي فيها بان تشبه الاعضاء التي يبقى تلك الاخلاط
التي فيها فيجب ان يكون صحيح المزاج فاذا فسد مزاج الاعضاء فصار طبيعيه
فالعفن يمكنه وينبغي ان يبدا بتبديل مزاجها ثم انما ينضج الاخلاط الرديه
بعد ذلك اذا القوة المغيرة للاخلاط طبيعة الاعضاء التي يحتقن فيها الاخلاط
تغير مزاجها لكي لا تغير الاخلاط الى الهيئة العالية(?) واما توقف النضج في
الحارة فينبغي ان تعين بالنضج الغليظ حرا ما واقل حدة واقل … واسهل
وفي الاخلاط الباردة الغليظة هو ان يصير ارق قواما واكثر كمية واسهل
خروجا والابوال … في النضج وعدم النضج … بماء الجبن البالغ والذي
يبقى على … ثابتا … ما كان فيه ثقل راسب فهو نضج … ما فيه
يتحلق فهو اقل نضجا وما كانت فيه غمامة فهو اقل نضجا … الرسوب
المحمود الابيض المتصل الاجزاء … مستدير … الشبيه بالرسوب
… والورد واما الرسوب المذموم فاحسنه … اخف … اذا كان … اخلاط
… او سود … فالسحاب … فانه يدل على … لطيفة والرسوب
ادل على النضج من صبغ البول ولذلك لا ينبغي ان يعتبر بصبغه اذا …
صبغ رسوب والنضج انه ينبغي ان يطلب النضج في كل علة من المواضع التي فيها
مادة المرض مثل ان يعرف النضج في علل الكبد والعروق في … والابوال

من البول فما دام البول على حالة في الرقة واللون وعدم الرسوب التي
كان عليها في ابتداء المرض لم يبدا فيه نضج فاذا وقع فيه تغير فقد بدا
بالنضج فان ظهر رسوب محمود فالنضج وان ظهر رسوب من فوق النضج
مذموم وكذلك يعرف النضج في علل آلات التنفس من النفث وفي علل
الدماغ بالسيل [illegible] استقصاء ذكر لا يليق بهذه الرسالة
الفصل الرابع في بعض القوانين المتعلقة بالاسهال وتعديه [illegible] الى
يحتاج اليها [illegible] الامتلاء بكثرة الاخلاط الثلثة الصفراء والبلغم والسوداء
او بحسب كيفيتها او بحسبهما [illegible] في البدن يحتاج الى المستفرغ
بالدواء فانه كثيرا ما [illegible] التدبير فكثيرا ما يجب الاستفراغ ويكفي
بالصوم والنوم وتبديل الهواء [illegible] وليس كل استفراغ انما هو
[illegible] فانه قد يحتاج اليه [illegible] والتعرق بالحفظ من غير ان يكون في الاخلاط
زيادة كثيرة [illegible] الاخلاط [illegible] لا يوافق كل استفراغ
كثير [illegible] بالاستفراغ فضلا فينبغي ان يتقي
من الخلط [illegible] في المعدة [illegible] العظيم والماء
الذي في البطن في الاستسقاء فان تتبع الاستفراغات الكثيرة دفعة [illegible]
وسقوط قوة [illegible] افضل انواع الاستفراغ في قطع [illegible]
المطبقة [illegible] الاخلاط التي يكون منها الماليخوليا
والجنون والجذام والسرطان والقروح الردية والاوجاع [illegible]
انما تقلعها وتخرجها الادوية المسهلة المحركة للاخلاط الردية والمواد

التي

التي في العروق [illegible] المفاصل فانها [illegible]
ان تخرج من [illegible] ولا ينبغي ان [illegible] كان بدنه نقيا [illegible]
[illegible] اعراض [illegible] الاخلاط
[illegible] في الاخلاط [illegible]
[illegible] في اسهال السوداء المحترقة الغير الطبيعية قبل تعديلها [illegible]
[illegible] هلاك البدن [illegible]
استفراغ الاخلاط [illegible] ينبغي ان يعدل [illegible] الاخلاط [illegible]
[illegible] الوقوف على سبب العلة [illegible] بالحقيقة [illegible]
الغريب [illegible] الدلائل [illegible] فينبغي ان [illegible]
والطبيعة [illegible] لابد قبل الادوية المسهلة [illegible]
[illegible] يستعمل الطبيب [illegible] المادة [illegible]
وينبغي ان [illegible] استفراغ الاخلاط الباردة ان يسهل [illegible] الغليظ
فينبغي ان [illegible] الاخلاط الباقية الغليظة بعد كل استفراغ وقد يحتاج
في استفراغ الاخلاط الحارة في بعض الاوقات بالادوية الحارة مثل [illegible]
[illegible] فينبغي ان [illegible] فانه لا يبقى بعد [illegible]
[illegible] الاسهال [illegible] اذا كان الدواء المستفرغ غير موافق
في تبديل المزاج [illegible] فان قدرت ان [illegible]
[illegible] المزاج [illegible] الدواء المستفرغ يستعمل [illegible] الدواء [illegible]
مرات [illegible] في الوقت [illegible] اذا [illegible]

بما يخرج ما يسقط قوة وينبغي ان يتقي استعمال الادوية المسهلة الا بعد تقوية
ما يخرج من عادة المرضى ان يشد به من ذلك الاسهال ويستفرغ حتى يكون
سقيناه ايا كان سبب للهلاك او الغشي وخصوصا اذا كانت الاخلاط
حارة ومن كان قوي المزاج تغلب قوته على قوة الدواء وكثيرا ما ينبغي
ان لا يتوقف عليه بالادوية المسهلة سواء كانت طبيعية
او كسبية بمداومة اخذ الدواء واعتياد اكله وهضمه كما يعتاد اكل
الحنظل لشغف الناس عادة فلا يؤثر فيه ويجب ان لا يسقي في الهواء اليابس
مسهلا قويا فان القلب والقوى قد ضعف والمسهل يصير سببا لازدياد
الضعف فيخاف من الهلاك ومن كان في احشائه ورم واحتيج الى اسهاله فلا
يتجاوز المسهلات الملينات فان الاسهال باستعمال دواء القوي
فيه خطر الاسهال والقي مع هزال المزاج خطر فان لم يكن بد فليلق
اوباء وان احتيج الى الاسهال فليسهل في الشتاء وقد يحرك الدواء الاخلاط الذي
يسهل ولا يستفرغ فيكثر ذلك الاخلاط في البدن لانتشاره في البدن
واستحالة غيره اليه وقد ينقلب المسهل مقيئا لضعف المعدة او بسبب الثقل
او لكونه كريها او لكون طبعه ذاتي فيقلل حتى ذلك ثم يشرب الدواء النوم
قبل المسهل اعانة ان كان الدواء قويا وان كان الدواء ضعيفا
فالاولى ان لا ينام عليه فان الطبيعة تدفع الدواء واذا اخذ الدواء
في الليل فالاولى ان لا ينام عليه ايضا كيف كان وينبغي ان يؤخذ الدواء
وقد انهضم الغذاء وهضمه كله وذهبت النفخ فيكون المعدة
خالية والمجاري مفتوحة ولا يكون الجوع قد ... فضلا عن ان

ويكون

يكون قد تحلل واشتد والقيت المرار الى المعدة الاكل والشرب بعقب
المسهل يقطع عمله ويصير ضيما ان كثر حتى يفرغ من عمله الا اذا حصل
الياس من العمل ووجع شهوة الطعام وظهر الضعف فح يرخص وعقيب
الملينين ايضا الصبر اولى حتى يفرغ وان كان قطع عمل الدواء مطلوبا
فيختار والاحمى ان مرارة المعدة ومن تضرر بالجوع ولم يصبر الى الفراغ فقد
يجوز له ان ياكل قليل خبز بعض الاشياء المناسبة كما لو كان المزاج الصفراوي
وان راق السكنجبين للعطش والاشربة اللائقة ولكن ذلك بعد ظهور اثر الدواء
والمشروب الماء والحار على المطبوخات فلا يجوز الا اذا اريد قطع فعله وشرب
الماء البارد واذا كان الخلط الذي يستفرغ حارا رقيقا ربما كان معينا للدواء
خاصة اذا كان الاسهال بالعصر واذا كان باردا غليظا انجماده غلظا فيجب
ان يكثر وحيث يجب استعمال الماء البارد او الحار يجب ان يستعمل قليلا قليلا
مرات على ان الشيخ قد ذكر ان يجرع الماء الحار اذا كان يقدر على ذلك الوجه
قد يعين عمل الدواء في طلب بقاء الدواء انفع ان يجرع الماء الحار اذا كان الشيخ
يكسر قوة الدواء واذا كان قليلا اعان المسهل وبعد تمام الاسهال يسقي شيئا
من الماء الحار لينبه وينزل المواضع التي تمر فيها الدواء والفضلات
ويخرج بقاياها خصوصا اذا كان المسهل حارا والمحموم يسقي ماء فاترا
ليذهب بها ويزيد قوتها في البدن وان يشرب بطيخ نعف الادوية التي ...
... في الاسهال ... كان اجود على انه قد ذكر وان الحب ... اربعة

فالغسل بالملح اذا شرب عليه الماء الحار انقطع عمله واذا شرب الماء البارد
قوي وكذلك شراب الورد المكرر فان كل نحو من الماء البارد عليه بما اعان
على عمله وفي المطبوخ اشرب شيئا ان السكنجبين بعض المعدة بسرعة اذا كان
شديد الحرارة فيسهل الاسهال وللضعف قوية لو بدا ولا ينبغي ان يترك
المطبوخ يبرد الى ان يكمن بعد التبرد فان قوته تضعف ويجب ان يتحرك على
الدواء كما شرب بل يسكن عليه ساعة ليشتمل عليه الطبع فيعمل فان الطبع
لم يعمل فيه بل بقي في الطبع فان امكنت مشاركته النفس بنفسه فيتحرك يسيرا
يسيرا فان هذه الحركة معينة والحركة القوية المتغيرة مضرة مطلقا سواء
كان في اثناء العمل او قبله او بعده والسكون على الدواء الضعيف بعينه وعلى
القوي يقلل عمله والذي يلد بعد الدواء الضعيف لجذب المادة الى خارج ويمنع
من الاسهال ويجب ان لا يغتسل الا بالماء الحار من منهم ولا يجوز الغسل مطلقا
والغسل بالماء الحار اولى الا في الحمام الذي يلتقي فيه السقمونيا فانه لا يغتسل
ولا يخرج من شيء ولا ينام عليه كما يا في تحت الدوى سكر وكل من شرب
الدواء ينبغي ان يشغله شغل من الصنعة او صحبة الاخوان لئلا يشغل
الطبيعة عن الدواء بالكلية فان ذلك صالح يمنع عمل المسهل ويمنع من شارب الدواء
ورود الامور التي تحرج وتغم وتبغض وتثقل عليه قوته وليجتهد في سروره
وتطيب راحته ويتلي اليه ما يحب يسعد ما يكرهه وانما الاغذية في ايام الاسهال
والانفتاح ففي حال المرض هي الاغذية التي تنسب ذكرها الحبن والاملاح
المصلحة كالمحوم المسلوقة من لحوم الدجاج المسمن والجداء من الفتان والاسفيدباج

طعام

طعام جيد خاصة في ايام الانضاج والصفراوي يرخص له في قليل الحموضة
23 ما لم يرق في ايام القابضة والزيد بالسكر لغيره جيد خصوصا للسوداوي
اذا لم يحضر اللحم والسمن والنيمرشت من صغار بيض الدجاج طعام جيد صالح
وكيب القلايا والمطجنات والمشويات الا طعم الغليظة واللبنيات
والعوانص والحموضات الا ما استثناه في الصفراوي والمالح والحريف والعفص
والبقول الفواكه وحاله السخنة لا يكون شرب الدواء الذكية فمن هو عازم
على تناول الادوية التي يسهل اسهالا لينا كيلا تزلق الدواء عن المعدة قبل
ان تعمل في الاخلاط شيئا وكثيرا ما يكون بسبب ضعف عمل الدواء او بان
يكون بعيد العهد بتناول الاشياء الدسمة والامراق المتخذة من اللحوم السمينة قبلها
قبل يوم الدواء على تناول ثريد اسفيدباجة وقت الظهر ولئلا يكل نصف باجه
مقدار ان كلة قبل ذلك ولا يأكل اللحم ذكية اليوم ولا يجعل لعقب عمل الدواء وكلام
وليجتنب القابضة الحامضة المالحة والبقول والحبوب والالبان والاشياء الغليظة
قبل ذلك وبعده الا ان يكثر الصفراء فيحتاج الى تناول الاشياء المرة والحامضة
او تفرط الاسهال فيضطر الى تناول الاشياء القابضة اعلى ان تلطيف التدبير في
الحميات تعين على النضج فان الطبيعة لا تشتغل بالغذاء ويمكن ان ينضج الاخلاط

الفصل الخامس في الادوية المسهلة يجب على المستفرغ معرفة الادوية المسهلة
واختيار الجيدة من الردية ومعرفة اوزانها وكيفية اصلاحها لتظهر الفائدة التي
نقصد من شربها من غير ضرر ينال من جهتها فانه ليس غرض الطبيب تبديل مرض
بمرض والامر المقصود من شرب الادوية المسهلة ان تزول شكاية لحصولها في

وليعلم ان الادوية التي هي بمنزلة السموم محركة اسهالها وشدة نكايتها
وغائلتها لا يكاد يمكن اصلاحها من تقدير وزنها واحكام صفة اتخاذها
وخلط المصلحات بها بحيث ينفع ولا يضر فيجب ان يترك اصلا فان الادوية
التي اقل منفعتها مع الامان من ضررها افضل واولى بان يستعمل من ان تجرء
الادوية كثيرة وجود واكثر منفعة لقلة غائلتها فينبغي ان تكتفي بها ولكن الطالب بعمل واحد
من الادوية يختص باستفراغ نوع من الاخلاط لا تنحصر في وجه وفي اي عضو
وفي اي وجه واي وقت وان يخفف وينفع لغير سائر اسهاله الاشياء اخر وجوه
اخر ثم لا يستعمل مكان الدواء المجرب يستنفع في المفصل دواء يسهل الصفراء في الاسهل وللعلل
الادوية المذكورة في الفصول والاوجه لها مرة في ان التمام وغير ذلك من وجوه
الاستعمالات التي يتبعها المعرفة والحظ ولذلك قد ذكرنا الادوية المسهلة وذكرنا
امزجتها ومقادير شربتها واصلاح مضارها وطرق استعمالها واختصاصها
باستفراغ انواع الاخلاط ثم الا نعقادها على وجه الايجاز والاختصار وبنيناها على
ترتيب حروف التهجي ليسهل الاهتداء اليها مستعينا بالله ومتوكلا عليه
اجاص بارد في الاولى رطب في الثانية يسهل الصفراء وما يجري في المعدة والامعاء
الطبيخ بالزناق والطوا اشد اسهالا للصفراء ويرخي دبرها ويسكن اللهيب
اسطوخودوس حار في الاولى يابس في الثانية اجوده الطري الحريف الابيض
المائل الى الحمرة يسهل السوداء والبلغم ملين ينقي الدماغ ويقويه وينفع
الصرع والماليخوليا والوسواس السوداوي ويعطش وشربته من درهمين
الى اربعة

افيثمون
الى اربعة دراهم ولا يحتاج الى اصلاح وان شرب بالسكنجبين كان اجود
حار في الثالثة يابس فيها وقيل في الاولى اجوده الاقريطي المائل الى الحمرة الحادة
الرائحة يسهل الصفراء والبلغم ويعطش ويسهل السوداء اكثر من سائر
الادوية والبلغم فينفع الماليخوليا جدا والصرع ولكن الاسهال فيتقوى القلب
والادوية اللطيفة فتعينه في سرعة الاسهال الشربة على الانفراد مثقالان
مكرجة وفي المطبوخ خمسة مثاقيل ولا يستقصي طبخه بل يلقى في المطبوخ في الغلية جزئي
الاخيرة مصرورة في خرقة كتان او ينقع في الماء الحار ليلة وينقع
نهارا ويضاف الى المطبوخ ولا يحتاج الى اصلاح وان شرب بالسكنجبين كان
اصلح وفي الصفاء يحكم العلاج الشربة منه او الافراد مقدار اوقية فان يعطى
من ذلك لم يسهل واقل شربة منه وزن مثقال الى خمسة مثاقيل الى اللبن
الحليب ادمانه اجود افسنتين حار في الاولى يابس في الثانية اجوده او الا
الذكي الرائحة اصفر يشبه بالزغب الذي على القراع يسهل الصفراء المحدة
والكبد ويفتح السدد ويقتل الديدان مع الاسهال وشربته الى ادرهمين مسحوقه
وفي المطبوخ ... ولا يحتاج الى اصلاح الجرعة ويبرز ايارج
حار في الثانية يسهل الماء الاصفر والبلغم وينفع القولنج والاستسقاء
ازرق وبزرها اقوى اسهالا والشربة وزن يخفف مثقال ... ماء حار ... ماء
العسل واصلاحه ان يسحق مع سويق الشعير جدا ويشرب بالعسل ويشرب
بعده شيئا من دهن الورد للشحم الملين انزروت حار في الثانية يابس

في الحال يسهل البلغم الغليظ وانفع منه من المفاصل والورك والشربة منه نصف مثقال
الى مثقال ابرسا حار يابس في الثانية يستفرغ المائية الصفراء والفضول المائية
وينفع سدد الصدر الكائنة من اخلاط اللزجة الغليظة وهو مما يورث الغم و
اصلاحه بماء العسل والشربة منه درهم [illegible] بزرسا [illegible] معتدل الى حرارة
يسيرة يحدر يسهل البلغم والسوداء ويخرج الفضول من نواحي الصدر والرية ويدخل
في ادوية الرحم والشربة منه ثلثة دراهم وقيل انه يعقل البطن وانا ما ادري
برنج كابلي حار في الاولى يابس في الثانية ينفع من المفاصل ويسهل البلغم
والديدان ويحبب القوى هو قوي [illegible] والشربة منه درهمان الى اربعة [illegible] التقشير
حار في الثانية يابس في الثالثة اجوده الفستقي يسهل السوداء بلا عنف والبلغم
وينفع القولنج [illegible] والشربة منه [illegible] الى [illegible] دراهم
ولا يحتاج الى اصلاح لانه افتيمون [illegible] حار في الثالثة يابس في الثانية فيه
تلطيف وتنقية قوية يسهل الاخلاط الغليظة لاسيما [illegible] المعقود
[illegible] وينبغي ان يطبخ او يشوى ولا يستعمل بدون ذلك فانه [illegible] الغم والمعدة
البدن [illegible] ومدقوقا ناعما اذا جعل في [illegible] يابس او خلط
تليين البطن وينفع من وجع المعدة والمعقدة والرحم ولا يستعمل من برنج
ذكر في الكتاب [illegible] والكل [illegible]
الكل [illegible] بلبلاب بارد في الاولى يابس في الثانية يقوي المعدة [illegible]
والجمع ويلين البطن بالعصر والشربة منه مثقالين بنفسج بارد رطب في الاولى

بابونه

يابس فيها يسهل الصفراء [illegible] وقيل انه يسهل من المعدة ونواحيها بالرفق
اذا شرب اصحاب المرار ثلثة دراهم بمثله سكر [illegible] يسهلهم [illegible] وينفعهم
وهو تليين الصدر ويسكن الصداع الكائن منه وينفع من علل العين الحادة
والخوانيق قال الشيخ هذا من الادوية الضعيفة المبارك شربته من درهمين الى ثلاث
وقيل اربعة [illegible] بمثله سكر ويشرب بماء حار [illegible]
والثالثة يابس في الاولى اجوده الابيض الغليظ العود ينقي العصب والمفاصل
من الاخلاط الباردة البلغمية الشربة درهمان تربد حار يابس في الثالثة
اجوده الابيض [illegible] مجوفا ملتويا في شكله وكانت انابيب [illegible]
[illegible] يسهل الاكثار [illegible] ولا [illegible]
ويكون [illegible] يشبه الصمغ يسهل البلغم الرقيق واذا قوي بالزنجبيل يسهل الغليظ
[illegible] المطبوخ يخرج الصفراء اكثر [illegible] البلغم اكثر [illegible]
[illegible] الشربة منه الى درهمين ومن المطبوخ الى اربعة ان [illegible]
بل [illegible] مطبوخا مع سائر الادوية وان [illegible] دراهم [illegible]
ان [illegible] الا ان تريد ان يكثر ذلك الاسهال ولا يحتاج الى اصلاح اكثر
من ان [illegible] كثيرة [illegible] الا ان يبلغ [illegible] وان تريد اصلح
من احداثه [illegible] في البدن فينقع في دهن لوز حلو تريد استعماله [illegible]
معتدل الى حرارة يسهل الصفراء برفق [illegible]
الاخلاط ويلين الاخلاط وينفع الحمى والسعال الشربة منه الى عشرين مثقال
[illegible] الشربة [illegible] تمر هندي بارد يابس في الثانية فيه رطوبة اجوده

تمسك الصفرا الصادق الحموضة التي تنبت بانفه وتصديف وقد يطلا
العشى بالمخ وهو يسن يكبد يسهل الصفرا ويقلل الاخلاط المحترقة ويقد
من طبيخه قريب من نصف رطل وفي المطبوخات من اقتصر منه [illegible] جاوز
حار يابس في الثالثة اجوده الاصفر [illegible] ببعض الملح يسهل [illegible] وينفع اوجاع
المفاصل والقولنج وينبغي ان ينقع في المطبوخ الشربة مثقال والاكثر
منعه [illegible] السكنجبين منه [illegible] في الفعل وانما يستعمل
الاصلاح لبعض الادوية المادة الساذجة حار يابس في الثالثة ان
شرب [illegible] يسهل البلغم [illegible] عن اذن [illegible]
الدود ويلطف الاخلاط الغليظة حب النيل حار يابس في الثالثة
[illegible] الاسهال [illegible] اجوده الازرق [illegible]
يسهل الاخلاط الغليظة من البلغم او السودا [illegible] الديدان حب
القرع وينفع اوجاع المفاصل [illegible] الاخلاط المحتبسة [illegible]
[illegible] واطلاق الاسهال
في الصواب ان يخلط معه الهليلج [illegible]
[illegible] او بليت [illegible] اللوز وان يخلط بالترنجبين [illegible]
البلغم [illegible] بعد العشر الى درهم [illegible]
[illegible] الادوية [illegible] وفي المعصور [illegible] درهم [illegible]
[illegible] والمنفي من السودا [illegible]
[illegible] حار [illegible] رطب وقيل حار يابس
والاس

في الثانية يسهل البلغم وينفع من القولنج والفالج واللقوة ووجع المفاصل
البارد والشربة منه عشر حبات الى خمس عشرة حبة ويضر بالصدر ويصلحه
الكثيرا حب الياردة حار في الثالثة يابس في الثانية يسهل [illegible] الشربة
مثقال بالعسل حجر ارمني فيه لازوردية ربما استعملته [illegible] بدل اللازورد
وهو [illegible] ضعيف الحجر حار يابس في الاولى يسهل السوداء اكثر
من اللازورد ولا يعقب [illegible] [illegible] وقد يقتصر به [illegible] الكبود
والاصفر به [illegible] السوداوية والشربة [illegible] مثقال وينبغي ان يسحق ويغسل
لئلا يحدث [illegible] ويخلط [illegible] حجر اللازورد حار يابس اجوده
[illegible] اضعف من الحجر الارمني في اسهال السودا وينفع اصحاب الماليخوليا
امثاله [illegible] كالحجر الارمني والشربة [illegible] درهمين وكل منهما بدل الاخر في
وحجر الملقاطيس [illegible] يسهل السودا [illegible] مثقال [illegible]
حار يابس في الثالثة يدخل في ادوية الدود [illegible]
[illegible] مسحوقا [illegible] يسهل [illegible] الاخر من [illegible]
خصوصا غير المسحوق [illegible] حار في الثالثة المستعمل [illegible]
[illegible] الماخوذ من [illegible] بعد [illegible] الحفرة [illegible]
الاخذه في الحفرة فان الكود [illegible] وما [illegible] الحفرة
يسهل وينفع [illegible] بافراط [illegible] واذا [illegible]
واحدة [illegible] يسهل بالعنف [illegible] منه [illegible]

ويجد دائم ويسهلان الاسترخاء شحمه من يوجد اذا احتيج الى تركيبه كما هو فانه
اذا انتزع من جوفه يقيئ قوته بسرعة ويسهلان البلغم عليه ... انهم و...
البلغم الغليظ النافع للمفاصل والعصب ويجفف الدماغ ويسهل المرار الاسود والاصفر
النضج وربما اسهل الدم وينفع القولنج البلغمي قال الشيخ ويجب ان يبالغ
في سحقه وان لا تعتبر به فيذكي جيدا فان الجزء الصغير في الحشا اذا صادف
الرطوبة ... وتنتشر نواحي المعدة وتقارب الامعاء فلذلك يجب
اذا احتيج ان يسقى بالعسل ثم يخفف ويسحق واصلاحه بالكثيرا و...
بالصمغ وان الصمغ اقوى منه لعوقه للدواء وفي المنصوري اذا كان ان ... الشي
البلغ فاقطر ... المقلية ثم الحنظل ... مثله كثيرا واذا عكسنا
في ماون ماء حتى يتحد ... فاقراصا دقاقا وجففناه في الظل
ويسقى منه الى ... نصف درهم وفي القانون الشربة منه ... الى
عشر قيراط والكرتية ربع مثقال وفي الكامل ان الشربة منه نصف مثقال مع
ما والعسل المطبوخ فيه السداب ... وهو صعب الاسهال اقول
ما ... احسن ... اجود ... ان يستعمل الى الشديد والضعيف و...
سائر الادوية القوية الاسهال وورق الحنظل ... في اخر الخريف يسهل
السوداء والشربة منه درهمان الى ثلثة ... اسود ... اجوده ...
... العتيق والحديث والرمي للمهزول ... اللون السريع الانكسار
... على ... الذي ... مثل نسج العنكبوت ... الطعم ... اللسان
والمبيد شبه ما يستعمل منه ان يوخذ العيدان الصغار التي عند اصله وتبل

القليل

القليل ... ويوخذ ... ويجفف في الظل ويستعمل ...
منخولا ... لذلك الثلثة ويسهل السوداء من جميع البدن من غير ... والبلغم
وقيل من العلل المتقادمة من الصرع والجنون والسعفة و...
الآخر ... الابدان ويتقدم قبله بثلاثة ايام بالحمية من ... الاشربة
الغليظة ويتقى بعده الغذاء ... ويستعمل ... والسرور ...
ويسهل ... ويتنحنح ويستعمل بالدقيق والكثيرا ...
والسعتر وقد يقوى بالسقمونيا ... والشربة منه ... الى نصف مثقال
ويبدل بمثل نصف وزنه ... ونصف وزنه ... خيار شنبر ...
رطب اجوده ... من القصب ... واجود القصب ما هو اللين
واليبس يسهل ... المحترقة ويسكن ... وينقي الصدر ويحل القولنج ...
ونحوه ويسهل البلغم والصفراء ... في الهند ...
ووجع الكبد والسعال ... يسهل ... والشربة منه من خمسة دراهم
الى خمسة عشر درهما ... الذي ... للمصطكي والافسنتين ...
وزنه ... ومثله ... من ...
والاجود ... الهندي وهو اجود منه ...
... يسهل السوداء والبلغم ...
وينقي المفاصل ... في البلدان ...

بل يطول لشف الكبد والاغبرار الكثير والورم فان خلطها بالادوية المسهلة
ينبغي ان يخلط بها ما يوافق المزاج مثل الترنجبين وعصارة الافسنتين والغافت
وحب النيل يحسن من تلك الادوية وفي الدخول في الاحشاء ولا يجب ان
يخلط بالاصبر والفربيون ونحوه من الادوية الحادة ويجب ان تقوى الكبد
بعد بذله وبالجملة فانه يجب ينبغي ان يعرف فيما كان الورم في ذاته
حارا وحادا من قريب ما يضعف جسمه بحيث ان يطعم من الاطعمة الدسم
ويقطع اللحم من جسمه وينفصه بها واما الاضمدة الاسهال الادوية
المسهلة وكل ذلك الى من يوقا الانتم وان يعطون من ذلك ما [illegible] متغيرة ومتسع
اردواكا الفصد من عرق الباسليق وفرق بين الكبد والاذى والكلى
وانما كان ذلك لعلم فرقتهم بحقيقة هذا الداء واضراره بالبدن وارادوا
منه الاكال الملفوظ الذي يعطون فيه من الادوية المسهلة فاما [illegible]
شديدة الملتقرة بالبدن بسبب الاطحلال الروح والرطوبات وحدوث
الامراض [illegible] حارة يابسة في الاول عصارته لتسهل السوداء نعم
والبلغم المايئة النفع والصفراء من البدن كله غير كره غير انها العادي الرخص
وازمان والكلف ونحوه ويل القوابل والسبب ان يسهل مع الردى
وخطرا ما ياتيه بالسكنجبين والسقمونيا يقوى فعله لكل درهم منه [illegible]
من السقمونيا ربوبه حار قيل في الثالثة وقيل في الرابعة يابس في الاولى
وفيه مسك مثل ما ذكره والادوية المسهلة ولكنه يسهل البلغم وينفع الريح

سام ابرص

مع الاسهال ويحلل القولنج البلغمي والريحي ويطلع الاستسقاء تقطيع منسد الكبد
ويحتمل ان يكون بسبب استواقه الماء الصفراء الغير واظن انه يسهل الصفراء ايضا
لنفعه في الحميات الصفراوية والجرب ونحوه ويعين الادوية التي يقصد منها
الاخراج للصفراء في تنقيح الاسهال جنبة الارض بحبس الاسهال اذا اخلط بدواء
فالنفس ويخرجه الهواء يعاون بخاصية في الاسهال اذا اقترن بالدواء المسهل وكن
ان يهوذ منه من حالة رزاونده حار في الثالثة ياس في الثانية يسهل البلغم
والصفراء المختلط وينقي الاحشاء وينفع السدد والشربة مثقال كالعسل
والمدح عدة بسبب ان قيل الى الاعتدال اجوده السمان المضلع الحمد بشيء
البطن ويسكن العطش وبك كلها السوداء حصوصا المحترقة وبلين البلغ والعقد
ويخرج الشربة بلمنوع داء وتقوى بالكبد ويعلله الغياث سقمونيا حار يابس
في الثالثة اجوده الاصطكي الا انه يفعل الفارسي الا ان ازعفة السريع الانكسار
البنوك الذي اذا نحل في الماء ذهب كاللبن يسهل المرة الا صفر الكثير
قال الكهل المسيحي يقتل الاجنة الكبير فيخلط الادوية المسهلة ولذلك لا يستوفي ان يستعمل
الا يعود المعدة ولا يعطاه وبالنسبة للمعدة اخلاط يربيها ويلذعها
ويهوى يصير الكبد البقر ويورث المغص والكرب ويضعف الشهوة ويصلح تمثل
الورد والاذخر والعنبر والمصطكي وماء الورد وبزر الكرفس والانيسون وماء
التفاح وبلد النعرجل خاصية اذا شوى في جوفها وصفته ان يؤخذ تفاحة
ادسم حلبه وتقطع منزلها قطعة صحيحة ثم تغور ساير اما ويجعل فيه السقمونيا
ويعمر ثم يطين بخرقة كتان ويرد اليه والنار فيه ويخرز فيها خلالا ثم شوى انها

ينبغي

ويطبخ كلها بعد رقيق ثم يوضع على الجمر وتنور قد سكنت ناره ويترك
ليلة ثم يخرج والسقمونيا اذا خلط به فلفل ابيض وزنجبيل وانيسون يسهل
الصفرا المختلطة بالبلغم والشربة من قيراط الى دانق ان كان مع الادوية
المسهلة وان استعمل مفردا فالى دانقين ونصف او دانقين ويختلف
حاله بحسب اختلاف البلاد ففي البلاد الباردة يستعمل منه اكثر وفي البلاد الحارة
اقل ويبقى قوته ثلث سنين ان لم يكن مشويا والمشوي يضعف قوته ولذلك
ينبغي ان يشوى عند الاستعمال ولا سيما ان يتم كقمح الله الصبر يخل المعدة
والكبد ويخرج البراز المعتق والبلادر [illegible] فيورث الحمى ذكر بعضهم
ان السقمونيا اذا شرب منه مقدار كثير مفرطا وهو نصف درهم الى مثقال او
اكثر في [illegible] داوم انبعث الاسهال مفرطا وربما قتل وقال
بعضهم ان العتيق اذا تناول منه مقدار قليل يسهل كثيرا [illegible]
الجودة [illegible] وبعد الكسر يسهل الصفرا والسودا [illegible]
البدن وينفع اوجاع المفاصل والشربة منه اربعة دراهم [illegible]
وان استعمل [illegible] دراهم [illegible] في المعدة
فيخلط بشي من الملح [illegible] حار يابس في الثالثة [illegible]
فضيلته الجودة [illegible] المنكر [illegible] السود
[illegible] عظيم [illegible]
[illegible] وهو يسهل البلغم من المفاصل ويقوي [illegible]
اخلاط [illegible] السيلان فيها ويسكن اوجاع المفاصل وقد يستعمل

الصفرا

الصفرا المختلطة بالرطوبات [illegible] واكثر ما يخرج البلغم وينفع المعدة ويقلع بالمصطكي
والانيسون والسنبل والفلفل ويصلب المفاصل فيعطى بعد استواء بادوية ملينة
مخلوطة مثل مرق البط والدجاج والشربة مثقال الى [illegible] ان
كان مع ادوية اخرى فنصف مثقال [illegible] اوجاع المفاصل [illegible]
مثقال [illegible] حار يابس [illegible] في الثالثة وقيل في الثانية [illegible] معتدل
حار اجوده الاصفر الحديث يسهل الصفرا والاخلاط المحترقة والبلغم [illegible]
وينفع من الجرب والاحتراقات التي تكون في الجلد والشربة [illegible]
[illegible] عشرة دراهم [illegible] المطبوخ [illegible]
[illegible] الحميات العتيقة [illegible]
حار يابس في الثالثة يسهل [illegible] والسودا [illegible]
الحميات [illegible] المعدة والكبد [illegible]
[illegible] بالانيسون [illegible]
[illegible]
[illegible]
اثقال [illegible] الادوية [illegible]
البارد [illegible]
[illegible]
[illegible]

او درهم

كمون
وجوده المقول اي الطيب الرائحة السريع التفرك اصفر اللون الذي لونه لون
الكبد ورائحته كرائحة السمن وله بريق كبريق الشمع في مجسته والجودة
الوبل وان ايمر دلك غذى يسهل الصفراء والرطوبات عن المعدة والدماغ
ويمنع تقاعد البخارات اليه وينقي العصاب بالعصر جالي الاذن وان كانت
فيما فيه عند كالبوسير فليمزج بالمقل ان لم يكن محرورا وبالكثيرا ان كان
محرورا وان كانت في معدته او كبده مغلم فليخلط المصطكي والورد
وقد يغسل بالافاويه لبارد المزاج فكان اقل مضرة ومع ذلك سيفعل فعله
وبالهندبا وماء الورد وماء التوت لحار المزاج فكان اقل غائلة والقوة ولكن
يصير فعله اضعف وقد يسقى بماء العسل فيسهل البلغم والصفراء ولكن ينقص قوته
والشربة من مثقال الى مثقالين ويستعمل وحده والدواء الشديد وينفع للمفقود
والبواسير كما عشرة فيه واد [illegible] الردي آيات اسهل فوما جاء المسبي كما ان
يحقق للنفس بالمعدة ويكلف تنقيته وصفة شلم بالماء [illegible] البسيل
وقصب الذريرة والراسن والسادروان للمصطكي [illegible] ان
وحب البلسان والسليخة والسنا وتفاح الاذخر [illegible] بالطبيخ
ويطبخ بالماء سعر النقيع القمح وحجر العنبر ويقيت عليه من
دكما الماء وكرع لنقيق احاطة الصفر التي صنفوق تمام سوة المنخل
بري ويتركه حتى ينشف ذلك الماء ويجفف ثم يسحق ويستعمل وكذلك يسلم
بالهندبا وغيره واعلم ان للغاريقون للطبيعة جوهر بما عشر احدها التي
حار والثالثة بالسحج الرابعة يطلق البطن ويضعف الاحشاء وقد دراهم

وفيه

وفيه قوة يفعل تقطيعا للكبد والرحم وصل ان في الغاريقون صنفا يفعل الكوش طلي
عكس الاسناك حار يابس يلين البطن اذا اخذ بندقة او جوزة عنه الى من
غير اذى وينقي الاخلاط ويحلو الكلى غافت حار في الاولى يابس في الثانية يسهل
معتدل في مثل ارد وهو عصارته يسهل المحرور وذاكره يستعمل عصارته النشرة
منه دراهم كالعسل وعصارته تغذي مثقال حار يقوي حار في الاولى يابس
والبشمذ والنبيذ اجوده السي البطن البئس السريع التفرك الذي لا صوفيه ولا عبدان
ولا تحشوه الذي ليس كمد والصلب الاسود رديان والاسود ذلك فهو مهال
البلغم الكدر والسوداء على جعد يحرك الشهوة القيء وسعد صعود الدماغ والاعصاب من فضة
وفضول الامراض ويقطع الاخلاط الغليظة الكدرة ويسهل ذلك كله بعد العلل
ديفرح ويقع الشدد ويغني الاذى ذا لم يسهله ويسكنه لما حار الحد يعقب
الكواكس ويقع من القرع والبو والحميات المختلطة الغفنة والشرة من الصلى مثقالا
مثقال وهو اطول الاكال والاكيا لما اصلح الكرح وان كانت زهيده فانه حار
رطب يلين البطن والسفرجل الكثير بالتين مرة اقل من حامض غاريقون حار يابس في الاولى
المائي ويقوي جسده لا زوج الغشي تلون الرقان وفيون حار يابس في الرابعة اجوده
الحديث الصافي الاصفر الكل الاملس الشديد المرارة يسهل الاذابة والسب يسهل
المائي والاخلاط الغليظة المحترقة والشربة منه دراهم وبعكسه من حبة الى حمص
بعضهم حلو والكثير اوثقيله دراهم منه يعلم فتلخ اتاع تقوي اللقوة والاعصاب
فوذنج حار يابس المحقنة يطلق البطن ويقلل الديدان والجملة اجود يسهل
مرار الاسود وهو حار محرق الافتيمون لكن اضعف والشربة منه في الثاني ماء العسل

قثاء الحمار اجوده رزينا حبشي حار في الثانيه يابس في الثالثه وقيل
حار فيها انقطاعيه مرارة وجدا اجوده والحبشي عند ادراكه وقت صفراره
وجيد من العصارة هو الابيض الاملس الخفيف الذي يشبه النعل
وقد اتى عليه سنه والمستعمل عصارته يسهل البلغم الغليظ والمرة
الاصفر والمرة السوداء وينفع من وجع المفاصل والقولنج والفالج
واللقوه والاستسقاء وعسر التنفس ولا ينبغي ان يستعمل مع الادويه
القويه الاثار كالسقمونيا وشحم الحنظل ولا مفردا لانه دواء قوي بل يخلط
بالصبر والقنطوريون والبورق وبعض الافاويه [illegible] الماذا بقي
وينفع [illegible] صح لضعف [illegible] وفي المفضور [illegible]
فعل الحنظل مقداره واصلاحه [illegible]
يسهل البلغم [illegible] قوته [illegible]
اتخاذ عصارته ان يؤخذ ثمرته آخر الصيف بعد ان ينضج وتعصر باليد ويلقى
في خرقة ليسيل ماؤه ويروق ويجفف في [illegible] على [illegible]
في الظل قنطوريون حار يابس في الثالثه اجوده الدقيق المر الطعم الاخضر
اللون وهو اكثر استعمالا من الغليظ يسهل البلغم اللزج المرة الصفراء
وينفع اوجاع المفاصل والقولنج الشربة الى مثقالين وهو اذا افرط على الاسهال
الدم واصلاحه [illegible] واصلاح قثاء الحمار والحنظل كشوث
حار باعتدال يابس [illegible] والورق من الصفراء
وانحلال [illegible] الكبد وينفعان من الحميات العتيقه الشربة
من ماء لنصف رطل [illegible] وغير مغلي بوزن عشره دراهم سكر سليماني

[illegible]

ومن بزره درهمان لباب القرطم حار في الثانيه يابس اذا سقي منه خمسه
مثاقيل مع شراب العسل وقليل ملح اسهل البلغم واذا دق مع السكر [illegible]
واخذ كل يوم منه بندقه نفع من وجع القولنج والمفاصل اذا كانت مع ابرده
كان [illegible] الشربه من عشره دراهم الى عشرين [illegible] الماء [illegible]
ينفع [illegible] من عشره دراهم سكر وقيل ينفع الاستسقاء الزقي واللحمي
[illegible] الصفراء والملح لباب حار رطب [illegible] يسهل البلغم
[illegible] يستعمل [illegible] نصف رطل [illegible] غير مغلي مع وزن عشرين درهما سكر احمر
او خمسه عشر درهما [illegible]
[illegible] الطبيعه وادرار [illegible]
[illegible] وعلك [illegible] الثانيه يسهل
البلغم [illegible] مثقال مع علك الانباط وصمغ اللوز ماء الجبن [illegible]
ضروب وتستفرغ منه اخلاط مختلفه وتنفع من انواع الامراض وبالجمله فانه
[illegible] باستفراغ الاخلاط وتعديلها ولا يمكن ان يجاد [illegible] اخر في ذلك
ولذلك بسطنا الكلام فيه اكثر من سائر الادويه المسهله ونقلنا فصلا مشتملا
على كيفيه اتخاذه وطريق استعماله من الفاضل محمد بن [illegible] قد اورده
في [illegible] فقال [illegible] الجبن يتخذ اما من لبن النعاج واما من لبن المعز واما من
اللقاح وعلى ضروب [illegible] لباب القرطم [illegible]
اوجاع الاخلاط المحترقه وتبريد البدن وينفع سدد الكبد والطحال و[illegible]
[illegible] والقوباء والجرب والشرى والكلف وجلاء ظلمة البصر وجميع الامراض

السوداوية فعلى هذه الصفة يؤخذ من لبن المعز رطلان فيغلى غلية
جيدة ثم يرش سكنجبين ثلث رطل ويمسح رأس القدر باسفنجة مبلولة
بماء وينزل عن النار ويترك حتى ينفصل ثم يوضع في كرباس ويعلق حتى يخرج
المائية ويؤخذ ذلك الماء فيغلى بمثقال ملح اندراني وينزع رغوته ويترك
ما [illegible] وإذا أردت أن تعمل بالبنفسج فينبغي أن تأخذ من اللبن
[illegible] رطلين [illegible] درهم البنفسج ليلة بالعشية ويحرك وينزل عن النار ويترك
حتى يبرد ثم يصفى بان يوضع في الكرباس ويعلق حتى يخرج المائية ويؤخذ
ذلك الماء كذا ذكره صاحب الكامل وقال [illegible] يؤخذ من البنفسج وزن
قيراط فيلقى في القطع [illegible] في اللبن اذا [illegible] عليه السكنجبين
او قبل ان يرش عليه وقال ثابت يؤخذ من اللبن رطلان فيذاب فيه
البنفسج [illegible] ثم يغلى ويترك حتى يتجبن ويقطع بالسكين
بالسكين [illegible] عليه وزن دانقين ملح [illegible] ويعلق حتى
يسيل ماؤه ثم يصفى ويجعل فيه سكنجبين ثلث اواق ويوضع على النار
حتى يغلي [illegible] ثم يصفى [illegible] ويسقى منه اي [illegible]
وإذا أردت [illegible] بلعاب [illegible] من لعاب بزر القطونا [illegible]
[illegible] لبن [illegible] جيدة [illegible] الخشب
التين [illegible] اطراف [illegible] في كرباس ويعلق
على [illegible] حتى يسيل ماؤه ثم يصفى [illegible] درهمين مع

هندي

فدق

[illegible]

يسقى

هندي ويؤخذ رغوته ويسقى بماء [illegible] ان يكون الموالي [illegible]
طبعها اللبن [illegible] قريبة العهد بالولادة ولا بعيدة العهد عنها فان القريبة العهد
بالولادة [illegible] والبعيدة العهد بالولادة يكون لبنها غليظا قليلا
المائية ويسقى ماء الجبن [illegible] صفو ثلاثة دراهم ملتوت
بدهن اللوز ومع هندي قدر دانقين [illegible] دانق ويسقى لتبريد المزاج
وتطفئة الحرارة [illegible] ويسقى للرقان من قبل الكبد [illegible] قيراط
افتيمون دانق مع هندي دانق [illegible] دراهم [illegible] دانق
للرقان من قبل الطحال [illegible] افتيمون مثقال مع دانق ونصف
ويسقى للقروح والجرب والشرى [illegible] وماء الكشوث وهليلج
اسود [illegible] الشعر [illegible]
مع هندي [illegible]
اربعة دراهم مع هندي [illegible] السوداء [illegible]
كالكلف والقوباء [illegible] قدر دانقين [illegible]
والطحال [illegible] السوداء [illegible] الفصول
[illegible] السكنجبين [illegible]
ان يكون [illegible] الكلف [illegible]
ويقلل مقدار [illegible] اللبن [illegible] ثلثون درهما [illegible]
الى [illegible] درهما [illegible] اذا [illegible] عشرة
دراهم [illegible] المدقوق [illegible] وقال [illegible]

واذا شرب مع [illegible] البطن اسهل [illegible] الا مسهلا [illegible]
المسهلة [illegible] اللبن قال [illegible] والغذه والعنيف [illegible]
[illegible] الادوية المسهلة [illegible] ذكرنا [illegible] الادوية المسهلة [illegible]
[illegible] الكافية [illegible] فاما [illegible]
[illegible] اللبن [illegible] والبثور مع الكشك
[illegible] او [illegible]
[illegible] اللبن [illegible] السوداء [illegible] والاسود [illegible]
والاسمون [illegible] الكشك [illegible] اللبن واعلم ان اللبن [illegible]
[illegible] فى المسهلة [illegible] العفص المعقود [illegible]
سائر الادوية المسهلة [illegible] الدواء [illegible]
[illegible] وتقطع [illegible]
[illegible] الذى [illegible]
[illegible] اللبن [illegible]
فاذا انفصلت [illegible] والدهنية والمائية مسهلا [illegible]
الدهنية [illegible] والعصارة التى [illegible] البدن [illegible] البدن [illegible]
[illegible] سائر الادوية واعلم ان لبن اللقاح اكثر مائية [illegible] لبن الاتن [illegible]
[illegible] ولبن البقر اكثر دهنية فهو اكثر حرارة
ولبن الضان اكثر جبنية [illegible]
الا ان [illegible] البقر [illegible] الضان [illegible]
[illegible] لبن الاتن واللقاح فلهذا [illegible]
[illegible] اللبن [illegible] البدن [illegible] ذات [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

واعادة الشرب على المذكوره [illegible] فاما اذا قد شربت [illegible] والجبن [illegible]
واللحمات الصفراوية والسوداوية خاصة الاحمر لعينه والحكة والجرب والبثور والحرارات
فى البدن [illegible] السود [illegible] قبل ان [illegible]
[illegible] وانا [illegible]
[illegible] اخلاطهن
[illegible] فى زمان [illegible]
الصفراوية [illegible]
[illegible] ان [illegible]
الغليظ [illegible]
[illegible] ورم [illegible]
[illegible] الكشك [illegible]
[illegible] اذا اعلم ان اللبن لا تقطع ما الكشك [illegible]
[illegible] واعلم ان [illegible]
[illegible] والكثيرة والعطش
[illegible] الكثيرة [illegible]
[illegible]
والقيح والقيء [illegible] المذكوره [illegible]
[illegible] اللبن [illegible]
ان [illegible] اذا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ان [illegible]

[illegible]

البلغمية اكثر وقد تتخذ من الاوراق الحارة مع المسهل الا فنود رهين صعبر ام
ورد كر المكزون يحدم سقمونيا طبيخ اسرن الفصود انج وان اراد اخذه
لا وراق السود اعم كرددن نافع وليقون يحتمل بها الغوف ببلغ
كاملين واسود مكر فرا وسقمونيا وسعال السلوم جود دسي ولسان الثور بحسبه نقيع
نج وقد يعقون بزره الدوس فيه لقيفون ويسقون وقد يتخذ من
سكنجبين ونعلقين ... البلي ... المسهل الاعلى ... ويعلون
دواء ... اخلاط الموجهة ... الذي ... الفضول
السوداء ... السوداء والصفراء ... البلغم لولا كان
خلط ... السوداء سقمونيا والمطروخ وسقع الزمان ومع
البلغم ... الاسقمونيا المسهل السوداء انما ... بهذا الموضع واما
الا باره ... المعفوسين ... اذا احتمل
يسهل الصفراء ... المعده ... الاوراق ... التربد نقعه رطل
نقيع ... الزبدان ... البوع
... الطبيخ ... الاسع
... القافل ...
... حار يابس
والرابع ... العروق ... الشبه ...
... الورق ... الطويل الورق ... والسود قال
... يسهل ... والعفونة ... يسهل البلغم ... الصفراء ... الصفحان يد
... شيئا ... الابهر ...
... والسكر ... الاهو ... الكرمانا
المقطع ... الابدان ... الموسوس والابدان المعفور
رسالة الغم

الشجم المصطكي وان اريد اسهال البلغم السود اخلاطه مسهلا ... تنقل
التربد والافتيمون والهليلج الهندي ونحوها مع بعض المصلحات والاسهال
يستعمل من غير اصلاح ولا ... واطعه بعد العدد ... من كرب ... وفي
واسهل ... واصلاح ان ... في ... يوضع يلينها
وغيرها ... ويحفف في الظل او في الشمس ان ... الظل
... الماشية والنداوة ثم يدق ... الناعم ... المعصور ...
ويلت ... لو زاد ... ويصابب
الدم والمرة ... الوقت الحار والبارد والشربه من نصف درهم الى ثلاثة دراهم
... المعصور ... مثل ... انه
... السهال والكابس ... بعد من ... حار يابس
الثالثة ... ويسهل البلغم والصفراء ... اواخر
المفاصل ... اذا ... سبع ... ست ... او مغلي
الكل من ... يشرب بعده ماء بارد ... والاكثر يشرب
خمسة عشر ... عشرون من ... ولو اريد ان يكون
اسهاله ... واكثر ... ان يكون اسهاله ان ... بعيد
معترة ... والكثيرا ... والسنبل ...
... الذي ... قال الرازي في كتابه في الحوامي قال
الاسكندري ان ... ورقه من فوق ... وان قطعت
انما ... اسهل ... الشوكات ... حار يابس

في الثالثة يسهل الاخلاط الغليظة وينفع عرق النسا ووجع المفاصل وانما يستعمل
الشبرم بعد ان يكسر الطرز د مثقال ويقلع مقرية للمعاية من الفوه والكثيرا
كاسني محرق بزر ستحيح جار يابس في الثالثة يسهل الماء الاصفر والبلغم
اللزج الى الثلثة الشربة منه مثقال مع حسك الاسارون وسل مثقالي الى مثقال
ونصف ويعمل ذلك بقرب الثمانين اذا اكثر مثقال مع مثقال حسك الاسارون
ويجمع بعده نحل اوما وورد ما رد واله ويا ماش في الثالثة الشربة الى
اسهال عشر دراهم عشرة مجالس في الكاسني يقولون انه لا يسهل
انه يستعمل البنا في المطبوخات دون الرسوب وكان مقدار الشربة المستعمل
فيها الى خمسة دراهم وادرمروالدري وهناسندي ومن سكاسم ذكره لا بعث
ملتهم لما هليلجات كلها باردة يابسة وفيها اجودها الكابلي
ما كان يكسر اسود ما الى الحمرة سريع الماء واما الاصفر ما كان اصفر
الى الحمرة رزينا والاسود ما كان شديد السواد والاصفر يسهل الصفرا
والرطوبات والكابلي يسهل السوداء او البلغم وسوف في الحد
وهو يسهل الاصفر الصفرا والاسود
اختصاصا ما بالسود والشربة ان كانت مفردة او مع السكر او الزنجبيل
مفقعا او في الماء من الاصفر الى درهم
والكابلي الى خمسة دراهم من الاصفر الى عشر
دراهم ومن الاسود والكابلي الى سبعة وكل ذلك اذا استعمل مفردا عقب
بعد ان الطبيعة ويصلحها الزنجبيل اذا سكر من الاشيا الحلوة

اذا استعمل

اذا استعمل مفردا عقب بعده لينا في الطبيعة ويصلحها الزنجبيل او السكر
ونحوها من الاشيا الحلوة اذا استعمل منها او بلث بدهن اللوز فيكسر منه
عاديتها وكلها يقوم بعضها مقام البعض فكلها جارة
احد جميع اجزائها وهو في الدرجة الاولى وعرهم الاولى
في الثانية لما الثالثة والله اصلها ورقها
هي التي تستعمل سائر الابدان يسهل في المرة
مع وسل يسهل البلغم وان
على السن السويق
فانها ان يسهل
وان
والشربة كل المسهلات
ان
اعلم انه يستعمل ادوية جميع احوال
على هذه المقادير المذكورة فان هذه الادوية
الاحوال كلها فان الطبع
الابدان
الادوية
الواحد
المقصود

ابطال

او يكون بحيث يحتاج الدواء الى ما يكسر سورته فيخلطه بما يكسر قوته ومن
حال الاخلاط ان كل خلط يستوعب دواء او تخفيفه فيحتاج الى تركيب ادويه
تمنع سرعة انحلال جملته فيجب ان ينظر كم شان الاخلاط وما على واحد
منها وباي مقدار ويجعل التركيب لكل خلط دواء له في المقدار والقوه
ومنها بعد العضو المقصود باستفراغ اخلاطه المعده فيركب مع الدواء المسهل
ما يبذرقه ويوصله اليه بسرعة كغاريقون مع اسهل الكبد والاسقولوقندريون في الطحال والمسكة واشباه
والاونيسون في سهال اخلاط الرحم والاسطوخودوس في الدماغ على انه قد يكون
من الادويه ما هو مخصوص باستفراغ خلط مخصوص كالبوريكان والماميزريون
بالمفاصل والاسطوخودوس بالدماغ ومنها دفع مضرة الدواء كخلط المقل والكثيرا
بالغاريقون الغير سحيح ويقع انواه الوريد؟ اذا خلطه الكثيرا والمقل
الكثيرا ما جرده الغير سحيح لم ينسل المقل افواه العروق وكانت مسلوبة
العضو الشريف وحفظ القوه كالملطفات الادويه القلبيه كل الشوك
النادر كسوره فانها تقوي الروح الحيواني والقوه في الضعفا ومنها قوه
وتطويع عمله فيخلطه بما يدفعه ويسرع عمله كخلط الحسل بالزبد ليسهل
اللبلاب الغليظ فاذا زبد وان كان قوه يسهل لكنه يسرع رسوب البلغم واذا
خلطه الحسل سهل قوته ونحو ذلك كثير من عجايب واسراع اسهاله و
كخلط الملطفات بالمقيمون فانه يسلط الاسهال على اخلاط الملطفات السريع
اسهاله لانها تسهيل والتحليل ويمكن ان يعمل ذلك في ... اذا ازيد من تركيبه فيراعي
الاسهال ومنه ما يبل الدواء مده في المعده ونواحيها لعله يخرج بسرعة كخلط
بعض الادويه المسهلة بالمقيمات ليبطل المسهلات لتوكل الدواء المقيم لا يخرج الا بتركيب

ان لستعمل

ان يستعمل الا للتدارك وانما سوان يعمل ذلك من كان شديد الانتجود بالغدوس
فان الدواء يستعجل النزول الى المعده قبل ان يعمل عمله ومنها ان يتبع الدواء
فيحتاج المعده وتتقدم فيقصد الى ما تطلبه كالملطفات من الاشياء الملو
ومنها تغليظ الاخلاط او تقطيعها او ترقيقها او يفتح المسام فيخلط بما يحتمل
ويزداد انما يكون اذا امكن انفتاح المادة ويفتح المسام قبل الاسهال او ان
قد يحتاج اليه مع الاسهال ايضا ويسمى الاسراع تركيب المسهلات بتقويه
القلب والمعده والكبد والدماغ وتدخل بينها المفتحات والملطفات
والادويه الرايحه والمعطيات ... الى الصعاد من ام اعان شديدة
فيقدر تركيب قوى الادويه وكيفيه مقادير الاخلاط التي يحتاج الى استفراغها
مثل ان يوجد الشراب التام المعتدل السكر الرداء لكاس الذكر اليه
وسط الحال بجب ان يزيد او ينقص ويصحح المقدار الواجب وان
كانت الاخلاط كثيره مركبه اخذت الادويه بالتي شانها اخراج
الاخلاط ويحمل مقاديرها بحسب البدن ... الى الدرس فيستعمل تلك الادويه
اعلم انه لا يمكن الوصول الى حقيقة هذه الاشياء على التحقيق يجب ان يستعمل
الحدس الفكر العقلي والقياس الصحيح ومجرد حدسي لكن الوصول التجربة
التحقيق وسوان لا تركيب من الادويه ما يعمل في زمان الاسهال او يكون
احدهما يعمل في سرعة العمل كالسقمونيا والاخر بطيء كالكمادريوس حل
فانه لا يمكن ان يوجد كل واحد منها على قوته التامه بل فرس ... فيكون
الدواء فاضلها لان كل واحد من الدوايه انما يعمل في زمان في القوم كل
واحد فيفعل كل منها فعل المطلوب على انه الضعف والعامل يجب

قاصر

تكافأت فيه قوتاهما واثرت فعلاهما على المادة معا او كان اثر
المعاضر اسبق فيبطل اثرهما ثم تغلب على انفعالها قوة الآخر او يكون بحيث
يحيل الزائد سبقه ويكون الدواء في الاولى للقدرة [illegible] ان الدواء
المدر يتحلل فعل المسهل بعد الاقلاع فان المعدة تقبل الدواء في قبول الغذاء
وتهضم بحلاوته واعلم انه قد يكثر في الاستعمال دواء ينال كل الاخلاط المستبعة
والكيفية اذا اخرج منه الفاسد اولا [illegible] كالسقمونيا بالنسبة الى الصفراء
فيعود كيفية ذلك الدواء مركبة من امعاء [illegible] كالهليلج الاصفر فانه
يولع اضعف السقمونيا في الاسهال وهو كالفه وانه يجد ما لو الصفراء الى
فيتركب ما لا يمنعه وكثيرا ما يحتاج الدواء من ضعيف الا قوته بحيث
يسهل الاخلاط الغليظة اللزجة اما ضعفه من حيث يسهل الاخلاط المعلقة و[illegible]
الكثيرة وهو حيث ما يسقط القوة والادوية التي تستعمل للاصلاح سواء يتبع
منه في الدواء الذي تعقب للاصلاح ربع وزنه في البدن الذي لا يلحقه
نكاية فيه والا يكون مستعدا للاستفراغ شيء من المستعد لذلك يحتمل وزنه
واما يزيد على ذلك الا انه يحمل على المقصود منه على التمام فقد يشتد
بعض الادوية بعض الطرايح ولا يشبه بعضها كان السقمونيا لا يحمل
في اهل البلدان الباردة الا نحو ضعيفا ما يستعمل معدا كثيرا
[illegible] في بلاد الترك اعلم انه ربما يجي من بعض الابدان والبلاد لا
ان تستعمل اجزاء الادوية بل قوتاها واعلم ان من الادوية ادوية كثيفة
الاجزاء [illegible] قوتها في البطن الا بطيئ ينفذ مثل اصل الكبر والزراوند

وقد

يلين يد ثدي [illegible]

الامرحه

كل

ونحوها ومنها ما يعتبر له بكيفيتها اللذع المعتدل وتحللت قواها ان نفذ منها شيء مثل
الاسطوخودوس وبزر الكرفس والارمان ونحوها ومنها ما يكيفها او ما يطبخ كونيه
واحدة فان الافتيمون اذا اجيد طبخه بطلت قوته ومنها ما يبطل السحق قوته
اصلا مثل السقمونيا فحيث ان سحق جدا فالسحق الاقوى لتحليله بالحرارة لما انه
من السحق ومنها ما هو ان سحق سحقا ناعما ليس القبر الواقع مسهلا اذا السحق الا ما
كالمحلل ومنها ما يكون ما يصيبه من السحق وحده [illegible] مطبوخة
مسهل الصفراء اكثر من اسهال البلغم اكثرا على وفيه قد يضعف فعل الدواء كما يشهد له
البدن لقبول فعله فانه قد يكون بين البدن بحسب المزاج والسن والوقت و[illegible]
حالات وقيت على الاستعمال الدواء الواحد فيه امزاحا محمولا فيه يحدث فيه اعراضا
غريبة وذلك ان خام المسهل مثلا اذا اشد ذلك الحرور افرط فعله فيه واحدث اعراضا
رديه بحامله في الحمي في البلغم لهما الا في سن الشباب وقد يتغير القوم لسبب الامام
اليه فانه لو كان في البدن خلطا يحتاج الى الاستفراغ الى دواء ما كان الاخذ ذلك
الدواء نافعا وان امكن فيه ما من شأنه اخراج من خلط ليس مساو في الحال [illegible]
ضرره فقد يبطل فعل سبب تغير جوهره فانه اذا [illegible] وقد نقصت قوته وضعف
فعله وكذا اذا تغير بالكيفية اخرى غريبة فعل بسبب ذلك واعلم ان الدواء انه
الدواء المسهل [illegible] مطلقا ان اخلاط الاكل المطبوخ والطبائع الصحيح
ذلك من [illegible] سواء كان يتبقى وهذا وهو الاعتدال في البلدان الحارة والاسنان
الحارة والابدان النحيفة الفصل السابع في اقسام الادوية المسهلة
الادوية المسهلة منها مطبوخات ومنها ما يحبلها كالمنقوعات ومنها حبوبات
واقراص ومنها ايارجات ومنها معاجين واسفوفات ونحو ذلك واما بعد ذكر جملة
ذلك فنقول انه لا بد [illegible] للمطبوخات والحبوبات [illegible]

منع

عتق

دم احجى ذلك

من التطويل فنقول ان الوزن من المطبوخ اكثر احتمالا للادوية المطبوخة مع الماء
يسهل وصول تلك القوى بتوسط المائية الى الاعضاء فانه وان
امكن ان يقبل الاجسام التي من غير توسط جرمها وبالجوهر كما في
الى ذلك في المعدة ولكن لو كان لها مدد رقيق ومركب لوصلها الى العضو
المجاري بعد تلك القوة من مسالك البدن الى الاعضاء كان اسهل ووقع
يكون تاثيرها اسرع واقوى ولو نفذت في تغير مسافة من غير شيء يعين في تنفيذه
اثرها قبل ان يصل الى عضو وبالجملة فان اكثر ما يستعمل الماء الحار بعد ما ول
الحب وبعده وفي الحال لتكون رقة موصلة قوى الادوية الى الاعضاء ثم
فالمطبوخ قوى لان ... من اجزاء بتوسط الماء وجاهدته لتمر من
اجزائها الكثيفة مركبا للطيف وبها في اذ عمله الكيموسات وهو نفسه جزء
فالسلالة بجاليانا وهو الذي والطبيخ المجموع من اسهل الادوية ولعل مثله
وسهل تناوله على من لا يقدر على ابتلاع الحب والمزيلين والادوية
ومنه ما يعتبر غيره وان كسر وان ينقي في البدن بعد ان كثر عيش
لسبب البقاء بعض الادوية التي كالعفن والكرة ومعاودة الاسهال
ان يتقي من الحبوب من انواع الادوية في حل الحقنة وتعالق الاشياء فيقتصر
سببا لا تقلع والمطبوخات منها مدرات لقوى الاخلاط ومنفيات لها
ومنها ملينات للطبيعة ومنها مسهلات على المعدة للمدرات ومنها مغلظات
ومنها مقطعات وملطفات اما المقطعات فهي سلافات الادوية
الحارة وهي انواع مثل الصعتر والحاشا والانيسون والاذخر والعوسج و
البادرنجبويه وغيره واما الحبوب كامثال الرازيانج والكبر والكرفس والثاوة
وانيسون ونحوه واما ثمار كالتين والزبيب لقرب منها
كالعسل والفانيد والمغلظات وهي من ازهار كزهر البنفسج والنيلوفر
ونحوه

واصول كاصل الهندبا والخطمي او بزور كبزر الهندبا والقرع والخيار
او ثمار كالعناب والسبستان والاجاص والتمر الهندي والعرق مثلا كالسكر والطبرزد
والنقوعات لا تصلح الملوك بانواعها وعلى مقدار زوالها وبردها وتهيئها
علاجها واذهبها واما الملينات والمسهلات فهي التي نوضح من الادوية
التي ذكرناها وكيفياتها وخواصها من اسهل انواع الاخلاط واختصاصها
بعضو عضو ومقدار شرباتها ومعاجينها فيركب منها مطبوخات يكون الحاصل
لها اسهل انواع الاخلاط التي يقصد ازالتها بحسب العادة والتي اما مشاركة او علاقة
سر دار وفي حسب ... الحال في عند قلة الاخلاط ورقتها او معروفة
بضعف الادوية التي تستعمل وبين ما يسهل بالطبيعة حسب ... اسهل الاخلاط
الكثيرة والغليظة ولها قانون تركيب الادوية المسهلة فيستوي ان يحد الادوية المسهلات
بالقدر ان كانت الحاجة اليها في ... سواء كانت الادوية بعضها في
نوع واحد من الاخلاط او مختلفة اسهالها ونحوها مع الادوية التي يخلط معها
المغيرات والمصلحات وساير ما ذكرنا ان احتيج اليه ثم يقسم المجموع للكل
على عدده فان كان عدده اثنين جمعا نصفين وان كان ثلاثة فاثلاثا
وهلم جرا الى غير ذلك فيكون كل قسم شربة تامة واما اذا كانت الحاجة لا بعضها اكثر
ولا بعضها اقل فيجعل المقدار المأخوذ منه من كل واحد منها على نسبة مقدار الواحد
الحاجة كما اذا احتجنا الى ان يسهل الصفراء والبلغم بالسقمونيا ونتم المنطل
الغاريقون وكانت الحاجة الى اخراجها ليست بمتساوية لان بعضها اكثر لما
بعضها اكثر مما سبه الحاجة فالوزنا ووزنا على النسبة العامة مقدار بعض وبعض
مقدار البعض على نسبة الحاجة مقطع لها وقسمناها بنحو انما ما هذا ما ذكرنا

قانون في تركيب الادوية والاشربة انه ليس يلتفت اليها فاعلم كثيرا ان ما يؤخذ
في اسهال ليس ان خالط منها غلط او اجتماعا ادسمه دائم ادوية كثيرة مسهلة نابت
نامته منها او دعت الى ان يقليل وان الظاهر الادوية وقطعا ما يشهد به التجربة خصوصا
في زماننا هذا وفي البلدان التي كتبنا فيها فانه قد بلغ الامر الى ان احد الاكثر الادوية
اما محقونة او منقعة وقد يصب بها بيرا طويلة ومعها معاها وبالتجربة
كيف في لو اجتمعا فيها مادته مساوية لغيرها او اقل منه بقليل لانا قد رددنا
وقسمنا له الا اعدادنا ما حصل التجربة لنا في ذلك الدواء المطلوب فعله الشي
قليل فامر بلوغ مرادنا في تعالجه به الصحة وعمل بالقانون الذي ذكرنا فيهم حجر
ذلك مقدارا الى ادال على ما قلته ويظهر انه فالاصل المعتمد عليه في قانون
تركيبها ان نعمل العمل والمعول عليه في المركب دواء كثير على ما نقصه الى جسم
وتعميم وزن الشربة منه في ملكه ذلك بالمسهلات انا نحن لم نجد الى علية والبها
نحسب احدهم لا كثر ما وقلتها ثم نضاف اليها مثلها ثم وربع وزنها او دونها
على ما سبق ذلك الادوية التي يدخل فيها شيء او التفتيح المسام او الاسهال
اثرها الى عضو مخصوص في عدد ذلك نوعت الى تجربها ويسير ان
نعمل اوزانها بمقدار المفصل الوضع الذي يدخل الاجله وبعمل بها كلها شربة تامة
ويطبخ على النهج الذي يذكر وله بنزنه بكرة ان كان الزمان حارا او ضحوة ان
كان الزمان باردا لتكون الاسهال في افضل الاوقات واعلم انه كلما ينبغي
ان نعمل هذه الادوية ومقدارها اقل ينبغي ان يعصر عليه فان ذلك يقوى
واخف على الطبع ويجب ان يبلغ كثرة الماء ومقدارها الى
حد لا يحتمل القدر المقدار الذي ينبغي بعد الطبخ من الماء المطبوخ فيه

الادوية

الادوية وبالجملة يمكن بحيث يعاد ويثقل عليها فان ذلك ليس بالصواب
واما تقدير الاوزان عاما في مثل العصارات والمنقوع وكل مطبوخ وكل
ما يستعمل نقوعا وعلاوة يقدر وزنه على انه مشروب بعد الطبخ يقدر وزنه
على ان وزنه من قبل ان يتصل الماء ولذلك ينبغي ان يزيد في اوزان ما يطبخ
من الادوية ويلقى في المطبوخ ضعف وزنه اذا لم يشرب كما هو بجرمه وانا قد
ذكرنا في فصل الادوية مقادير شرباتها بالنسبة الى المعتدل الى ان وينبغي
ان لا تقاس عليها وينبغي اوزانها بحسب الحال حالة حالة مثال في تركيب الادوية
اذا اريد تنقية المنفس المعدة والامعاء ونواحيها واخراج الفضول اللطيفة
والحيات السوداوية ولطيفة الحرارة تركيب مطبوخ الفواكه من الاجاص عشرة
الى عشرة عدد ومن السبستان والعناب والسبستان من كل فرد ما يليق
حبة ومن السقمونيا والورد والاصل السوس المقشر وبزر الهندبا
من كل من ثلثة دراهم الى خمسة ومن التمر الهندي من كل واحد من سبعة الى خمسة
دراهم ومن التركبين عشرين درهما يطبخ على الماء ويصب وقد يضاف اليه الى
الى ان الادوية صنف الطبخ حار لكمال الاثر الاخلاط
والعلاج الرمان وان اصول ادارة واصله ومن الكرفس
واصله والانيسون من الاصل من ثلثة دراهم الى اربعة ومن
الى واذا اريد المطبوخ والسعال سواء كان مع حرارة او لم يكن في
من مطبوخ الفواكه والعناب والورد يزيد اليه من
الى اربعة دراهم ومن وحب
السعال باردة الى

والانيسون والكمون لكل ثلثة دراهم والسعتر والزوفا والابرسا والفراسيون
لكل اربعة دراهم على حسب حر المادة وبرودتها واما اذا اريد ان [illegible] الى النضج
او الى اخلاط البلغمية فهي [illegible] في ذلك ونحوها فلو [illegible] على مطبوخ الفواكه من عسر الزور
والاصول المذكورة او معها وان احتيج [illegible] مثقال [illegible] ومن
الاهليلج الاصفر المنزوع النوى من [illegible] خمسة دراهم ومن البليلج كذلك ومن ذرنباد
لكل ثلثة ومن الراوند لكل ثلثة فيصير ذلك اما مطبوخ الاصول او الهليلج او مطبوخ
ان احتيج واذا احتيج لوجع المفاصل جعل فيه السورنجان والبوزيدان
[illegible] ما يحتاج اليه [illegible] مطبوخ السورنجان واذا اريد ان يعالج
السوداء فيطبخ فيها من الافتيمون من ثلثة دراهم الى عشرة دراهم ومن الاسطوخودوس
من درهمين الى خمسة ومن البسفايج من درهمين الى ثلثة دراهم ومن [illegible]
الكابلي والهليلج الاسود مثله لكل خمسة دراهم ومن [illegible] الى نصف مثقال ونحو
ذلك مطبوخ الافتيمون [illegible] والكثيرا والهليلج الاصفر
والبليلج والاملج ان احتيج اذا كانت السوداء رسوبية او [illegible] اسهال
اسهال البلغم ومن اسهال البلغم [illegible] البليلج والراوند ويزيد في ذلك والاملج
لكل ثلثة دراهم ومن السورنجان [illegible] والكمون وسائر المطبوخات
من [illegible] والزنجبيل [illegible] والقاقلة
حسب ما يريد ويطبخ على ما رسم واما اذا اريد تقويتها [illegible] لكل منها
[illegible] ونصف [illegible] الى نصف مثقال
[illegible] نصف درهم [illegible] حب النيل [illegible]
مثقال الى مثقال [illegible] الافتيمون [illegible] نصف مثقال [illegible]

نظم الافتيمون

من [illegible]

[illegible] على خلط خلط وبمقدار الاحتياج مع [illegible] وقد يزاد
في المطبوخات خصوصا ما يوجد للاخراج السوداء من مفرحات القلب و
مقويات الروح مثل [illegible] لسان الثور والورد و[illegible]
وما يختص بالكبد ويقويها مثل الراوند وورق [illegible] وبزر الهندبا
وما يختص بدفع [illegible] الادوية [illegible] وقد يزاد في المطبوخ لاوجاع المفاصل
السورنجان والبوزيدان والماهيزهرج وفي اوجاع [illegible] والاسارون [illegible]
والمصطكي [illegible] في اوجاع [illegible] مثل [illegible] في الاهليلجات [illegible] الكبد
[illegible] وبزر الكشوث [illegible] خصوصا [illegible] ضعف الكبد [illegible]
[illegible] الاصفر الابرسا والمارزيون [illegible]
لا يستعمل [illegible] الهليلجات [illegible] والمطبوخات [illegible] يسهل
[illegible] مثل الهندبا [illegible] والراوند [illegible]
الكشوث والغافث والراوند [illegible] المطبوخات [illegible]
[illegible] الادوية المسهلة [illegible] الاسطوخودوس [illegible]
[illegible] والصبر [illegible] مثل الهليلجات [illegible]
[illegible] الافتيمون و[illegible] و[illegible]
مثل [illegible] عفا ما يكفي [illegible] العقوق [illegible]
[illegible] ونقصت اخرى [illegible] واما كيفية طبخ
المطبوخات [illegible] الادوية [illegible] ثم يصعد [illegible]
[illegible] او [illegible] المفسدة او [illegible] ثم [illegible]
الزور [illegible] الاصول التي [illegible] الا ما كان [illegible] الزور

رخو لتركيب كزاز الهندبا فان الطبخ يسحج قوته ولا يبلغ الحاجة ثم يبل مجموع
الادوية الا ما كان الطبخ يبطل قوتها كالافتيمون وكالبصع والغيد
بالماء الذي يبل به الادوية ثم يصفى بعد انتقاعه ليحمل الماء ما يذهب
في الطبخ تلطيفا ويصبح الهندبا والطبخ يحتاج الى ان يصفى في غليه ولكن الثلث
الباقي بمقدار ما يكفي اليه الحاجة ويجوز بالكيفية المعدة فيه العطش من الماء
البارد لئلا يصل المعدة فيفسد الدواء وينبغي ان يلقى الافتيمون في الطبخ بلا
الافتيمون مصرورا في خرقة كتان واما السقمونيا فعندما يذهب ثلث الماء
تخمينا وبعدما يلقى الافتيمون يغلى عليه ادغليتين ولا يجاوز ذلك ثم يمرس
باليد ثم يرفع لئلا يقال المصفاة وهي تعلل لئلا يقال في حالة الغليان فيأخذ
الماء قوته واذا كثر غليانها اجتذبت بعض القوة التي يأخذه منها
فيصير اضعف فعلا ثم تعصر ثقل الرملين او الاس وما اشبه ان كلها يمد ما في
في المطبوخ ويترك الى ان يحل ذلك [illegible] والركيبين في التراب
ثم يصفى ثانيا بخرقة واما الكاسيير فيسحق في قصبته [illegible] ويلقى
في المصفاة ويوضع اصل المصفاة في الماء المطبوخ ويعصر ويمرس
باليد قليلا الى ان يحل [illegible] من الشيرة وهو ما يتحلل فيه الادوية من السكر
الاحمر والطبرزد والسكر [illegible] وكلما يذوب فانه يلقى بعد التصفية
والطبرزد ينبغي ان يكون مسحوقا ليتحلل بسرعة والافتيمون [illegible]
اليه [illegible] ان [illegible] في الماء [illegible] ثم يمرس [illegible]
بعد [illegible] منهما [illegible] ان [illegible] من
المطبوخ ثم يحمل فيه [illegible] الانواع [illegible] قبل ان

يبرد

ان يبرد المطبوخ فانه يبطل فعله اذا برد وقد ينقع ادوية اليوم للمنتهى فيصير
اقوى فعلا واما النقوعات فهي ادوية تسحق قواها بالنقع في الماء الحار
كماء الورد او غيرها واكثر ذلك انما يستعمل دون الانفراج بالحرارة وفي
اجزاء الهليلج وفي الحيات التي يراد مع تليين الطبيعة تسكين الحرارة
لانها لا يكتسب من حرارة النار ما يكتسب المطبوخ وانما يوخذ
الامثال لهولاء من الفواكه ويستعمل مثل الرخص والبليلي والسكر
وشراب السعال [illegible] والنقوع الفواكه وقد يوخذ
النقوع من الادوية [illegible] المسهلة [illegible] وقد يجمع معها وقد يخلط بها بعض النقوعات
السدان الصحيح والنقوع اصلح في الادوية الحارة من المطبوخ وانفع
للمرضى المستعفين للادوية الكريهة الطعم والرائحة وهو الطف من المطبوخ
خصوصا المقوية بالتلادة فان الطبخ يضعف الادوية في استخراج
قواها والمطبوخ يضعف اجزائها في الماء ويليق الطف فيها وكاسها
ما كان من الادوية مراجعة رخوا [illegible] وقد يتخذ من الادوية المسهلة
المقوية فهي كالمطبوخات سواء وقد ينقع التمر هندي في ماء الهندبا
المعصور [illegible] وورق [illegible] الثعلب والارحام لاوجاع الكبد وفي ماء
الكشوث [illegible] والهندبا [illegible] والمو [illegible]
وقد [illegible] عند [illegible] الاهليلج او البنفسج
[illegible] سقمونيا واما [illegible] فينبغي ان [illegible] ما [illegible]

نحو المادة

حيث علمنا و د ينقع المحموم في الماء لئلا يتعدد ما يفوقه الماء اربع
اصابع و يتعدد بعد ما صفي كان على القدر الذي ذكرنا و المطبوخ [illegible]
و نحوه ينقع في ماء عليحده و يمرس في بعض الادوية نهارا و يصفى [illegible]
ايضا ما صفي منها و المنقوع فيه الزبيب و نحوه لمقصود ذلك القدر و
يعود [illegible] ان كانت [illegible] و الشراب و اما الحبوب [illegible] الادوية
سهلة بمجموعها مع مصطكى [illegible] و ما يكسر غائلتها و يعين على [illegible]
للموابع [illegible] تلطيفها [illegible] و هي [illegible] استعمالها
قبل الطعام [illegible] و عطرية لينة [illegible] ينشف [illegible] كما ياخذ
و الحقن [illegible] من كتب الطبايع و انما نفصل لئلا كان [illegible] عليه
اخذ المطبوخ و اما قانون تركيبها على انه [illegible] في السخ [illegible]
مخ العلاج انه اذا اردت ان تركب دواء يسهل [illegible] في الاخلاط [illegible] او
[illegible] فركب [illegible] هذا المثال خذ من كل واحد من الادوية [illegible] تركيب
هذا المركب [illegible] تامة و احسن كل [illegible] الا ان [illegible]
[illegible] المصطكى [illegible] الادوية [illegible]
ذلك اذا كان التركيب من السقمونيا و الصبر و شحم الحنظل و التربد و الغاريقون
فيستوان [illegible] من السقمونيا وزن دانق و من الصبر وزن مثقالين
و من شحم الحنظل وزن نصف مثقال و من التربد وزن [illegible] دراهم
و من الغاريقون وزن [illegible] و يجعل [illegible] من الفلفل و الكثيرا

والورد

والورد وزن درهم و من الانيسون و المصطكى و [illegible] لكل
نصف درهم ثم تحسب اوزان الادوية المسهلة دون المصلحة فيكون [illegible]
دراهم و خمس دوانيق و قيراطا و عدد الادوية [illegible] فيكون [illegible]
وزن درهم و نصف و قيراطا منفرده من المصلحات على ما اذا اريد وزن
المصلحات عليحده [illegible] دراهم و نصف [illegible] دراهم و قيراطا
فيكون مجموعها كلها [illegible] قريبا من [illegible] و نصف [illegible] الاختيار [illegible]
و اما على ما [illegible] فقد مر ذكره و لا يحتاج ان تكرر [illegible] و كيفية اخذ الحبوب
ان يدق كل واحد من الادوية في المطبوخات على حده و [illegible]
[illegible] شحم الحنظل [illegible] السقمونيا [illegible]
له وزن [illegible] و ينخل الغاريقون و [illegible] و يجمع الجميع و [illegible] عليه
قطرات من الماء [illegible] باليد [illegible] كبارا ان كان اخذه للفضول
كثيرة في اسفل المعدة [illegible] طويلا في المعدة لتكون [illegible] اسفل المعدة
اكثر و صغارا ان كان اخذه للفضول الاطراف و المفاصل [illegible]
و [illegible] من الماء [illegible] و ينفذ قواها في البدن [illegible]
الا ان [illegible] من التربد و الملح و [illegible] بعده الماء البارد
كما ذكرنا و اذا اصبح [illegible] المطبوخ [illegible] كل [illegible]
لكن كل واحد منها [illegible] فلا [illegible] سواء [illegible] المسهل
للفضول [illegible] و المسهل [illegible] الافتيمون [illegible] المسهل
للبلغم [illegible] القنطوريون [illegible] الطبخ

زيد في السقمونيا المحرب

استعمالها مع بن سوان ليستعمل بعد ان لا ثم اذا احدث للعليل سوء المطلوع
حين لو يعرف الجميع في حمل المعدة لا زال المطلوع لسيلانه وبسوان يتناول
ووقع
المحرورين هي ما بين الطاوة والجفاف بها الكوفي العام يعرض الاحبس
كذبها سرعة وينفر الطبع ولو انفعا تنحل وتنحدر لسرعة فلا يعمل شيئا او
انعقاد في التي تعرض في المعدة تحللها وسوان تحدر من استعمال المحرورين
ومن الامعا تقل تتحلل وسده وشدائده فانها ربما احدثت في تحذرا
الفصل الثامن في قبل شرب الدواء المسهل كان قرب الدواء ولما كانت
المعدة دائما يجذ الدواء فان لا ان لا حال على ان الطبيعة تسطل قوة
الا وعية المسهلة من طرف نكايته والمكن ان لا تكون شيئا فعل خاصة من كان
الدواء في المعدة وهو يتحدر بعده لو في ذلك ما بلغ وان يخاف حدوث
غرض محوف كالعواكم وغيره فسوان لشرب عليه خصوصا اذا كان الدواء
بحبا ما في العسل او شرابه ادما ربما يعرض فيه ليكون ادا الملح فانها ربما انات
الى الدواء على عمله وان امكن ان يتقيا حتى يندفع الدواء بالقي فعل
وان لم يسح ذلك حلا بد ان يوضع المحقن الليبة او الفتايل المسهلة المعلومة
وان نشر بالمسهل تنكرات في اوقات فانها تعين على حمل المسهل
والكرنبة دائبي ونعي لها الدانقين وقيل ثلث درهم القوانص مثل
السوحل والنعناع والاما ن ربما اعان فعل الدواء اذا اكل عليه
لعصر في المعدة هي لزال الدولة الى اسفل وسكنت الغثيان اذا كانت
من حركة الدواء وردي الدواء في حركته الى فوق كما لا يشغل
وهو تقوية للطبيعة ومع ذلك يقوي المعدة ويمنع انقلاب
المولد

المولد لها وان لم ينفع ذلك كله وحدث اعراض رديه منكرة فليتمدد
البطن ويحفظ العليل فلا بد من العقد والا فان نفيد وان لم ينج
المسهل بتلك الاعراض الرديه ولو بعد يومين او ثلثه فانه ان لم يفعل ذلك فيتعب
حركة المولد للمعقول يعرض شيئين واما ان يكون المسهل آخر وذلك جانب جميع
مسهل في يوم واحد خطا عظيم سوا كان قد عمل عمله او لم يعمل او قد
اصابه حرارة الدوائي فرط الاسهال او كان في البدن امتلا وكثرا
ما تحدث الدواء بعد ذلك فصل كثيرة وكلما المجاري الى بعد ضيقها وتعود
القعود الذي ادعم على دفع فتورث سددا او ورما وتحذر انحنا ما ورما يهلك
وسبب تعجل الدواء باقي الادوية ان يكون معرضا او مستقيم او ضعيفا او في التمسل
ما ان تكون المجاري ضيقة حلقها او بلزوجة خان احتمال العلل والكيفية يعرض فيهم
مجاري الادوية مولوده منصبه الى المه وربما يحبسه العداه عن الفضل لسبب اخفى
لسائي اخرى يوم او يومين وكثرا ما يسهل الدواء اسفل تقل ان يسير والدواء
الى حركة كثير وشدة يحدث المسهل لها الا بعضا ويسرا رادة الحركه ويمنع
لو سقط شغل كالشعر او مقامه فيشغل الانسان عن المسهل اعلم ان كثيرا ما يعقب
الدوار اذا لم يسهل كربا وغشيا وخفقانا وضعفا وغشيانا وسددا
وهذا مما يجب ان يبادر لما سكنه بمثل الادوية التي تتناول القوانص وسائر
ما يذكر في بابه وكثيرا ما يعالج لا تقيه اذا لم يسح ذلك الفصل التاسع
في وقت قطع المسهل من العلامات الداله على وجوب قطع الاسهال
شدة لو النبض بعد الاسهال التام فانه في النبض يدل على ضعف العوى
الشعب لكثير من الاسهال وفيها اشد لو التماس اذا لم يكن بسبب

المطلق: اما

حال القوة من حرارتها وبرودتها أو يبسها أو حالة البدن من حدتها ولذعها للمعدة
في نفسها إذا كانت حارة كما يعرض لمن يحمى على الصفراء فإنه إذا أفرط الإسهال
التام ولم يمكن أن يعدل بشيء دل على إفراط تقليل الرطوبات وشدته
الإسهال الأكثر طبيعي ينبغي أن يحبس ويعدل بالأدوية القابضة على الدواء المسهل
تغير الخلط الذي يخرج فإنه إن كان شيء من الدواء المسهل الصفراء وسهل
البلغم بعد إفراط فيكفيك أن يسهل المسهل السوداء وأما إذا أسهل البلغم
بعد إفراط غاية الإفراط فيكون الحال عظيما ينبغي أن يقطع الإسهال فيما ذكرنا
من المثال الحاصل أن يسهل البلغم فكيف إذا أسهل الصفراء أنه قد يسرع في حبس
إسهال الخلط المطلوب إخراجه عسير سهل يعرض من غير أن يشتغل بشيء منه فيسهل تلك
المسهلات الطبيعية تخرج أخلاطا والنفع يسير أن يوقف الطبيعة
ذلك مما يشتغل بحبس الإسهال إعلاما أن الدواء ما دام يسرع في الفضول
فإنه لا يكون معه اضطراب فإذا أخذ يضطرب فإنه يسرع عن الفضول
في كونه يقطع الفضل [illegible] ومن إفراطه الإسهال كثيرا
ما يدل على الدواء أو ما يحدث [illegible] والعطش [illegible] فلا
تتوانى كثيرا ما يخرج ما دام الطعام المسهل [illegible] أن يسرع والمرافق
كملة فلا يخرج من الأوائل وسواء أن يسرع إلا أن [illegible] من الأخلاط اللطيفة
استفراغه على النوع الذي يسرع فإنه يكون عليه ويكمله بسهولة ولو كثر
ومتى أخذ في إسهال خلطه وظهر ضعف القوة ينبغي أن يجتهد في
قطع الإسهال بالإمكان وإن لم يظهر علامات النقاء فإن أريد
قطع الإسهال فليتبع النوم بالماء الحار ويوضع الأطراف فيه

ولو

ويعرق بخار يرة تحت ثياب من [illegible] وفي الحمام وبعد دلك وغمز
بعد التعرق البدن كله خصوصا الأطراف ويطعم كعكا أو خبزا
منقوعا في ماء الرمان وتشد الأطراف من فوق إلى أسفل بادئا من الزند
وإلى الركبة نازلا إلى الكف والقدم شدا مؤلما ليصرف المواد إلى الأطراف
وليسقى الرائب والفلونيا وترياق الطين والجدوار و[illegible]
ليطلى العانة [illegible] سويق الشعير وقشور الرمان محرقة ويسقى الطين الأرمني
والصمغ العربي وبزر قطونا مقلوين أو سفوفا [illegible] حب الآس
التفاح ونحوها ويغذى بالأغذية القابضة المتخذة من [illegible] المفردة
وتقصد المعدة [illegible] والمياه القابضة والأضمدة المذكورة في [illegible] الإسهال
وتدهن بالأدهان القابضة مثل دهن السفرجل ودهن المصطكي ودهن الآس
بالطيوب الباردة والمعتدلة المقوية ويشتم البخور من الصندل [illegible]
والمسك والكافور وماء الورد والآس ونحوها [illegible] الطاهر بالدلك
ونحوه ويوضع المحاجم بالنار تحت الأضلاع وبين الكتفين وتحبس الهواء
فإنه يرد الإسهال بسبب حصره المولد إلى الباطن والهواء [illegible]
القوة وأصلح له [illegible] دوزن [illegible] يقال ونظير في الدفع
حتى ينعقد ويبقى فإنه غاية والظن أنه إنما ينقص ذلك بالتبع والمرودي
وأما المحرور فإنما ينفع بالطين الأرمني وبزر قطونا والطباشير ونحوها ينفعه
[illegible] القابضة [illegible] الآس والسفرجل والتفاح ونحوها ومن اعتاده
وأما ما كان مثل الأفيون ينفعل بذلك فإن لم ينجع شيء من هذه يستعمل
المخدرات والمعالي [illegible] المذكورة في قطع الإسهال من الأدوية

والسفوفات والحقن القالعة وغير ذلك واعلم ان ضعيف المعاء
ربما استفاد من الادوية المسهلة حرارة مسهلة فطال العلة الامر واحتاج الى علاجات
كثيرة من تمسك وكذلك السابق الى علتهم من الاسهال غوائل واعلم ان الاسهال
انما يعرض لسبب ضعف العروق او لسعة افواهها او الضعف المسهل القوي
والكتاب السبيل هو الدواء منه الذي يجره من القطعة الاولى الى الرحم
المحمود وعلوم حد لعده الحرف بالماء البارد بريد ان يكون مرودة للمحرور بزر قطونا
بشراب التفاح او بماء بارد وان احس من الفضول بقية والا فما حار
واما المعدة المزاج فيري ان يجده او مع بزر قطونا لما ذكرنا من الفضل
الماوي فيخشى في تلاحق يتبع المسهل من الافراط مع ... بسر المسهل
صداع وحرقة في المعدة والتهاب فسوان يسعى له بزر قطونا ولعاب بزر السفرجل
بماء بارد ساعة بعد ساعة ويشم الطيب والرياحين الباردة ويطلى على الرأس
والمعدة ... الطلاء المذكور ويشرب ماء الورد والجلاب بماء بارد ويحمل الصندل الممسك
بورق الماء والحسن ويطلى بالادهان الباردة واذا احس فاجعل الاسهال
له ماء الشعير ... والسكنجبين فسوان يوضع ... ثلثه
ما يتاح بعد المسهل كثيرا ما يكون ... ان الدم ... الاسهال في
كما في الفصد من صداعها وقلقها وعطشها فيسقى التفاح المرحب
الرمان المر ... بالدهن والملح حامضه ... فان كع
واما فسوان سعفا ولاسهال الدواء فقد الاطراف ويسقى القادر من
الرياق والدواء الذي فيه الطين المختوم والارمني والكثيرا
والصمغ العربي وبزر قطونا مقليا ... الكثيرا والرب القابضة

ونقيات

ونقيات ... بزر المقلوة ويعقب بالطين الارمني وبزر ورد ودم الاخوين
وصمغ ... وبعد ان اطراف ينبه الورد والمعدة بلطف المصطكى دان
اسهال النواكس في السحج فلسا والطين الارمني ... واللعابات المذكورة ان احس
مما الارز والجلنار والاس والورد الاحمر والصندل الحامض ويمر بعد ذلك ان
ان يستعمل دواء مسهل حامضه استعمل ... السقمونيا وشحم الحنظل والقرم والتربد
سواء يمكن استعمال ما ذكرنا ... والقطعة واذا ... فيذكر المعض
بالماء ماء الرمان اشرب بالعسل ... واذا احدث بعد الاسهال
تشنج او فواق ... الطيبات التي يحتاج اليه
البدن وقوامه ... بزر قطونا وحليب مع حليل دهن الورد
او دهن اللوز ... في بعض الفواق ... المكتنفة
والقصد ... الباردة ... السفرجل والكمثرى والتفاح ...
ماء ورق ... شراب ... والقصد
وحفاف الكبد ... شرب الماء البارد وكثيرا ما يكلف الدواء رائحة والمعدة
فيكون ... فيكون ... الشعير ... السفوفات
ويشرب ماء الشعير بعد الاسهال يدفع غائلة المسهل ويسهل ... بالماء فان
كيف ما ذكرنا ... والله اعلم ... واعلم
ان من الادوية المسهلة ما له عظيم مثل التربد والغاريقون الذي يلي ...
والحرب ... شرب ... اعراض ...
اذا ... واعلم ان المنوعات
السمية كالمازريون ... اذا افرطت ...

الفصل الثاني عشر فيما يعمل بعد الخروج من الدواء فلتوجد الامور المذكورة
بعض الاشياء المكتسبة وتطييب البدن بالغسل فليدخل الحمام من الغد وليكن
في المسكن المطيب وليستعمل اللين المذكوره ويتناول طعاما قليل الكمية
سريع الانهضام كثير الغذاء معتدل الكيفية مقويا للقوى معتادا
الاكل مثل لحم الدجاج والحولي من الضان بصفرة البيض او نيمبرشت و
يستعمل الحمام كلما تيسر بعد الاسهال حتى ينقي البدن من الاخلاط الفاسدة
بعد ان لم يخل البدن [illegible] بقية من النباتات
الكافة ويعرض [illegible] اصل بعض الادوية [illegible] اكثر ما يعرض قبل ذكر اصحابنا
[illegible] وان [illegible] المستفرغ اذا [illegible] او لضعف او نحو ذلك
من حالات البدن [illegible] البدن والطبيعة حالة الاصلية
ويجب ان [illegible] الغليظة والامتلاء فانها [illegible] ان
الاعضاء [illegible] الاسهال [illegible] فيها [illegible] لا بد
بالنقص [illegible] قبل الاستحمام فان كان [illegible]
ليس [illegible] الغذاء وكان [illegible] البدن [illegible]
[illegible] يحصل [illegible] البدن [illegible]
[illegible] او [illegible]
[illegible] فان
الا [illegible] والفصل [illegible]
[illegible] الى [illegible] فيتبادر [illegible]
[illegible]

من بعد الطعوم الغالبة وان كانت المسهل [illegible] يستعمل الادوية الملينة
المرضى وكذا الادوية المعتادة [illegible] الدواء البدن على ما سبق ونقيت
من الفصول بعده فالواجب ان يستعمل الحمام بعد الدواء [illegible] او اربعة
ليسع بقايا الفضول التي [illegible] الدواء [illegible]
[illegible] ذلك [illegible] البدن للحم [illegible] وان
الامر بالعكس [illegible]
[illegible] ان [illegible] القوة فان القوة [illegible] ولا
[illegible] القوة [illegible] وان احتمل
[illegible] الاسهال [illegible] القوة [illegible]
[illegible] الاسهال [illegible]
[illegible] الطبيعة [illegible]
[illegible] الطبيعة [illegible]
على البدن [illegible] فان [illegible]
[illegible] الادوية [illegible]
[illegible] الطبيعة [illegible]
[illegible] الادوية [illegible] الادوية وان كان كل واحد منها [illegible]
[illegible] بالطبع [illegible]
[illegible] الاسهال [illegible] الادوية [illegible]
[illegible] القوة [illegible]

في ان ما قدر يشان الى سوء بعد ما هو مزيد فكلما بعد واحد كثر وكلما اشتد الاسوا
بالعلل فلا يمكن ان ذلك كثر فان ذلك انخفى على الطبيب فيما يقع في المرض والحكم وقع
موجها الادوية بران العلل بلا تخلط فيها فان العليل في ذلك لا يبقى ويحذره
ولا تسعف الا الادوية القوية الفعالة وتستعمل الا ما تمتد كثير منها الى نوز
بامور بالتجربة والدلالة ولا يستعمل الا بعد زمان جملة الاسواء و
لا يسكن من مقدارهم فاما ان يحمل ذلك وعد اختلاطات ورب حنق يقف
مصرب لبعض من الناس ولا سيما لم يجد ذلك اعتقاد ذلك وقد اشتهر
مع ذلك العوام ان الله لم يكن حكيم عليم فاحمل ما احتيال ولا تقبل
بغير حق واحذر تركوا ما يعرفه الامر اجمعه صناعته وبينه ولا تقنع
الى الذين لم يعلموا من الطبابة الا من غير المهرة وزعموا ان الاطباء لا يدينون
بدين ولا يتقيدون بمذهب فان هؤلاء قد اخطأوا اما ظنوا ان
الطبيب واتباعه سواء ان يكون عالما بالمسائل الدينية الفروعية فاملها
منه بناء على انه ابوها سحقا عن الطبيب اذ الله يحيلها بالعلم والفضائل
وكيف لا يكون كتحقيق ان الفقهاء ان الناس في امورهم وهل ان يكون
متعديا متشنعا على الطبيب الماهر فان ابدان الناس يعودهم ايهم من
لهم التحرم لعودهم واسرارهم او ما يالفونه منه سوان لا تنسب
تعلمك الى اهل لجهالهم ولا تسئل لك الله منه ملكه سواء المعالجة
البكرة ولا تسب اعما ولا عامية لا علم له بالكتاب والسنة ولا موسه له
باصول الطب طبيب ولا ضجيجها بل لعب الطبيب اعداه
ان اطباء في المدن الكثيرة المرضى والاطباء
والله

والله اعلم بحقائق احوالهم وان كان يقع في بعض صواب
فاحمله على محض الاتفاق وهذا اخر ما اردناه
وقد فرغت من تسويدها يوم الاثنين
في ثامنة عشر المحرم سنة
العبد الى الله الحكيم محمد
عفا عنه

رسالهٔ [illegible] فارسی [illegible]
در علم [illegible] از فاضل علامه قطب الدین محمود شیرازی رحمه الله

[illegible]

BLANK PAGE

بسم الله الرحمن الرحیم

باید دانست که مرض آتشک را اقسام متباینه
هست چنانچه متعذر است که آنرا در حد واحد
ارتباط دهند اما یجب الامکان در تعریف او
کلامی که موافق قواعد این فن است بیاوریم
والتوفیق من الله وحده وارباب جدری
گفته اند که فضلات طمثیه که با خون و رطوبات
بدن آمیخته و مخلوط است در وقتی که رطوبات مغموره
صالح است طبیعت را از آن چندان اذیتی نیست
متوجه دفع نمیشود پس اگر رطوبات صالحه صرف

اجزای

اجزای بدن و [illegible] نشود فساد فضلات طمثیه
این هنگام ظاهر میشود و طبیعت آنرا دفع
میکند یا آنکه زیاده [illegible] تدبیر اخلاط فاسده جمع
شود در عروق و طبیعت که حافظ رطوبات
خون را غلیان دهد که ازین غلیان فاسد و غیر
فاسد جدا شود فاسد را دفع میکند جدری
حاصل میشود و گاه هست که فساد هوا موجب
شود جهت آنکه هوا را تاثیر داخلی و خارجی
هست اندر رهگذر تنفس و استنشاق دخول در مسامات واستنشاق
بدن پس فساد هوا در رطوبات بدن تاثیر کند
و آنرا فاسد میسازد و با فضلات طمثیه آمیخته
گشته در مواد فاسده بواسطه آن [illegible]

وطبیعت آنرا جدا میسازد بواسطهٔ غلیان
واخراج میکند همچنین هرگاه در بدن اخلاط
بسیار سوداوی محترق یا متعفن شود بمرتبه که
ازو حادث شود یا سرطان و اورام دیگر
وجذام و سایر امراض سوداویه در ین هنگام
و غیره
طبیعت آنرا بر سبیل غلیان جدا میسازد
واز افواه عروق آنرا بیرون می آرد و در تحت
بشود جلد [illegible] و اورام حادث میشود یا در مفاصل
میریزد و اوجاع مفاصل سخت پیدا میشود
یا در تحت الجلد بهن میشود بواسطه رقتی که دارد
وتغیر رنگ شود و مسام را فاسد کند و موی
بریزد یا در اعضای باطنه مثل معده و مراق

وامعا

وامعا بریزد یا در جگر و گرده و مثانه و
مرضها پیدا میشود که هرچند که خواهند علاج کنند
علاج پذیر نشود بسیار حدتی قوی باید که
بشناسد و علاج بواجبی بکند و گاه باشد که
وگاه بیشتر ماده این مرض در خلل و اجزای اعضا
عظام در آید و آنرا متورم سازد و گره های
صلب پیدا شود و ظهور این اورام در پیشانی
وساق یا بیشتر بود و از تورم استخوانها [illegible]
بسیار نیست جهة آنکه همچنان که ماده غذای
نفوذ میکند و همچنانکه بواسطهٔ نمو زیادتی در اقطار
واقع شود از نفوذ ماده مورمه نیز زیادتی
در اقطار ممکن است و مشاهده و عیان مستغنی است

نمی‌دانند و برهان و لبنیار بعضی که دور
استخوان بواسطه جراحی منکشف شده و تورم
آن ظاهر شده ایم هنگام مجال و غدد قرنی مانند
در انکه احتمال هست در عضو عصبانی که ملاحق
عظیم است ورم حادث شود و احتمال کند که آن ورم عصب آن
ورم در عظم است الغرض آنکه
مرضیست که از سودای محترق یا متعفن بطریق
متعین خواه در ظاهر پوست و عضو و خواه
در باطن حادث شود از دفع طبیعت آنرا
بواسطه غلیانی که آن غلیان موجب انفصال
اجزای سوداویه از دم باشد خواه متورم
باشند خواه غیر متورم و متورم خواه متقرح
باشد

فصل در مرضی که [illegible] آن [illegible] خوانند

باشد یا نه و آن تعریف بر هیچکدام از امراض
سوداویه منطبق نمی‌شود زیرا که در هیچکدام
از آنها اندفاع سودای مذکور بواسطه غلیان
مذکور نیست و نیز آبله فرنگ گویند نیز واقع نمیشود
زیرا که در آن انفصال اجزای دموی فاسده
از صحیحه می‌باشد و در این انفصال اجزای سوداویه
است و این معنی ظهور تمام دارد چه قبل از ظهور
جراحتها و ثقبه و در ورم عرق می‌باشد و در اکثر اقسام
احساس حرقه و سوزش عظیم میکنند و اینکه اورا
آبله فرنگ نام کرده اند نمی‌دانیم چه مانند آبله
چه بعینه آنرا جدری میگویند از غلیان خون بهم میشود

آنرا جدری

و بغو رنگ بواسطهٔ این نسبت داده اند که منشأ ظهور
از آن بلاد یا بلاد قریبه بآنست و اینکه آتشک
نام کرده اند بواسطهٔ احساس حرقه و سوزش است
و اینکه ارمنی دانه نامیده اند جهت آنست که از بلاد
ارمن ظاهر شده اینست اسامی و وجه تسمیه و اما
اطباء زمان در تطبیق او با مراضی که در کتب
مذکور است اختلاف کردند بعضی گفته اند که از اقسام
نار فارسی است و بواسطه منشا نار افرنجی
نام باید کرد و معلومست که اگر فرض کنند که بان
مانند بعضی انواع آن که نفاطات بیرون آید سفید
رنگ و بزرگ چون شکافته شود یا بشکافند آب زرد
یا سفید بیرون آید و کنارها کنده شود و میان

عمیق

عمیق بواسطه اینکه این ماده محرقه مفسد گوشت را
بگداز اند و خیلی عمیق ظاهر شود و بعضی آنرا از اقسام
جرب تصور کردند بلکه گفته اند که جرب جذامیست
و در جرب جذامی لون صدید او بسیاهی
مایل است و در این مرض الوان مختلفه میباشد
و سیاه کمتر من اضافت و باقی اوصاف
فی الجمله متوافق باشند اما چند انکه استقرا کردیم
از اقسام جرب نیافتیم قسمی که از گردن بالا اثر
ظاهر شود روی و گردن محفوظ من سبب آنست
که این ماده ثقیل است و میل باسافل میکند و طبیعت
نیز او را باطراف دفع میکند و از این جهت در پا
و دست بسیار میشود و بباید دانست که اگر ظهور

اثنک در اعالی بدن نیست بواسطه انکه غلیان مذکور
شأن او تصعید مواد است و ماده جرب
در اطراف و اسافل جهة انکه بارد و بالطبع ثقل است
و اما در اطراف جهة انکه طبیعت حامیه بدن مهما
امکن او را از مواضع شریفه دور میدارد و دیگر
انکه در جلد و لحم و اوتار و اعصاب و عضلات
و ... مرض عظیم پیدا میشود و در اعضای باطنه نیز
پیدا میشود بخلاف جرب و اشباه دیگر تمام
اعضا را ثقل عظیمی میشود در اکثر اوقات
و گاه باشد که بحدی چنان شود که از برداشتن کوزه
آب عاجز شود و ناتوانی او این حال ندارد
علامات مطلق علامات این مرض ثقل

فصل و العلامات

تمام

تمام بدن است و ضعف اعصاب و عضلات
بحیثیتی که از حمل و برداشتن اندک چیزی عاجز
شود با انکه تب و تعب باعث شود و اگر با صورت شد
و اگر دانه وقت پیر آمدن تصور کنند موضع
را با آتش داغ میکنند و لون اکثر احوال
کمودت مایل باشد و اما اگر با درد مفاصل باشد
شبها درد بیطاقت باشد و اگر با بادی باشد
در مواضع مختلفه بدن با انتقال و گاه باشد که
با سرعت انتقال بحدی برسد که با اندک زمانی از
دست بپا و از پای چپ براست و بعکس و از
دست راست بچپ و بعکس آید و همچنین هر جا
منتقل شود انتقال سریع باشد و در ایام اول

رکها بر آید و بیشتر تا وقتی که ظهور دانها باشد
و دانها دیر بصلاح آید و از خصایص این
مرض است که اوجاع او باطلیه و استفراغات
تسکین چندان نمی یابد بلکه در غالب اوقات
اشتداد عظیم می یابد و مجربان این مرض
ومعـ هر مرضی که بمعالجات رسمی بصلاح نیاید اگرچه
مثل اسهال و صداع و رمد باشد علاجهای آن بدوا
مقرر این مرض کنند و جمیع این احوال اکثر
بواسطه سوداویه ماده غیر الانقلاع میباشد و
معالجات این مرض در استیصال عمده اند و
نفع کلی می یابد جزم میکنند که این مرضها از اقسام
این مرض است و از خصایص این مرض آنست که

گاه

که گاه میباشد که دانهای خورد و صلب براق
مسطح اند که برآمده از جلد بتموج و درد بیرون
آید و چندگاه بماند بعد ازان ناپدید شود
و این اگرچه خواص است اما عام نیست در همه
اقسام علامات این مرض که ماده سودایی
دموی باشد یعنی خونا که حدت و احتراق یافته باشد
ظهور دانهای بزرگ که حوالی و نواحی آن
سرخ باشد و رنگ و روی بحمرت مایل باشد
و عروق ظاهر و برآمده و بشره منتفخ و برآمده
و امور مقرر مثل مزاج و سن و فصل و تدابیر
سابقه و بلد و سحنه و عادت و ضعف دلایل
صادق الدلالة اند علامات این مرض که سبب او

سودای صفراوی پس ظهور داغهای خورد سرتیز
پرآب و عدم حمرت قوی و هموار بودن حوالی
داغها و عدم انتفاخ بدن و صفرة بشره و حدت
و سوزش داغها و زود متقرح شدن و از زردابه
رقیقی بیرون آید که بهر جا برسد متقرح سازد
و داغهای او مثل حمره و نمله و باقی بثور صفراوی پس
با اندک سواد لون و امور مفرده مذکوره را
تفحص باید کرد تا دلالت تحقیق رسد علامات
این مرض چو ماده آن بلغم باشد کمی داغها و بزرگ
و پهن بودن و عدم حمره و صفره و کدورت
و سوادی که بیاض مایل داغها و پرآب پس و سوزش
و احتراق بسیار کم پس و انتفاخ بدن چشم

و ثقل

و ثقل تام در بدن پس و خواب بسیار و امور مفرده
مسطوره را دلالت قوی عظیم پس علامات
این مرض چو ماده آن سودا پس تکموده و سواد
داغها و کم آبی و سرتیز نباشد و با وجود کمی داغها
بسیاری قرحه او با صلاح آید و در صدید او
غلظت و کدورت و سوزش بسیار نباشد و حوالی
بثور غلیظ و لب سیاهی مایل پس و امور مفرده
را در دلالت قوی الشهادت باید دانست
اسباب این مرض چنانکه مذکور شد سبب اصلی
این مرض سودائیت که احتراق یا تعفن ماده
یافته پس پنج قسم از اقسام این مرض از این
ماده منفک نیست اما گاه پس چو این ماده صرف

فصل در بیان اسباب

سوداوی

باشد وگاه بنحوی که سودای بنحوی که از دیگر اخلاط
متولد شده باشد واین چهار قسم باشد قسم رابع
سودای که از نفس سودا متولد شده باشد وگاه
باشد که سودای صرف با متولد ممتزج شود با دیگر
اخلاط امتزاجی که باتحاد انجامیده باشد یا نه و
گاه باشد که با باد باشد خواه بادها از سودا باشد متولد شده
خواه از دیگر اخلاط و رطوبات دیگر وگاه باشد
با آماسه باشد و هیچ ماده از مواد این مقدار
اختلاف واقسام ندارد که سودا و از نیست
که گفته اند الجنون فنون چندان از این خلط متولد
میشود بباید دانست که این مرض گاه بر سبیل سرایت
متولد شود واقوی انواع سرایت آنست که از

ملامز

مباشرت واقع شود بعد از ان آنچه در حمام
واقع شود چنین بخارات بدن مریض که متکیف
بکیفیت ردیه است در حمام بسیار بیرون
می آید و از مردم استنشاق و دخول در مسام
در ظاهر و باطن تاثیر عظیم میکند و اگر اتفاق افتد
که در موضعی که مریض نشسته بنشیند اثر
عظیم دارد و اگر در اندامی حال را اثر از ان هم
عظیم تر باشد وگاه باشد که بجهر در جسم تیغی که
سر تر اشیده باشند بان صاحب بدین مرض
حادث شود واین حال اگرچه محل استبعاد است
اما مشاهده است و این مرض از امراض متوارثه
نیست اگر در فرزند پیدا شود از سرایت

نیز از محرور است و گاه بیشتر انچه موا کل پیدا شود
و لبنیات از انواع مطعومات تاثیر آن اعظم است
از باقی مطعومات و تاثیر این هم درین باب بتجربه رسیده است
چه از کاسه یا کوزه که صاحب این مرض مباشرت
نموده باشد سرایت کند و در پوشیدن جامه خاصه
پیراهن و زیر جامه و اگر چه بعد از شستن باشد و اکثر
این حالات را تاثیر نقصان نباشد و اگر شخصی را علتی
نباشد غالب آنست که از تاثیر محفوظ میماند علاج
این مرض در ابتدا بهترین علاجها اصلاح غذا است
و تولید خلط صالح تا هر ماده فاسد که باشد بیرون
آید و ثمره تمام ظاهر شود و گاه باشد که ماده موجب [illegible] شده
بفصد حاجت لازم باشد اگر چه فصد بواسطه

اخراج ماده دموی موجب سلطنت و غلبه
سودا میشود در بدن اما گاهی که سودا از دم
متولد شده باشد از اندفاع ماده او ناچار اندفاع
او لازم می آید و فصد نفع عظیم دارد اما در بیم
انتظار نضج می باید کشید یا نه اختلافست بسیاری
بران رفته اند که انتظار نضج در دم بیفایده است
جهت آنکه اگر رقیق است ماده از فصد متوسط
و در رقیق هر دو خون فاسد بیرون می آید و اگر
غلیظ است از فصد واسع آنچه آمدنیست و
مضرت آن نمیرسد و بعضی گفته اند که در زمان ابتدا
فصد نمی باید کرد و در تزاید نیز از برای آنکه فصد

قبستی فضول میکند و اورا جاری میسازد
در بدن و مخلوط میسازد با دم صحیح و این
سبب فساد اوست و ازین سبب مرض کشیده
میشود و مرض قوت میگیرد و دیگر کاهست
فصد درین حال از انچه می باید استفراغ کرد چیز
دفع نمیکند و محتاج بتکرار فصد میشوند و این
موجب ضعف میشود پس می باید که صبر کنند
تا نضج ظهور کند و مرض از زمان ابتدا و تزید تجاوز
کند پس اگر این هنگام مانعی نباشد فصد میتوان کرد
و اگر بعد از فصد زیادتی خلط باشد نضج باید منضجات
مناسب ان خلط بعد از ان استفراغ از خلط
نمود پس اگر سودای صفراوی باشد منضجات

مثل

مثل نیلوفر و اصل السوس و آلوی سیاه
و بنفشه و تخم کاسنی و بیخ کاسنی و تخم خیار
و ترنجبین بنوشند بعد از ان چند روز
پوست هلیله زرد و سناء مکی و گل سرخ
و شاهتره و افتیمون و بسفایج فستقی و تربد
سفید و مغز خیار شنبر و شیر خشت داخل
کنند و تربد اگرچه مشهور است که مسهل بلغم است
اما بیش جمعی محقق است که طبیخ او مسهل صفرا
و مدقوق مسهل بلغم است و بر فرض انکه
مسهل بلغم است و بس چون ماده مره صفرا بلغم
و صفرا است تربد را مدخلی در منفعت هست
روز سیم و چهارم جلاب بدهند دستور ببندند

منضجات سودا ... از صفرا ... تخم ... اصل السوس ... بنفشه ... سیاه ... تخم خیار ... بیخ کاسنی [illegible]

مجرب

اگرچه سودا بلغمی است منضجات مثل گاوزبان
بادرنجبویه عناب سپستان اصل السوس
رازیانه تخم خیار تخم کاسنی پرسیاوشان
گلقند افتیمون نبات سفید بعد از چند روز
بسفایج فستقی اسطوخودوس هلیله سیاه
افتیمون گل صعتر صحرائی که آنرا بترکی کاکلک
اوتی میگویند تربد پوست هلیله کابلی سنا مکی
اضافه جلاب سابق کنند روز چهارم و
پنجم این عمل کنند شب روز چهارم و پنجم
و ششم اول شب وقت خواب حبی از صبر
سقوطری تربد افتیمون گل سرخ هلیله سیاه پوست
هلیله کابلی غاریقون مصطکی کوفته و بیخته از یک مثقال

تا یک و نیم

تا یک و نیم مثقال با آب سرشته حب سازند
و فرو برند و شربت بنفشه و گاوزبان
بگلاب و عرق گاوزبان حل کرده از عقب
بنوشند و صباح جلاب مذکور بنوشند روز ششم
جلاب بدستور روز اول بنوشند روز هفتم
۱۲ اگر خواهد استراحت کنند و اگر خواهند وقت
خواب حبی از ایارج فیقرا صبر و تربد و غاریقون
و شحم حنظل و مقل و محموده و نمک هندی
کوفته و بیخته و با آب صافی سرشته حب ساخته
فرو برند و زمانی که از عمل باز ماند سنا مکی
افتیمون تربد سفید بنفشه رازیانه تخم خیار
شیر خشت ترنجبین بنوشند و غذا در این ایام

نخود آب بگوشت تیغو و مرغ جوان و زیره کرمانی
و دارچینی بخورند آخر روز نبات و عرق گاوزبان
و تخم بادرنجبویه و ریحان و گلاب بدهند میتوانند
بازو روز دیگر همان جلاب روز اول
بدهند و روز آخر بعد از استراحت

وصفه

سحر حب از ایارج فیقرا غاریقون تربد
ریوند چینی شحم حنظل محموده مقل کثیرا کوفته
با آب صابون سرشته حب سازند و سحرگاه
فرو کشند و بعد از آنکه از عمل وا مانند
سنا مکی گل سرخ بنفشه رازیانه تخم کاسنی
ترنجبین شیرخشت در این ایام دو وقت
یا یک وقت بجهت شهوت ماش مقشر نخود خشک

نخر

نخر مقشر و سبحه یا جوجه مرغ زیره کرمانی
دارچینی در روز عمل دوا یا بعد از خلوه
از دوا و آخر روز قبل از انکه از از طعام
از معده بسا فرغ و این هم بتجربه معلوم شود
شربتی از قند سفید مکرر گلاب عرق کاسنی
لعاب بزر قطونا بنوشند و روز مسهل
طعام بخورند و بعرق طعام اکتفا کنند اولیت
و شربت شیرین نکنند و بسیار حرز نباشم
تا احداث سحج یا قولنج نکنند و بعد از مسهل
اندک طعام بخورند در طعام مذکور بینید از د
و بحمام رو و ز و بهر حمیه و ملاحظه که مقعد و ...
و میسر است بعد از تنقیه کنند تا بدلی خالی شود

از اخلاط فاسده ممتلی شود زیرا که بدن بعد از
تنقیه بزمینی ماند که او را از گیاهها پاک کرده
باشند جهت زراعت صالح تخم و گیاه
و غیره
های بیگانه مفید زرع شود پس اگر بعد از
پاک کردن تخم فاسد در و ریزند یا بیخ گیاه
مضر نشانند اضعاف مضاعف آنچه بجهت
آن رفت تولید شود و این معانی اگر عموم
دارد و اگر دانه التهاب و سوزشی بیاید
داشته باشد در مزاج حدتی و حرارتی حادث
شود شربت بنفشه الوی سیاه یا شربت نیلوفر
و تمر هندی با شربت عناب و سکنجبین با بزر قطونا
با شیره تخم کاسنی و تخم خیار و خرفه علی حسب

الاحتیاج

الاحتیاج بدهند غذا اماش مقشر برنج شیر
مغز بادام کشنیز تازه اسفناج بخورد و از
فواکه و بقول اجتناب لازم داند اگر سودای
ماده این مرض هم از سودا متولد شده باشد
منضجات اینچنین سودا قریب است
بانچه در بلغم گذشت

پیدا میشود و گاه آخر و گاه با دیگر دانها
سید کوبد و بسیار گوشد بشره ظاهر شود
آنگاه از این اعراض ظاهر شود بعضی با همه
پدید آید و آن مرض از جمله امراض مسری
باشد لیکن بسیار سریع السرایت نباشد
و از مجامعت با آتشک دار زود تر از
مصاحبت پدید آید و از رسیدن بخار
تن او به تن اندر حمام یا رسیدن عرق
و آلائش و لباس او زود تر از ملامست
ملاقات ادراک نفس او پدید آید حقیر میگوید
در این کلام حجت و سبب این آنست که
با قضی الامکان طبیعت جهدی کند در پاس

داشتن باطن از این ماده خبیثه و در بیرون
انداختن بظاهر بدن و از این سبب آنست
که حالات و وصول الحجره بدنا بیشتر [illegible]
عظیمه شود و وصول هوا ببعض [illegible] باطن از این
ماده پاک گشت بمضرت چندان ندارد و ماده
این مرض خلطی بود عفن مرکب از اخلاط فاسده
لیکن بلغمیت و سوداویت احتراقی بدان
غالب بود و این خلط عفن هر خلط را که
در بدن بیشتر و غلبه تر باشد آنرا عفن سازد و
بجنس خود مستحیل گرداند و گاهی فاسد ماده
بحدی رسد که ریش آن عضو را بخورد و تباه
کند و بسیار باشد که بثرات با اعراض پدید آید

و بثرات

و بثرات بهر طرف شود و درد و ورم و بدن
هضم [illegible] و شدت بحران تمام [illegible]
حرارت کاهی [illegible] ظاهر میشود [illegible] که [illegible] در این
مرض تخلیطات کند و در علاج تقصیر نماید دو
سال و سه سال و چهار سال بیشتر اندرین مرض
بماند لیکن نادر است و کم [illegible] بود و اما بسیار
دانه از شدت بحران تمام مذکور در کند و
بعلاج صحت یابد و بعضی را که اخلاط بسیار در بدن
باشد و مضرت بسیار پیدا کند و علاج نیک نکند هلاک
شود و علاج بحث [illegible] باید کرد و غذا [illegible]
[illegible] ریش بظاهر داشت و [illegible] حرارت
بکار فوریات و غیره شوند و گاهی [illegible] سردی

خوردن درد و غره زیاده میکند بدانکه مادهٔ
این بلغم عفن بورقی بود و اشباه آن پس از آن
حذر باید کرد و اگر بخلاف این بود بدانکه خلط محترق
شده‌ای [illegible] بکار دارد و انجاح بثرات یکدیگر
وعفص
پیدا آید شراب مدبر بر هر یک بمالند عظیم نافع آید
و مداومت خوردن و پوشیدن برمنات بعد تنقیه
مناسب و هر خلط واجب بود و حذر از حلویات
و ادویه حاره حادگنند و بر چه ساییده [illegible]
لازم بود و همچنین از هر چه باد انگیز بود و خمر در این مرض
مضر بود و در هر ماه چند نوبت ملینات قوی مثل
فلوس خیار شنبر اندر مغز مناسب با شیر خشت
و در معصور انار و تعوع [illegible] حل کرده باید داد

ملینات

ملینات مناسب بود و بعد از شراب روغن مورد
مرمکا در ان حل کرده مالیدن نفع تمام بخشد و دردو بارا
و روغن مغز تلخ زرد آلو مالیدن نیز نافع آید
و بخور برگ مورد و صندل و اگر در هر هفته چند
نوبت در شب دامان مریض بیارد انگه
بعد بس مغید بود و چدوار بگلاب ساییده و محل
زخم و درد طلا نافع بود چون از مباشرت افتاده باشد
شب چدوار ساییده بآب در احلیل باید چکانید
و بر پر مرغ فرو فرستادن و در خصیها مالیدن
و چدوار المرزماهود ارد بآب سایند و میمالند
و در هفته یکنوبت دو مثقال و یکمثقال بعسل معجون
کرده میخورند و قی و اسهال چند و نافع عظیم میشود

[illegible]

مفید می آید و لبنیات را درین نوع علاج کنند
خوردن و غذا و مزورات صاحب جدری و حصبه را در کلاب
بمالند چون فادزهر حیوانی و گل ارمنی و گل مختوم
در شربت آبی یا لب الرمان و حب الآس و معصور
انار حل کرده و حافظ و تریاق کامل و اشباه انها
بیخ این علت را بکند و اگر آن نبود پیش از
تصعید ماده اصلاح نیکو کنند و لبنیات اگر آبله
و انار امضر بود الا در غایت گاوی تا بند بصح
گرم مزاجان را او بسرد کنند تا و بنیاد اندر طبع
بس نافع آید حقیر گوید درین نظر است و اکثر الجه
در جدری بود اینجا نیز نافع بود و جو پیها و گوشت
نازک اینجا مضرت نکند لبنیات و گوشت کبوتر بچه

وامثال

وامثال آن بس مفید بود و گوشت خارپشت
مفیدم
در سودائی این مرض نیز و بالجمله بدین تدابیر و تعدیل
و مراعات مزاج کنند وقت بحران و آن هنگام
دارو جهت آبله دارو آبله فرنگ گویند
بمالند بر سنور رشی تا صحت کامل حاصل شود و ان
اقوی علاج این مرض است و اگر علت غالب بود
و بدین مدت مذکور مهلت ندهد و علاجهای سابق
مفید نیفتد یا میسر نشود و چاره جز آن نباشد که داروها
بمالند یا تخفیفی حاصل شود و انها خشک شود و بریزد
درد کمتر شود و آنگاه علاجهای میکنند و چون
دیگر علت طغیان کند باز داروی مفرد مکرر عمل
کنند بلکه یکماه و دو ماه تا آنکه بمدت بحران

برسم طریق استعمال دوا آنست که بر تمام مفاصل
از آن بمالند پس بعده مریض را نیکو بپوشانند
یک شبانه روز چنانکه عرق بسیار کند و در آن
اثنا بجای غذا و شربت جهت دفع حرارت و عفونت
و تقویت شربت صندل و گلاب و تخم ریحان
با نبات یا عرق بید و اسبغول دهند و در ضعف
مزاج اندک گوشت آبه هم جایز داشته اند و بعد
عرق بغذا التقویت کنند و روز سیم شیر خشت و سنا
و فلوس خیار شنبر بدستور مذکور دهند و نیک عمل
و امید صحت کامل آنگاه بود که بعد اسهال که دستور
مذکور دهند ملینی است چون بکشایند یا ریم خون
آلود چند مجلس واقع شود آنرا بوقت افراط ابقاد زهر

درد و نوع سامده با جدوار شربت بهی سائده
خورانیدن تدارک کنند و با چنین استفراغی نشود
هنوز نقاهت تمام حاصل نشود و بتکرار عمل نماید باز احتیاج
افتد بعد مدتها مدید از شهور و ایام و علامت
دیگر که بعد از دارو و از صحت کامل خبر دهد که درد و می
دهن تمام بر جوشش چنانچه زبان ورم کند و سخن
نتواند گفتن و چیزی نتواند خوردن و گاه مشتی که بقی
ملین را دفع کنند و این نیک نباشد اما گاه بود که
افتد بعد قی یا اقی که در دماغ باشد
و آن نیز بغایت امیدوارست و جهت دهن مضمضه سازند
از عصیر عنب الثعلب و کشنیز تر و شربت صندل و گلاب
می بویند و بدان دهن میشویند و بخور قاشق شوره ها می

مشابه بدوم آشامند و بعد از دوازده مسهل
اگر ریش ماند و بهتر چه باصلاح نیامده باشد باید و آنچه که
در عملیه و نار فارسی مذکور شده طلا نمایند و در بعضی
مردم بلغمی مزاج را در هر ماه دو سه نوبت مسهل
چنانکه میداده ام و بسی نافع بود و بعضی را بعد مسهل
مداومت معجون سیماب فرموده صحت یافتند
بعضی از اطبا را دیدم که بعد از روغن ابله مالیدن
سه شبانه روز عرق میفرمایند و دران اثنا
غذاهای لطیف برقوه روز چهارم میدهند
یکنوبت یا دو در روزی یکنوبت شربت مذکور بعد ازان
ملین میدهند و این خطا از اضطراب نشست و مثل
این قسم مرض خود دراز است بر هر فن و مدارا و تنقیه

برهفت

بر هفت و پرهیز با مراعات قوت واجب
معجون سیماب بگیرد سیماب ده درم سنوف مقوی
۵ درم حنا و فلفل و زنجبیل از هر یک ۲ درم کوفته و بیخته
سیماب را با آنها بکشند و بعسل و شربت لیمو معجون
سازند شربتی بقدر نخودی سنوف مقوی دارچینی
رازیانه مصطکی بالسویه کوفته و بیخته نگاه دارند
ابیت تمام کلام سید بهاء الدین مولفها الحقیر الفقیر
الی الله الحی ابن مسعود بن محمود الطبیب و الحمد لله
اولا و آخرا و ظاهرا و باطنا و الصلوة علی نبینا
محمد و آله اجمعین

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله المحمود في كل فعاله والصلوة والسلام على
نبينا محمد و آله و بعد بدانکه از کمال مردم فاضل
در این زمان که ما در آنیم چنان شده که آدمی را
از روی ریش می شناسند و طبیبی چند پیدا
شده اند که زنجبیل را از کافور و مزاج مبرود
را از محرور تمیز نمیتوانند کرد و بواسطه انکه خود را
پیش اکابر حاذق وا نموده اند اسم بعضی
چیزها یاد گرفته اند که رغبت خاطر اکابر بران بیشترست
مانند تریاق فاروق و مفرح یاقوتی و حب تریاق
فاروق و استحضاری چند میباید و در بیان نیست

بهانه

بهانه میکنند که ادویه آن حکم عنقا دارد
و مثل کیمیا نایابست خاصه در بلاد ما از آن اغماض
کرده اند و اما مفرح یاقوتی و حب تمام اجزا
با عمده و اصول پیدا میشود و هر کس بیان انچه
از روی قوانین شد و انچه نباشد تغیر قد نمیتوانند
کرد اسم بعضی ادویه نفیسه یاد گرفته اند و کیف
ما اتفق بهم میزنند که بخاطر ایشان رسد و هم نویسند
و خاصیتها بران از خاطر خود بیرون می اندازند
و تمام انچه ترتیب میدهند فایده آن تضییع مال
و اوقات مسلمانانست و گاه هست که میان چند چیز
جمع میکنند که کمال نقصان در آن هست یا یک چیز
که در بعضی امزجه نفع دارد و بود در دیگری ضرر در مزاج

منفرد استعمال کنند و ایشان در نیکار
یکسان مانند که لفظها از خود تراشند و بطریقی
که حفاظ ملک علام قراءت مینمایند بهمان طریق
آواز خود را شبیه سازند عوام پندارند که قرآن
میخوانند و اطفال هم پدر عامی دارند همچنان آواز
خود را بلند کنند و زبان بهر نوع که برآید بجنبانند
تا پدر ایشان پندارند که قرآن میخوانند بسیاری
از مردم باین درد مبتلا اند که تضییع مال میکنند
و فایده نمی بینند یا مضرت نمی بینند تا چه نوع
اتفاق افتد و اگر اختراع نکنند و از آن ترا کیب
که اطبای ما اختراع و ترکیب کرده اند استعمال
کنند اولی خواهد بود این بنده چند مثال بدین منوال

دید خواهد شد جهت تنبیه مستعدان بعضی از
مسایل و دلایل در این شده بیان کنند و چندی ترکیب
بر سبیل اختصار یاد کنند تا موجب بصیرت و تبصر
شود و من الله المعون و التوفیق تعلیم
بدانکه انچه در این ترکیب عمده است جواهر آن نادرا
ترکیب واقع نمیشود انها یاقوت لعل
مروارید یشم کهربا عنبر مشک ورق طلا یشب
و نقره و بعضی زمرد و عقیق و بسد لازم دانند
و بعضی فیروزه میکنند و در بعضی اقوال هست
در فیروزه و دهنه فرنگ سیمی هست اگرچه اثر
آن ظاهر نمیشود اما آنچه مضر است احتراز از آن
اولی است و باید دانست که مطلق مستعمل از

کلوی و مثانه ویرا از تجربیات احتراز اولیست
و اگر بواسطه ضعف احتیاج باستعمال آن شود مغز تخم
خیار زیاده از وزن تجربیات کنند زیرا که
قوت او ضعیف است و از ضم او با دوائی
معنی میشود نزدیک باین کلام ببعضی اعلام دیده ام
اما حال مستحضر نیستم که در کجا دیده ام و پندارم
که مراد از ضم حجر الیهود همین است اگر از روی
بصیرت گفته باشم و باید دانست که امور تقریبی
را دخل تمام است چه از شهرت آن ادویه که در
بهای غشی دارند طبع را بآن رغبتی زیاده میشود
و مع هذا در مداومت آن بیشتر میکوشند فایده
بیشتر می یابند این حقیر در قرص طباشیر مروارید

داخل کرد

داخل کرد و بمریض داد و بسیار فایده زیاده
از قرص ساده ظاهر شد و احتمال دارد که
اصلا تفاوت نیابد کسی خبر دار نباشد میان
یاقوت تمام اجزا و آنچه یاقوت درو اصلا
نکرده باشند و میباید که مولف ترکیبی عارف
بطبع مفردات آن باشد و خواص و افعال
و مضرت و دفع مضرت و مقدار شربت
و امثال ذلک را داند و تواند که استخراج
کند درجه دوائی که تالیف کرده و میباید که
بداند که هر چه در دفع مضرت نوشته اند
نمیتوان داخل کرد زیرا که بسیاری از آنها
مفسد قوت ترکیب است مانند کثیرا که مصلح

بسد است در اضطرار مکرر دیده شده که ترکیب افساد
ظاهر است زیرا که لزوجت از وی پیدا میشود
چه بظاهر ادویه ملتصق میشود و منع تاثیر میکند
یا انکه اصلا مناسبتی با ادویه یاقوتیات ندارد
دیگر ملاحظه کنند که نسخه این ترکیب ساخته اند
توقف
چه دواها لازم دانسته اند و چه دوا را اصلا
نیاورده اند آنرا اسوده سازد و بران هیچ
رود و بر مولف دوا دانستن مزاج شخص
چه از برای ترکیب واجبست خواه مریض
و مرتبه کیفیت ماده مرضی و خواه صحیح و اعتدال
یا خروج از اعتدال و درجه خروج تا از
برای مبرود و مفلوج مفرح یاقوتی نسازد
بارده

و چه دوا را در آن ترکیب از اصل آورده اند

و از برای

و از برای محرور بکبود و محصوب مفرح
حار بعد از این اگر مقصود تقویه معده است
مصطکی و پوست بیرون پسته و امثال اینها
داخل میکنند و اگر مقصود اصلاح جگر است
ریوند و سنبل و امثال اینها و اگر جگر حار است
تخم کاسنی زرشک دانه بیرون کرده و اگر
مقصود حبس اسهالست ابریشم و عقیق و بسد
و مرجان و زمرد و طباشیر و فوفل و امثال
اینها و اگر غرض تقویه باه است اصول باهیه
مثل خصیه الثعلب و شقاقل و بهمن و خولنجان
و بزور مثل تخم شلغم و تخم جزر و از مثل تخم جزر
و تخم پیاز و گندنا و خردل احتراز باید کرد

زیرا که فعل اینها تضییع ترکیب است در اینچنین مواضع
و اگر مقصود تقویت حرارت غریزی مثل مدقوق
صندل و مغز تخم کدو و مغز تخم خیار و مغز
تخم هندوانه و گل نیلوفر و گشنیز خشک و خشخاش
و امثال اینها ازدیاد نکنند با آنکه یاقوت جوهری کریم
عدیم المضرت است در مقدار او تقلیل کرده اند
و نیز اکثر در ترکیب خویش از یکمن نبات و عسل
در آن بیش نکرده بلکه یکدرم تا یکمثقال داخل کرده اند
و مقدار شربت این ترکیب نیم مثقال و نیم درم
و بر سبیل ندرت یکمثقال شربت آن تعیین کرده اند
و ایشان بحال و مآل او عارف بوده اند از امثال
ما و معلوم است که ایشان یاقوت را با آبگینه مانند

نمیدانسته اند که از خوردن او مضرت تفریح
اعضای باطنه بوده است از اینجهت در سحق او
مبالغه و در تحلیل او ابرام کرده اند بلکه میشنوانند
که از برای آن بوده است که مزاج او وثیق تر از
امزجه است و گفته اند که تکون او مدت چهار هزار
سال میباشد و معلوم است که هر چه در مدت متمادی
از منافرات و مفرقات بسایط محفوظ باشد وثاقت
مزاج او در حد کمال خواهد بود و همچنانچه حرارت
ناری تفریق بسایط او نمیتواند کرد و تاثیر در و بسیار
صعب است و معلوم است که تا دو امثال نشود
تاثیر نمیکند سبب او در میان ادویه حکم غذای
عسر الهضم دارد و در میان اغذیه غذای عسر الهضم

[illegible]

هر چند که نکوسی او صالح باشد طبیعت را تعب عظیم
از هضم او میرسد همچنین امثال این ادویه را در آن
در تاثیر در آن مشقت تمام میرسد پس هر چند مقدار او
کمتر است اما او اسهل است بسبب تقلیل سبب تقلیل مقدار
او انیست و مبالغه در سحق خود معلومست این معنی
که کردم در مفرحی که بخواجه رشید منسوبست یاقوت
رمانی دو مثقال در دو من آورده و از دیگر ادویه قوت
چهار انیست که مزاج یواقیت دیگر در مرتبه رمانی قوت
نیست و طبیعت را در اعمال آثار آنها مشقتی نمیرسد
و سبب اینکه شیخ ابو علی در معجون یاقوتی نسبت
داده که قوه ریزه های یاقوت را اکثر صلایه کنند و مقصود
او این کیفیتی است که از خمر کسب کنند و بواسطه آن

توجه

توجه روح بان زیاده شود و این موجب تاثیر قوه او
باشد در آن و اینکه حالا بگلاب صلایه میکنند
هم از این جهت است ارشاد بدانکه صلایه کردن یاقوت
منفرد اولی است زیرا که دیگر احجار زود صلایه میشوند
و مانع میشوند او را در انسحاق جهت آنکه در انفراد
قوه صلایه تنها متوجه او میشود و با دیگر چیزها که مخلوط
میسازند آن قوه منقسم میشود و این چیزها نیز
حایل میشود میان سنگ صلایه و میان او و با آنکه
اگر صلایه کرده شود بغیر رطوبت انسب آن اجسام در سحق
حرارت غریبه کسب میکنند و اگر با رطوبت است
قوه آنها را سست میکند اگر گویند که این حال
با اخلاط فکر کرده در انفراد نیز واقعست گوییم

در انفراد هر جسم که بقدر لایق سحق زیاده بر آن
نمیکند آنرا که سوده شود و فسادی مترتب
شود و از برای سهولت صلابه کردن گاه هست
که میفرمایند که یاقوت ریزه ها را در کفچه آهنین
بآتش سرخ کنند بعد از آن در آب سرد اندازند
تا بعد متفتت شود و این طریق پسندیده است
و از برای حفظ بدن از مغیرات حاره و بارده
و بیک هوا نگاه داشتن و این منتهی است قوی
زیرا که سنگ خاره با چندین صلابتی که دارد هر گاه
متفتت شود از قوه گرما و سرما و اخلاط بدن
ضعیف المزاج رخوة الترکیب بطریق اولی که از هم
متلاشی میشوند با درمین برودت متکاثف میشود

ودرمین

و درمین حرارت متحلل قوام او بر یک
نهج و منوال نمیماند مجمل این کلام و ملخص این
مرام آنکه جنس مزاج یاقوت درکمال اشتباه است
و تاثیر درو شاق اطبا الباد رین باب سه جاره
کرده اند که تقلیل مقدار بواسطه آنکه کل کثیر
عدو للطبیعة طبع را در تاثیر در کثیر و نفور
هست و بر مقدار اندک استیلای تمام دوم
تصغیر اجزا چنانچه مانند هبا میسازند سیم مزج
ببعضی چیزها که موجب توجه طبع شود بجانب او
مانند شراب در مذاق اشقیا و مانند گلاب
نزد اتقیا پوشیده نیست که این کلام بر تقدیر ثبوت
که قوت بها تاثیری درو وارد و اما اگر فعل

بخاصیته قوت بهشتم این کلام از اوان حرارت و یبوست

تنبیه بدانکه حکمای اقالیم ثلثه یعنی هند
و روم و فرس در ازاله امراض طرق مختلفه
دارند اما هند و روم با ادویه قویة التاثیر
ازاله امراض مینمودند تا شفا در اسرع زمانی
حاصل شود و طبیعت از مکایب مرض بزودی
خلاص شود و اینچنین ادویه لا جرم
سمیته خواهند بود که اثر اینها در مواد امراض
اقوی التاثیر و هرچه این صفت دارد در
مزاج صحیح وعتدل انکار میکند که در مرض
در عین مرض پس از تاثیر و نکایت اینها اصحا را
الکمال ضرر میرسد و ایشان عارفند بطریق

استعمال

استعمال آن بوده‌اند و نوع استعمال میکردند
که مضرت نمیرسید و منفعت میرسانید
و چون ادویه بعضی بواسطه قوه تحلیل اقتابله
ماده تبخیر و تجفیف میکند و بعضی بواسطه قوه
اجماد و انجماد و تغلیظ و تسکین منع ماده از
حرکت میکند از شر و فساد متقاعد شود — و چون ماده م
و دفع بر طبیعت و در وقت لائق اسان شود
و اول ادویه سمیه حاره است مانند بیش
و امثال اینها و ثانی ادویه بارده مثل
افیون و بزر البنج و جوز ماثل و شوکران و
امثال اینها حکمای هند اختیار اینها نموده اند — اول
از اینجهت اکثر معالجه ایشان مثل رس است

وادویه که دران واقعست چنانچه در کتاب میر
بهاء الدوله متوسل بحکمت ایشان شده معلوم
میشود حکمای روم اعتبار ثانی کرده اند و از انجمله
در معاجین و ادویه ایشان افیون و بزر
البنج واقعست عمده مخدر انست و اما حکمای
فرس ایشان در معالجه امراض بتقویه قوی متوجه
شدند زیراکه قوت فاعل افاعیل طبیعت و ایشان
در حفظ صحت و دفع مرض بر تقویه قوی است
و توسل درین بمفرحات یاقوتیه و بعضی را بخاطر
میرسد که مفرحات یاقوتی وضع جدید است
ازانجمله در کتاب قدما عینی و اثری ازان نیست
و این خلاف واقعست بلکه در قدیم الایام

مدار

مستعمل

مستعمل بوده و از کتابی که ارسطو جهة اسکندر
تالیف کرده و آن آخر تالیفات اوست
معلوم میشود که این مفرحات معمول بوده و ما
ازان کتاب نسخه مفرحی اینجا خواهیم آوردن
انچه واقعست که این طریقه احمد طرق است و عاقبت
محمود دارد و ازین سه طریق انچه لایق بیشتر
معمول دارند و مدار بر یک اسلوب ننهند
والله الموفق للصواب اشارة بدانکه در صحرای
که از برای تقویه در اسهال داخل میکنند یاقوت
نمیکنند و سبب آن آنست که بکار داشتن
منع جمود میکند و تواند بود که خوردن آن بدین
امر ابلغ باشد و رطوبتهاء دیگر حکم دم دارد زیراکه

بعضی محصورات در عروق با دم و بعضی
خارج عروق است از اتصال بدم خالی نیست زیرا
که مورد و مصدر همه کبد است و نتوانند بود که بواسطه
ضعف که قوت را در اسهال پیدا میشود فادر
نباشد قوای بدن بر اعمال قوی یا قوت فصل
دیگر

شیخ در ادویه قلبیه استبعاد نموده ازینکه
تاثیر یاقوت بواسطه تاثیر باشد بلکه بخاصیت
نسبت داده و با وجود این طبع او را گفته
بان مینماند که معتدل باشد و میان این دو کلام
ظاهرا که تناقض هست زیرا که اعتدال و عدم آن
مبنی بر آنست که فعل او از رهگذر کیفیت باشد
و دفع منافات با آنست که فعلی که بخاصیت منسوب میشود

میتواند

میتواند که از جنس کیفیات اربعه باشد اما
نمیتواند بود که آن کیفیت از رهگذر تاثیر
اجزای مرکب باشد بکیفیته تامل فانه مع وضوحه
لایخلو عن دقه فصل بغدادی گفته که ندیدم
کسی از ایشان یعنی طبیبان تجویز شرب بیشتر از
ربع درهم کرده باشند و گفته که طبع یاقوت
یا بنفش و ما یلیست باندک برودتی اما یاقوت
سرخ کرم تر بواقعیست کاتب گوید که
میخواهد صرف سخنی نگذارد در باره یاقوت
احمر ازینکه تصریح برودت نکرد و اگر گویند که
احمر بودن مستلزم حرارت یا قلت و این
منافی برودت است جواب گوییم که حرارت مطلقه

اعظم است از حرارت غالبه و مغلوبه و در با قوت
و ...
حرارت مغلوبه است و فاضل گفته اند در تعلیق
او قطع دم میکند و گفته اند که منع جمود دم میکند
تعلیق او و از این شافی فهمیده اند و از اینجهت
هر دو را بعضی بتجربه نسبت داده اند حقیر
میگوید که قطع دم نه از رهگذر انجماد است
بلکه از رهگذر تقویه قوت ماسکه است و منع او
دم را از سیلان از رهگذر اصلاح و تعدیل
مزاج دم و حفظ اعتدال او بر طبع او و راغب میشود
و نمیگذارد که ضایع شود و بیرون آید و با وجود
عدم جمود و سیلان طبیعی و فاضل بر آنکه معلوم نیست
که مقصود از ترکیب با فوتنجات تقویه و امارت

واکثار

و اکثار ز روح است پس با او مغلظات و مضعفات
قوه جمع نباید کرد و مخدرات بالتمام جمع افیون
در ان نکردن اولیست و آنچه از شیخ منقول
میشود که افیون در مفرح یاقوت کرده مقصود
شیخ حفظ قوت روح است زیرا که حافظ
معاجین از نکاسی و تفرق افیون است و با وجود
این معدل و مصلح آن که عنبر بند نیز است
داخل کرده بود زیرا که در تعدیل بکار می آید و
بزر البنج نکرده با وجود آنکه در نسخه قدما ترکیبی
نیست که افیون باشد و بزر البنج نباشد چنانچه
ما در رساله افیون بیان کردیم و بیان در گذشتن
شش ماه از زمان ترکیب کرده تا سوزه افیون

منکر نشود و در مزاج ثانیا ضرری عاید نشود و اما
آنچه فضیلت مآبا مولانا عبد الرزاق گیلانی استعمال
میکند بدین وجه است که افیون ده برابر سایر
ادویه یا دوازده مدعی از وجه اسمی است برم کبر
عرق
نه تنها مسمی فصل مومیائی و تربیت طبع او برفت
و نحو و امثال آنها بواسطه آنکه عدم موافقت بمقصود
اولی است اما چون بعضی داخل کرده اند اگر کسی در مزاج
که ضعف و وهنی در اعضای او بعد از انکسار
و انجبار مانده باشد استعمال کنند بعید نیست فصل
جدوار از ادویه شریفه است ادخال او در مرکبات
متنج منافع عظیم است اما جنس او را هندی مشابه است
و در هند جبری است چنانچه حضرت بارفعت سیدکاینات

مبغو ماینه

مبغر ماینده اتق الیهود و النهود و لو بسعین بطنا.
احتراز واجب است پس می باید بکمال احتیاط دربارهٔ
او بجای آورند فصل می باید با فوتیات
از لبوب و روغنها حاری مگر که خواهند که زود
مستعمل شود با قوام بسیار بلند گیرند که بوی نگیرد
و متعفن نشود زیرا که تعفن آنها با آنکه منافی غرض طبع عفنت
طبیعت آنها را الطبیعت سموم قریب میسازد
و ایضا قدر یا قوت بسی هست که بواسطه آن
جوهر روح میکند و از لبوب آن بیس منکسر
میشود با آنکه تجویز مغز خیار کرده اند جهة خوف
از تولد حصاه و این خوف اصلی ندارد تا واضح
شد فصل تفاصیل اجزایی که در بیش تر ترکیب مستعمل است

واز اندک حال بسیار میتوان دانست امّا میباید
ترکیب کنند از حال قوی ذاتیه و عرضیه و افعال
و خواص او باخبر باشند تا آنچه باید چنانچه باید بفعل
آرند فائده در تحقیق درجه دوای مرکب تخمین
قریب بیقین جز اجزای معتدله را اعتبار نکنند
خواه متساوی الوزن باشند و خواه مختلف و خواه
با دیگر اجزای غیر معتدل برابر باشند وزناً و عدداً
یا نه زیرا که یکی واو هزار دو را یکی است و آن عدم
تساوی رجحانست و همچنین اجزائی که تعدیل یکدیگر
مانند بارد در اول و حار در اول از ترکیب هر دو
اعتدال حاصل میشود امّا این وقتیست که وزن هر دو
موافق باشند و امّا اگر وزن مخالف دیگری باشد از زیادة

ودیگر اضعاف و یک انصاف

بقدر

بقدر کم میکنیم و باقی را چند دوا اعتبار میکنیم
بوزن کم و اگر نسبت ضعف و نصف نباشد از
زیاده بقدر کم میکنیم و باقی را دوای اعتبار میکنیم
بوزن باقی ادویه و آنچه میماند از تبدیل و تعدیل
بعدد هر دو اجزوی اعتبار میکنیم بوزن باقی ادویه
و آنچه میماند از حرارت مثلا اگر او غالب
و می بینیم که چند جزو میشود و اگر زیاده از درجه واحد
باشد اگر هر دو در اول درجه باشند هر یکی را دو جزو
و یکی آنکه او را با اولی رسانیده و دیگری آنکه از آن مرتبه
گذرانیده و بمرتبه اولی آورده و اگر در درجه دوم
باشند هر یکی را سه جزو و اگر چهار در مرتبه سیم
و اگر پنج در مرتبه پنجم فصل

در ذکر بعضی نسخ مفرحات یاقوتیه نسخهٔ معجون
یاقوتی شیخ ابو علی که در قانون مذکور است و آن
نسخهٔ قانونیست از برای کسی که خواهد که طریق
ترکیب استخراج نماید و غیر از اعدل نسخه است که در
رساله ادویهٔ قلبیه آورده است و چون همه کس
بران مطلع نیستند اینجا ذکر میکنیم تا بران
روند و سرگردان تیه ضلالت غوایت نباشند
شیخ میگوید که این ترکیب بسیار شریف است من
آنرا تجربه کرده ام حبا و معجونا و از ان بعضی
ادویه کم کرده و بعضی زیاد کرده بحسب هر مزاج
و نفع او در باب تقویهٔ قلب نفعی تام بود است
اجزای او اینست مروارید کهربا بسد

یکدام

یکدام نیم ابریشم مقرض سرطان نهری
محرق یکدام و عود انقی سیخاله طلا دو دانگ یاقوت ام
تخم فرنجمشک تخم باذروج تخم بادرنجبویه ورق
بادرنجبویه یکدم ۲ام بهمن سرخ بهمن سفید عود هندی
حجر ارمنی مغسول حجر اللازورد مصطکی سلیخه
دارچینی زعفران هیل بوا قاقله کبابه بسباسه یکدم ۲ دانگ ۸
افتیمون یکدرم و نیم اسطوخودوس ۳ام
جدوار ۱ام و اگر نباشد زرنباد عوض آن بکنند ۱ام
و ثلث ... مر بخاطر میرسد بدل سه بار زر باید داشت
چنانچه در ابدال مذکور است درونج رومی ۲ام
تخم کاسنی ۵ام تخم خیار ۶ام ترنجبین ۲ام
گل سرخ ۱۰ام مشک ۲ ۱ کافور ۱ عنبر سنبل ساذج هندی یکدرم

میگوید که این اصل و خمیره است گاه قرص کنند
جهت گرمی مزاج در حرارت برودة معتدل باشد
ویک قرص یک بار سازند و گاه بعسل ترکیب کنند
و هر نوع که سازند از برای معتدل بعسل کنند
واگر کسی معجون این را بعد از تخمیر و امتزاج
استعمال نماید میباید که در وی پنج م افیون و پنج م
جند بید ستر هر دو را با هم سوده داخل کنند
در معجون و این زمان میباید که البته شش ماه
بر آن بگذرد یعنی بعد از القای افیون و جند بید ستر
اصلاح برودت او حقیر میگوید که مدعای شیخ
از افیون داخل کردن حفظ قوت دوائی تخمیر است
زیرا که گفته فان ارید ان یستعمل بعد التخمیر و

مقصود

ومقصود او از ادخال جند بید ستر اصلاح
برودت او و تعدیل او با ترکیب بعد از ادخال
بر همان اعتدال باشد باز شیخ گفته که اگر کسی
بر وسوء مزاج حار باشد میباید که زعفران و مشک غالب
این ترکیب را نیم کنند و افیون از وی کم
کنند و بدل او چهارم ستاکا ٥ م شاهترج
کنند و درین ترکیب ام گل سرخ و ١ م ٥
تخم خرفه و ٥ م طباشیر و ٢ م تخم کاهو ٣ م
صندل داخل سازند و باقی ادویه را بحال خود بگذارند
و قرص سازند یا بعسل که کف او را گرفته
باشند معجون سازند و اگر کسی برو سوء المزاج
بارد غالب باشد واجب است که درین ادویه

قشور بوا یعنی بسباسه و قشور اترج و عود بلسان
و زنجبیل و فلفل یکدرم چند پند سنر ۱۲
و وزن کافور کم کنند و نصف [illegible] کنند و اگر
صاحب مزاج حار بیکشند ازان با یک مد
طباشیر و رب سیب بخورد و صاحب مزاج
ضعیف
بارد شیر مثنی ازان با طبوخ چند بید سنر
بخورد کافی باشد و حاجت بتغیر و تبدیل اصل
از برای تعدیل نباشد و من بعضی از ملوک را علاج
کرده ام در مرض مالیخولیای که بنیاد آن جنون
سبعی است نزدیک شده بود بااین ترکیب
و در نسخه معتدل یکدرم یاقوت رمانی [illegible]
النسخی اضافه کردم انتفاع عظیم یافت و بعد از — مستقیم

مار

یافت اقبال عظیم نمود و تفصیل نسخه مفرح یاقوتی
[illegible] ابریشم [illegible] ورق گاوزبان [illegible] بادرنجبویه
با تخم او و تخم [illegible] و بهمن سفید و بهمن
سرخ یکدرم [illegible] کشنیز خشک طباشیر کهربا
بسد عود هندی [illegible] قرنفل [illegible] سنبل ابریشم
خام محرق یکدرم [illegible] مروارید [illegible]
مروارید [illegible] هر یک [illegible] زعفران
قرنفل یکدرم زرنباد [illegible] — درونج عقرب
با ورق [illegible] یاقوت احمر یکدرم و دانگ [illegible]
[illegible] کافور [illegible] مفرح [illegible]
[illegible] — ریحان

در شیر تازه یا گلاب یا انجبار یا امثال آنچه
مناسب دانند بخیسانند تا جمیع ادویه
را بکوبند و بعسل و هلیله کابلی نیم رطل و جلاب
بقوام عسل آورده و یکمن نیم و قند تبرزد دو رطل و
نیم زبیب منقی از دانه یک رطل گلاب بر و
دیگ
بپاشند و بکوبند تا نرم شود و همه را باهم مخلوط
سازند و در ظرفی کاشی یا آبگینه شیشه و هر بار تا
سه مثقال هر روز بخورند فصل معجون
یاقوت بارد هم از دستور دکور طباشیر سفید
گل سرخ مسرور گل ارمنی شیر آمله صندل سفید
بهمن سرخ کهربا بسد لولو غیر مثقوب زعفران

مقاصری کشنیز خشک دوست
مروارید بسته درونج عقرب
ابریشم

طلائی

طلای ورق نقره صیانی هندی کرم تر یاقوت احمر
ابریشم خام محرق رب سیب یکرم یا کبر
پاک کرده بعد از کف گرفته و بقوام آورده ادویه
کوفته و بیخته با او خلط کنند و در ظرف چینی یا
نگاه دارند و تنگ کنند بعد از آن که از ترکیب جدا
معجون
تنفس یا شد فصل المنسجیا فی خصلای تند
نسخه یاقوتی مفرح معتدل جواهر صندل
مقاصری طباشیر تخم خرفه تخم کشنیز نیلوفر شیر
آمله جوت بکند طباشیر کابلی لسان الثور با دیگر
کرده یاقوت کبود یاقوت زرد و مرجان سرخ
مرجان سفید صندل سفید کشنیز خشک بلیله سیاه

[illegible]

تخم شاه اسفرم حب الآس گل سرخ بهمن سرخ
بهمن سفید یکدرم ۳ لعل سنگ لاجورد فیروزه
بسفایج اسطوخودوس گل ارمنی گل مختوم
بنجادرم تخم فرنجمشک زرنب کهربا خیربوا مصطکی
قرنفل درونج زرنباد اشنه یکدرم سلیخه
شکوفه ازچینی ابرسا عود بلسان ابریشم سنبل
ابریشم ریوند چینی نارمشک مومیایی عود
قماری پوست اترج یکدرم [illegible] طبق سیم طبق
یکدرم [illegible] کافور ریاحی نیم دانگ قاقله عود
جوزبوا [illegible] عنبر اشهب نیم دانگ مشک تبتی دودانگ
زعفران نیم [illegible] خرما هندی [illegible] جوز [illegible] تخم

شراب

شراب حماض ۱۰ استار شراب [illegible] استار ریباس ۱۰
استار شراب مورد ۱۰ استار شراب لیمو ۱۰
استار رب انار ۱۰ استار شراب ابی ۱۰ استار
شراب سیب ترش ۱۰ استار عرق گاوزبان ۱۰
استار عرق انگوزه ۱۰ استار عرق کاسنی ۱۰
استار گلاب ۱۰ استار [illegible] ایضا نسخه مفرح
خشک از خط بعضی از فضلا مروارید مرجان احمر
مرجان ابیض صندل سرخ فلنجمشک گاوزبان یکدرم ۳
بهمن سرخ صندل ابیض بادرنجبویه گل سرخ تخم کاهو
تخم کاسنی نیلوفر تخم خیار سرطان محرق یکدرم ۲ ابریشم محرق درم
لعل زرنب طباشیر سفید عود هندی [illegible]

یاقوت کبود و عقیق یاقوت زرد کدام یاقوت سرخ
عنبر اشهب یکدام ۲ و انک فیروزه ۱۶ و ۱
کافور ریاحی و انکی زر طبق سیم طبق یکدام ۱ عدد
شراب حماضی شراب سیب یکدام ۲ عرق گاوزبان
۱۰ استار شکر طبرزد صد درم آب لیمو یازده درم
گلاب پنج استار شراب ریباس ۵ ام ایضا

نسخه معتدل یاقوتی از ابداع مولانا شرف الدین
حسن طبیب شیرازی مولانا فخر الدین طبیب جهة
سلطان یعقوب حبیب الله علیه الرحمة و المغفرة
مناخته اخلاط یاقوت رمانی لعل آبدار بدخشی لؤلؤ
ناسفته اثیب از هر یک ۲ مثقال حجر للازورد

معمول

معمول ۱ مثقال کهربا بالنکو یکدام ۲ مثقال گاوزبان
پوست ترنج طباشیر سفید عود خام ابریشم
مقرض یکدام ۶ مثقال زنجبیل سافج سعد شقاقل
مصری زرشک منقی نیلوفر مصطکی یکدام ۳ بادرنگ
درونج زرنباد صندل سفید صندل سرخ کشنیز
خشک پوست هلیله کابلی آمله مقشر تخم کاسنی یکدام ۲
مثقال بهمن سرخ بهمن سفید خرفه قاقله کبار و صغار
گل مختوم گل ارمنی عنبر اشهب فادزهر ما فرفین
خطایی ورق طلا و نقره یکدام ۱ زعفران مشک
یکدام نیم مثقال آب به آب سیب آب بلجی آب انار
عذب عرق گل عرق بید مشک عرق گاوزبان از هر یکی ۱۰
سیر نبات یکمن مصری عسل نیم من ترکیب کنند شربتی یکمثقال

فصل نسخهٔ یاقوتی مختصر که تا جا منقول
از خط مولانا فخر الدین مشار الیه جعد عبد الرحیم جعفر
وصف
اخلاط یاقوت رمانی و ورق نقره بیجاده مثقال
لعل کبری یشب و ورق طلا و زهر ... مثقال
پوست ترنج و قرنفل بهمن زرنبک درونج عقربی قاقله
کبابه ... خصیة الثعلب شقاقل زنجبیل
تخم هلیون خشک ... مثقال طباشیر
سفید کشنیز خشک ... مثقال قند سفید سه وزن
ادویه عسل کف گرفته سی مثقال ... مدام
مشک نیم مثقال عنبر نیم مثقال الحاق کردن
مناسب ... مرکبات الیاقوتیه
... المعروف ... که ارسطو ...

دوقت

(١٧٠)

وقتی نوشته که اسکندر او را طلب کرده از یونان ... سرخ فرستاد
استفسار جسته در کتاب ... آورده که آن ... مدام که ... شرح ...
در این ... حفظ صحة ... عبارت انا ...
ان کل علمة الحکم ... التی ...
الملکون ... اول ... فطائفة ... الی ... علیهم
او ... وطائفة زعمت ان ... الکل
... الحکماء ...
الذین اطلعوا علی العلوم ... الطبیعة ...
والملاء والنهایة اتفقوا علی ترکیب ... الجلیل ...
تمامیه ... زعمت ان ...
الا کر الذین ... صنعة
العسل الذی ... عصارة ...
و ... رطلا ومن عصارة ... ارطال ... عصارة
التفاح ... عصارة التفاح ... العنب ...
ومن السکر الطبرزد ... ارطال ... نظیف ...
... شیئا ...

في انواع العسل الثمين وهو العسل المدبر الذي يستعمله فيما اداه ومنه

صنعة دوا الاول يوخذ على بركة الله من الورد [illegible] ان يحرر رطل واحد
ومن بزور البنفسج ربع رطل وينقع الجميع في عشرة ارطال ما عذب
[illegible] البقر ما المرزنجوش ربع رطل ومن لسان الثور رطل واحد
يجمع الجميع وينقع [illegible] الاسباب اوقية ومن القرنفل اوقية واحدة ثم يترك
الجميع يوما وليلة حتى [illegible] ثم يطبخ بنار لينة حتى ينقص ثلثا الما
ثم يترك ويصفى ويضاف اليه من العسل المدبر المذكور ثلثة ارطال ويعقد
حتى يثخن ويلقى عليه ربع [illegible] من مسك ومن عنبر ثلثة دراهم ومن
العود الرطب هذا الدوا الاول وخاصيته تقوية القلب والمعدة والدماغ
صنعة الدوا الثاني يوخذ من الاهليلج الكابلي المقشر من نواه رطل ومن لب
[illegible] ربع رطل ومن الزنجبيل [illegible] الجدد
[illegible] المعتدل في الغلظ اوقيتان ومن [illegible] المنقا من العجم [illegible]
[illegible] وينقع الجميع في عشرة ارطال من ما عذب ويترك
يوما وليلة ثم يطبخ بنار لينة حتى ينقص نصف الما ويصفى ويضاف اليه
من العسل المدبر رطلان ويعقد الجميع حتى يثخن ثم يضاف اليه ذلك
[illegible] ومن الكافور ربع اوقية وهذا الدوا الثاني وخاصيته تقوية

المعدة

المعدة وعطرها واحراق العفونة منها [illegible] على الطبيعة [illegible]
[illegible] الدوا الثالث يوخذ على بركة
الله من [illegible] رطل ونصف ومن الهليلج الاسود [illegible] رطل ومن [illegible]
[illegible] ثم الجميع ينقع في عشرة ارطال
من ما عذب يوما وليلة ثم يطبخ بنار لينة حتى يذهب نصف الما
ثم يترك ويصفى ويضاف اليه العسل المدبر المذكور ثلثة ارطال
[illegible] حتى يثخن هذا الدوا الثالث وخاصيته [illegible]
[illegible] صنعة الدوا الرابع يوخذ على بركة الله [illegible]
[illegible] رطلان ومن [illegible]
رطلان ومن [illegible] الكرفس نصف رطل ومن [illegible] رطل واحد ومن [illegible]
رطل واحد يجمع الجميع [illegible] ربع رطل ومن الورد
الرطب [illegible] ربع رطل [illegible] ويترك يوما وليلة
ثم يصفى ويضاف اليه من العسل المدبر رطلان او ثلثة ثم يطبخ بنار لينة
حتى يثخن وهذا الدوا الرابع وخاصيته تفتيح السدد ونفع [illegible]
ذات [illegible] صنعة دوا الخامس يوخذ من [illegible] نصف رطل
ومن [illegible] ومن [illegible] ثم ينقع الجميع في عشرة [illegible]

ومن

رطلان ماء عذب ويطبخ الى ان يبقى الثلث ثم يصفى ويلقى

عليه الصمغ [illegible] من العسل المنزوع الرغوة [illegible] ارطال ويعقد ويرفع

[illegible] فهذا هو الدواء الخامس وخاصيته [illegible] السوداء والبلغم

[illegible] والبلغم من [illegible] اصلاح المعدة [illegible] وينعش

[illegible] صح دواء [illegible] يؤخذ [illegible] من لب [illegible] ونصف

رطل [illegible] من السكر [illegible] رطل ومن الكثيرا [illegible] ومن

الصمغ [illegible] اوقية [illegible] وتسعة

من العسل المنزوع ثلاثة ارطال ويعقد [illegible] هو الدواء

السادس وخاصيته [illegible] الصدر والنفخ [illegible] واصلاح

الالات النفسانية [illegible] اسهال [illegible]

وتقوية [illegible] صح دواء السابع يؤخذ من السنبل الهندي اوقية

ومن الدارصيني والورد [illegible] اثنا عشر متساوية

ومن الزراوند الطويل [illegible] اوقية [illegible]

[illegible] ارطال [illegible]

[illegible] من العسل المنزوع ثلاثة ارطال [illegible]

[illegible] فهذا هو الدواء السابع وخاصيته [illegible]

صح الثامن

المعدة والطحال [illegible] دواء [illegible] يؤخذ من الزراوند [illegible] اوقية

ومن الدرونج العقربي [illegible] اوقية ومن الكندر [illegible]

[illegible] ومن الصندل اوقية ونصف

[illegible] ويصب عليه من الماء العذب [illegible] ارطال [illegible]

[illegible] ثم [illegible] ويلقى عليه من

العسل المنزوع الرغوة ثلاثة ارطال [illegible] فهذا هو الدواء

الثامن وخاصيته اصلاح الكبد والقلب وتقوية [illegible]

[illegible] المعدة [illegible]

[illegible]

[illegible] بما تقدم ذكره [illegible]

[illegible] الورد والطيب [illegible] ارطال [illegible]

[illegible]

[illegible] العنبر [illegible] دراهم ومن المسك [illegible]

اربعة دراهم [illegible] المعجون [illegible]

اللؤلؤ نصف اوقية ومن [illegible] الياقوت [illegible]

[illegible] ستة دراهم من الذهب [illegible] دراهم ثم [illegible]

[illegible] من الذهب [illegible]

[illegible]

و هو عادة ... و ليكن الوضع فيها متربعا او مختارا السم
امكنت الشفاء فاذا اكل ... الفقه ... معلوم ... مراد ...
از کسبها و ... ازان ... اطعام ... در اشغال
... کن ... فیه الحسد ...
و صوف ... وردی ... کرده ... و دفع نقع ...
و ... اطعام ... و تنظیف ...
صفای ... و تنظیف ... و ... جمیع ...
کاهره و ...
بول ... نقل و ...
... و ... سرور ...
... و صفای ... و صفات و ...
کرمان ... است ... کند و ...
در ... المحافظ علیه ... الطلب
...
الموسوم ... کشند ...
الحلو و النبت و الله اعلم

جعفر چهارصد و چهل
محمد چهارصد
مرکز صد
خودی دو صد
ملک ۵۶۰
79

[illegible]

رساله حجامت حکیم … عماد الدین محمود …

بسم الله الرحمن الرحیم و به ثقتی و اعتمادی

حمد لک والصلوة علی رسولک بعد از توفیق فراغ از معالجه که بفصد میشود در بیان
معالجه بحجامه میکنیم و در و از قلیل و کثیر و قطمیر و نقیر چیزی فرو گذار نمیکنیم و
التوفیق من الله المتعالی فی کل حال بدانکه حجامه عبارتست از آنکه بر حجم ظاهر
عضوی را زخمها زنند معتد به و انواع این عبارتست یا با شرط یا بغیر شرط
و کل واحد یا با نار و یا بدون نار میشوند و قسم اول که با شرط است خواه با نار خواه بی نار
ذکر کنیم و میگوییم که خونی که اخراج آن باید کرد یا بر ظاهر و باطن هر دو
مستولی است یا غیر اینها است که استیلا او در میان ظاهر و باطن باشد
اول و ثانی بفصد اخراج میکنند و ثالث را بمحجمه و رابع بعلق و میگوییم که ماده
بر ظاهر مستولی باشد [illegible] خواه بدفع طبیعت یا کیف ما اتفق در ظاهر بدن
باشد و از وجود او ضرری بحال طبیعت رسد دفع آن بحجامت باید کرد تا اعانت
کرده باشند بدن را از اضرار و این سوال ایراد کرده اند در آنست که
دفع این ماده بفصد هم تواند بود پس چه حاجت بحجامت است جوابش [illegible] است
ظهور است و آن آنست که از حجامت دفع میشود که از فصد نمیشود و حجامت
را در مثل اطفال و غیره میتوان کرد و فصد نمیتوان کرد و اما مورد [illegible] سوال
تقریر [illegible] کرده اند و آن آنست که در فصد رد ماده است بباطن بعد از دفع طبیعت

ماده را

ماده را بباطن بظاهر و این خلاف میل طبیعت است و در حجامت بظاهر است
زیرا که فعل فصد رد ماده است بباطن نیست بلکه بظاهر نیز جذب میکند
[illegible] که در اعراض باطنه فصد [illegible] دفع ماده از باطن بظاهر میکند و [illegible]
هرگاه ماده در ظاهر بدن باشد با آنکه طبیعت از ظاهر دفع کند رد ماده بباطن
خلاف فعل طبیعت نیست غایة توجیهی که آن جواب را توان کرد که مراد از
باطن غور عضو است و عروق مقصوده در غور عضو و در آن جلد ندارد
نیز مشکل است زیرا که حجامت گاه باشد که شرط را غائر کنند پس این نیز خلاف
مجری [illegible] حاصل کلام آنست که این سوال از برای جواب [illegible] اصل کرده
[illegible] میدانم که این از کلام شیخ ناشی شده و تأمل کلام او بعمق و تحقیق نکرده
ایراد کرده بدانکه حجامت دو قسم است اختیاری و اضطراری اما اضطراری
در وقتی میکنند که حاجت باشد و اما اختیاری در وقتی که اولی و احسن باشد
و شروط حجامت [illegible] اختیاری است اگر چه بعضی در اضطراری جاری است
اما شرط اول آنست که حجامت در میان ماه باشد زیرا که اخلاط و رطوبات
بدن در این محل ازدیاد است و [illegible] باشد است بسبب زیادتی قوت نور قمر و اول و آخر ماه
چون نور ماه کم است و رطوبات بدن منبسط و مربوط نشود [illegible]
در باطن سوال [illegible] که فصد نیز در میان ماه بهتر از اول و آخر بود
جواب این در فصد اختیاری هم واجب است و اما در حجامت اولی است از دو وجه

وضع

یکی آنکه معلوم کردی که معظم استفراغ حجامت از ظاهر بدن است و مولود در زیادتی نور
قمر بسیار است در ظاهر و باطن و در نقصان نور ساکن است در باطن و استفراغ
فصد از باطن بیشتر است و بلیغ تر از استفراغ حجامت وجه دوم آنکه تمام بدن
در زیادتی نور رطوبت برو غالب است و تمر طوبات پس بر اخراج
خون اعانت بیشتر میکند و اما در نقصان نور متکاثف است و مانع از
خروج حقیر میگوید که القدا ابطبیع کردن خاصه در اوقات صحت در استقامت
مزاج او سالم خواهد بود واجب و چون طبیعت در نصف آخر ماه در تنقیص رطوبات
توجه دارد اعانت کردن او را در این ایام در تنقیص بفصد مناسب است و در نصف
اول ماه سعی طبیعت در تکمیل و توفیر رطوبات است تنقیص در این ایام مخالف
مجری طبع است و حال عرف و عادت برین جاری است که در نقصان ماه
فصد کنند و بتجربه حکما ترک موافق این است زیرا که موجب حصول ارجوع
نیمه اول هر روز مضرت دارد و نیمه آخر هر روز منفعت اما حکم حجامت غیر حکم فصد
است و چون مولود بدن در نصف ماه [illegible] است حجامت مناسب است
شرط دوم آنست که در ساعت دوم یا سیم روز مذکور باشد زیرا که او اعدل
اوقات نهار است و فیه منفعت شرط سیم آنست که در تابستان باشد زیرا که
هوا و بدن در این فصل رقیق است و مطبوع در خروج و افواج و در زمستان
جامد است و طالب غور و کمون و سکون است شرط چهارم آنست که در
بدنها که خون او غلیظ باشد حجامت کم کنند و در بدنها که خون او رقیق است

بسیار

بسیار شرط پنجم آنست که معده را پیش از حجامت بجبری مانند ترشیها
موافق تقویه کنند تا ماده در معده نرود و موجب غشی نشود و غشی اما غشی
و غشی بواسطه قرب ماده و مجاورت است بقلب شرط ششم آنست که بیشتر از
دو سالگی و بعد از شصت سالگی حجامت نکنند زیرا که غلظ و کدورت بر مولد
بدن در این دو وقت مستولی است و فیه نظر و مراد آنکه نسبت حجامت [illegible]
که از دو سال کمتر است نسبت فصد است بدانکه [illegible] بلوغ رسیده است آنچه که اینجا نیز
موجب نقصان و ضعف او میشود زیرا که غذا افزایش است [illegible] چندان مدد [illegible] رسید
که در تنقیص [illegible] داشته باشند و اما در پیران بواسطه آنکه در حجامت مولد
بر قصیر بدن ایشان مندفع نمیشود و روح بسیار با آن دفع میشود و ضعف کامل
راه می یابد [illegible] دیده ام [illegible] فصد [illegible] از حجامت
ضعف بمرتبه هلاک رسیده [illegible] مستولی شده بمرد [illegible]
هلاک شده [illegible] شرط هفتم آنست که کسانی را که بکثرت و فربهی ایشان
شحم باشند حجامت کم کنند زیرا که خون در بدن ایشان کم است [illegible]
خون که آن معظم خبری است که بحجامت از ایشان دفع میشود شرط هشتم آنکه
از حمام اجتناب کنند زیرا که [illegible] و غلظ پوست زیاده میشود پس حجامت
دار در شرط [illegible] مولم است زیرا که [illegible] در این [illegible] است
مگر آنکه ماده بدن کسی در آن غلظ [illegible] باشد که او را [illegible] اگر حمام
رود و آب کم ریزد و [illegible] ساعتی صبر کنند پس حجامت

کنند تقریر کرده که پوست تنها بلند نمیشود بلکه عروق دقیقه در زیر او میل بظهور
می‌کنند و عروق و جلد با هم بلندی میشوند جواب این آنست که عروق که زیر
پیدا میکنند و آن موجب زیادتی الم است و ایضا عروق تحت الجلد است نیز
و در حجامت بریده میشود و از حجام بدان عروق نمیرسد و حال حجامت
در حمام متعارف است و این حجت که مولد کم را تیمت سلد میرسانند و این
بعید نیست که او را نفوذ باشد و آنکه در تابستان قریب است در حمام نیز
متین تر است و اما حجامت اضطراری وقت استعمال کنند که حاجت باشد و
بسیار که خون بسیار باشد بسیار بیرون کنند و اگر معتدل باشند تا اعتدال
و در اول تعمیق شرط باید کرد تا رگها بسیار بریده نشوند بلکه بتدریج شرط
می باید و در تمام حاجت نیست و دیگر اگر خون غلیظ باشد تعمیق آنقدر منتهی
برسد که عروق غلیظ منقطع شود و اگر رقیق باشند تعمیق کنند
و در هر دو قسم جماع را اجتناب کنند و از خوردن گوشت مرغ مطلقا پیش از
حجامت گفته اند که محدث لقوه است و قیل التعویل علی التجربه قلت القول
بان ذلک محدث للقوه انفع من التجربه بدانکه اگر فرض کنند که حجامت و فصد
خون برابر بیرون می آید خون حجامت را اضعاف زیاده از فصد است
زیراکه خون او رقیق است و خون رقیق زود بیرون رود است و او را زود
بیشتر بیرون می آید بدانکه حجامت نوعی جلد را پاره از فصد پاکتر می کند
مراد ما از جلد جلد نزدیک حجامت است زیراکه شک نیست که جلد

حجامت مواضع

بدن را فصد بیشتر تنقیه میکنند و تعیید نوعی جلد مراد آنست که مواضع حجامت
بواسطه توجه خون و جهات همه و شعبه حجامت میکنند بجای آنکه بیشتر حجامت کنند
و استخراج حجامت خون رقیق را زیاده تر از خون غلیظ است زیراکه
تاثیر حجامت در ظاهر بدن است و ظاهر بدن عروق دقاق است و اوراق
عروق و خون این عروق ادق و ارق است لا محاله و هر چند که بباطن بیشتر
غور میکنند خون او غلیظتر است زیراکه نضج این خون زیاده است از آنکه
نضج رابع نزدیکتر است اگر گویند که قرب نضج رابع مقتضی آنست که غلیظتر
باشند زیراکه قوام اعضا اصلیه کثیف و شاید آن غلیظ تر است نه رقیق
جواب آنست که رقت بواسطه امکان نفوذ در عروق باریک رقیق تا تحصیل ط
اغوای [illegible] میشود اما حق آنست که زیادتی نضج را علت رقت ... زیراکه
مولد از نضج مستعد او است از برای تکون و حصول عضو و تهیو او از برای اتصال
زیراکه اگر تهیو انعقاد می بود قرب نضج رابع را فایده نمی بود القصه این کلام
از نظام بیرون است فصل در منفعت حجامت در بدنهای فربه که خون آن
غلیظ باشد کمتر است زیراکه خون آن بدنها را کاهیدن اخراج نمیکنند بلکه خونها
بسیار رقیق از بدن اینها بتکلف بیرون می آورد و سبب آنکه علیه اول نفع
است از ابدان مهزول و معتدله چهار وجه است اول آنکه مسام ابدان علیله
تکاثف است بسبب مراجم الحم است بسبب لحم بدن ایشان مطاوعه نمیکنند
در وجوه حجامت ثانی آنکه چون ابدان علیله بیشتر غلیظ می باشند از آنجهت

کشف

کما از ضعیف غالبست و از این جهت اعضا که از این متولد می‌شود و یکون اعضا
از خون رقیق دشوار است پس خون ایشان مطاوع نیست در بیرون آمدن
بحجامت بسبب غلظت شرط ثالث آنکه غالب بر آمدن علیله برودت است
زیرا که عضو از آن می‌باشند و برودت آن ظاهر است و اگر تخمی باشند حرارت
او مغمور خواهد بود در حفظ مسالک روح و حرارت می‌کند و اگر حجامت کنند
آنچه بحجامت بیرون می‌آید خون رقیق است و با او حرارت روح بسیار بیرون
می‌آید پس استعمال حجامت موجب زیادتی برودت ایشان می‌شود رابع آنکه ابدان علیله
در اکثر اوقات کثیر السکون می‌باشند و کثرت سکون موجب اجتماع مواد است
در باطن فضول در ظاهر و معلوم کردی که حجامت از ظاهر بدن دفع می‌کند نه
از باطن اما سبب آنکه گفتیم که خون ابدان علیله بغلظ می‌باشند سبب آنست که
بعضی خون رقیق است از جهت آنکه غالب ایشان قوی است مرتبه
که بجمیع آنچه در بدن از اجزای ارضیه لغذا کنند و در عروق او خون رقیق
می‌ماند که صرف کند در تغذیه بدن نشده و این خون رقیق فصد است این توجیه
علامت است از برای این فصد و نیز نظر زیرا که آنچه در تمامی بدن او است
رقیق است بفصد همان واقع می‌شود که بحجامت بلکه خون از فصد همان بار
رقیق می‌شود که در حجامت منفعت حجامت در این بدن نیز مکرر خواهد بود
و با آنکه موجب آن الا بفصاد بسیار می‌شود دیگر و بعود ضعف محل
تردد است

تردد است و احتراز از ضرر ما که مجرد خیال باشند سزاوار نیست قال الشیخ
ومنعها لابدان العبال الغلیظ الدم فقلیله لانها لا تبرد ما یتها و یجزئها کابنی بل
الرقیق منها ان ذلک ما هنا تکلف قال العلامة انما قال الغلیظ لانه قد یکون العیال
من دم رقیق جدا و ذکر انه اذا کان بسبب غیبایته قوة قواه الغاذیة بحیث انها تبقی
جمیع ما فی البدن من الاجزاء الارضیة ویبقی الدم الرقیق جدا فی العروق فقبلها لانها
لا یصلح ان یصیر عضوا لانتقاء ذات الاجزاء الارضیة عنها و یکفی ان غذاءها و ما ذکرنا
نظیر فیما ذکره المسیحی و هو انه من المحتمل ان یکون بعض الابدان العلیلة رقیق الدم
و یکون سبب رقته قوة القوة الجاذبة بحیث انها تبقی جمیع ما فی البدن من الاجزاء الارضیة
و یبقی الدم الرقیق جدا فی العروق فضلة لانها لا یصلح ان یصیر عضوا لانتقاء
الاجزاء الارضیة عنها المنافیة لتغذیة الاعضاء و سوء الاعضاء الضعف التی هی
الا عددا او لانها فعلة و لهذا تسقط ما عجبها و هو العقم العبال
یکونون اکثر عددا من الشریف التحمیل و الاکثر تکونون بعیدین لغلظ
فصل حجامت در عضو محجوم احداث سستی و ضعف می‌کند و سبب این است که
نموی که بعد از حجامت در عضو محجوم می‌ماند بسیار غلیظ است و از برای تعدد
آن عضو لایق نیست و چون کم می‌شود قوه مجمل آن نیز کم می‌شود و ضعف
حادث می‌شود و از این که در موضع حجامت مانند برص رنگی می‌باشد بواسطه
ضعف قوه مغیره و محقق است که احداث آن ضعف در ابدان نیز

از [illegible] است از دو وجه یکی آنکه الم مضعف قوه دیگر آنکه خون [illegible]
غلیظ است و غذای [illegible] است حقیر میگوید که سبب احداث
ضعف آنست که [illegible] بسیار [illegible] بقوت جذب حاصل میشود [illegible] بعضی [illegible]
میرود و بعضی [illegible] و چون در اصل ماده فاسده است و [illegible] فساد
او زیاد میکند دیگر [illegible] که غذای اوست واقع میشود و [illegible]
ماده [illegible] و اگر [illegible] کسی اعمال این وجوه را احداث ضعف بسیار است

فصل [illegible] کلام در اقسام در روزهای ماه که اخلاط [illegible] است اول و آخر
ماه از جهت نقصان نور ماه و اما در وسط ماه اخلاط [illegible] است زیرا که نور
قمر [illegible] آن ماده را [illegible] میکند و این [illegible] لطیف است که [illegible]
لازم است [illegible] از صورت [illegible] است زیرا که [illegible] تحلیل [illegible] رسد از قبیل نور آفتاب
ایضا خاصیه را [illegible] دخل است و [illegible] آب
[illegible] که [illegible] در [illegible] و [illegible] بماند
ایضا از [illegible] میشود از بسیاری [illegible] که در دست و [illegible]
و غیره [illegible] شنیده میشود و از این است که خواب در نصف آخر ماه موجب [illegible]
الدم [illegible] لازم نیست زیرا که [illegible] خون در اول و آخر ماه در
ظاهر بدن است بواسطه [illegible] و تجمع او در باطن و فصد او را از باطن [illegible]
بدن [illegible] میکند و [illegible] نیست که مانع از [illegible] میشود
بفصد از این جهت که [illegible] را اندک [illegible] حجامت [illegible] میکنیم [illegible]
[illegible]

[illegible] نیست
که در ظاهر [illegible] و [illegible] نیست که در وقت [illegible]
و از این است که شیخ گفته که [illegible] الشهر [illegible] الاخلاط [illegible]
[illegible] الشهر [illegible] الاخلاط
[illegible] النور [illegible] الدماغ و الاخلاط و المیاه فی
[illegible] گفته است که از اول ماه تا ربع اول [illegible] و رطوبت
غلیظ در اعضا حادث میشود و از [illegible] میشود و [illegible] میشود
در [illegible] و از ربع [illegible] رطوبتی حادث میشود و از این سبب
متحرک میشوند و [illegible] آیند و منقاد میشوند از برای استفراغ [illegible]
از [illegible] حادث میشود و موجب نقصان میشود و [illegible]
[illegible] میشود از برای استفراغ فان [illegible] و اما [illegible] الکیفیات [illegible] الذی ذکره

فصل [illegible] افضل اوقات حجامت در روز ساعت دوم و سیم زیرا که در خون
[illegible] بواسطه حرارت [illegible] ساعت [illegible]
است بواسطه برودت هوا و [illegible] نیست زیرا که حرارت
[illegible] میشود و قوت حرارت ضعیف [illegible] است و ایضا که در [illegible] کنند
از بسیاری [illegible] ضعف [illegible] و اگر غذا استعمال کرده باشد
و هضم تمام [illegible] در کبد و [illegible] است [illegible] غذا [illegible] العضو [illegible] میشود [illegible]
[illegible] و دیگر [illegible] است در موضع حجامت [illegible] که [illegible] در [illegible]
[illegible] حجامت [illegible] شروط زیرا که [illegible]
دم [illegible] بیشتر است و [illegible] حجامت بعد از حمام [illegible]

و بعض

حمام تحلیل بسیار کرده است از حجامت ضعف تام بهم رسد و اما در حمام
نهی است از حجامت و اگر این نیز مضعف است و انفع حجامت بعد
از حمام موجب آنست که موضع متشنج شود زیرا که ابتلال حمام مانع انذال
است و انفع غلظ پوست موجب شرط عمیق است و آن موجب کثرت
الم است و الم مضعف است و در حکم حجامت بعد از حمام حجامت بعد
از تعب و بعد از شرب افراط و بعد از افراط جماع و بعد از اسهال و رعاف و بعد
از قی و غیر آنکه از جمیع که افراط تحلیل مانع آنست اما کسی که خون او غلیظ است
واجب است که یک ساعت بعد از حمام کنند تا تحلیل حمام مقارن اضعاف حجامت
نباشد اما باید که این ساعت چندان باشد که خون را رقیق کند و مایع
تحریک کنند نه چندانکه تحلیل را افراط کنند و بعضی مانند النجیب الکامل الکرد متقدم
بدن را مکروه دارند و از آن حذر کنند از جهت اضرار او بحس و بذهن و بعضی
گفته اند که این بتجربه معلوم شده است قیاس را مدخلی نیست علامه گفته است
که می توان گفت مقدم بدن مبدأ حواس است و حجامت موضع را اضعف میکند
زیرا که خون ضعیف ترقیق ماده روح است اخراج میکند و این سبب حجامت
نقره موجب نسیان است و از جهت مقدم موجب ضعف مفکره است از جهت
که قوه حافظه در موضع قحف دماغ است و قوه مفکره در وسط دماغ و تضعیف آن
حکم حجامت بیشتر از فصد است زیرا که استفراغ فصد در اکثر اعضا مخصوص بدان
موضع مقصود است

موضع مقصود نیست اما مضرتها بواسطه آنست که ضعف مسند او که دماغ است
میرسد حجامت نقره مراد که پس سر است خلیفه اکحل است یعنی
که خلیفه اوست در نفع با مراض قریبه به نقره نه مطلقا خلیفه اوست زیرا که
نفع اکحل مشترک است اعالی بدن و اسفل را و حجامت نقره چنین نیست افلاطون
گفته که حجامت نقره قائم مقام قیفال است و ظاهر آنست که خلیفه اکحل باشد زیرا که
او خلیفه اوست در امراض مذکوره از جهت آنکه وضع او در قفا است و حدس از حیوان
عالی تویه میکنند فاما بدل اکحل حجامت نقره مانع شل حاجبین را و خفیف سبک میکنند و
عین را مفید است و بخر دهان را نیز نافع اما بخری که سبب آن از معده باشد این حجامت
را در آن نفعی نیست حجامت کاهل یعنی میان دو شانه و شانه و خارک نیز گویند
خلیفه باسلیق است زیرا که در زیر است حجامت که باسلیق نافع است در درد منکب را
بواسطه قرب و مجاورت و درد حلق را بواسطه جذب از مجاوری نافع است
حجامت اخدعین بدل قیفال است زیرا که در بالا موضع است که ان الیقصان
مانع است و منفعت سر گردن از اعضای سر نیز نافع است مانند روی و دندان
و گوش و حلق و بینی بواسطه جذب از مجاور و قریب و انفع علیل در شعبه ابدا از دو زیر
که در دو جانب عنق موضع است و اما حجامت نقره کا قال سید نا و سندنا
صلی الله علیه و آله یورث النسیان صدق سیدنا البشر زیرا که موضع او
موضع حفظ است و حجامت مضعف موضع محجوم است حجامت کاهل امن است از

ضعف فم معده است زیرا که جذب لطیف بلیغ قریب میکند و استفراغ
رقیق دم از فم او بیشتر میکند و چون رقیق از فم او بیشتر تحلیل میرود و ضعف
طاری میشود و حجامت اخرمی [illegible] است که موجب وجع و غشی میشود زیرا که
تعقیب آن موضع ضرر میرساند و انفجار مانع تحریک است و حجامت [illegible] نیز
کم میشود بواسطه کمی روح از جهت استفراغ او که لطیف است و آن موجب
زیادتی رطوبت فضلیه است و آن رطوبت موجب نسیان است بدانکه از برای دفع
این مضرت چاره کرده اند و آن آنست که حجامت نقره زیر او باید که فاصله
نهند تا از موضع حفظ دور باشد و از نسیان ایمن شد و گاه هست اندک
پائینتر نهند تا از فم معده دورتر باشد مگر آنکه خواهند که نزف دم را معالجه
کنند یا سرفه را که آن زمان زیرتر مینهند و اصعال کنند که آن جا که
نزدیک تر ممکن شده که محل نفث دم و سعال است قال العلامة [illegible] مثل الماء
لاجهة البلوع من ذلک قال العلامة وفیه نظر و اما حجامت بر کاهل [illegible]
میان [illegible] تا در میان دو پهلو در آنجا که وسط ظهر است علامة وقع
نفع بعضی از امراض صدر و ربو [illegible] است اند زیرا که جذب ماده میکند
از موضع قریب مسامت [illegible] که در کاهل است اما نفع [illegible] جذب [illegible]
و گاه هست از برای درد حلق و تنگی نفس و [illegible] و [illegible] موی را نافع است
بواسطه جذب از مسامت قریب فاما مضعف معده است و این [illegible]

آنست

آنست که جذب عنیف میکند از معده بواسطه قرب و محاذات میان معده و کاهل
و احداث خفقان میکند از جهت مشارکت ضعف معده [illegible]
آنست که میان دو پهلو باد وسط ظهر باد از ضعف معده و خفقان مضر باشد
اما از تقریر دلیل ایشان مفهوم میشود که مخصوص بکاهل باشد فصل حجامت
ساق مقارب فصد است زیرا که خون بسیار از آن بیرون آید زیرا که
عضو در اسفل است و مولد ثقیل [illegible] و از این سبب خون را پاک میکند
از [illegible] و ادرار حیض میکند افلاطون گفته حجامت ساق قائم مقام فصد
باسلیق است و بوعلی گفته که قائم مقام فصد صافن است و موضع [illegible]
بالای کعب است به یک انگشت و زیر زانو [illegible] انگشت و [illegible]
محتاج باشند و اگر خون او غلیظ باشد بجای زود [illegible] بیرون آید [illegible]
کنند [illegible] از آن حجامت کنند و تعمیق [illegible] کنند و نزدیک [illegible] مص کنند
و این حجامت از برای خبث نفس و فساد ذهن نافع است زیرا که جذب
میکند ماده را [illegible] و از برای [illegible] و حکه زیرا که [illegible]
[illegible] و از برای دوار و ظلمه عین زیرا که جذب [illegible]
بعید میکند و از برای عرق النسا زیرا که جذب ماده از نفس عضو میکند
و هر زن که [illegible] باشد [illegible] او [illegible] باشد
حجامت ساقین او را موافق تر است از فصد صافن در وقت حاجت

زیراکه رقت تحلل بنیه موجب آنست که دوم آن نزود مستولی گردد فصل
حجامت مقعده و حجامت نقره چنانکه بعضی اطبا دعوی کرده اند از برای
اختلاط عقل و دوار نافع است و ابطاء شیب میکند یعنی پیری دیر مستولی
میشود قال الشیخ فی شرط ما یفعل بمقعد انسان دون ابدان
یعنی انه مما یختلف باختلاف الامزجة صبوا البلغم المردون من انجاس ما یسرع بالشیب
من غلبة الرطوبة بنقصان الحرارة و من الدموی یبطی بالشیب لانها تستفرغ
المادة الغامرة للحرارة الغریزیة فان السبب الاکثر الابدان فی التسرع بالشیب و ذلک
بسبب ضعف القوی والحرارة الغریزیة فی النهایة لعله الروح بسبب استیلاء
رقیق الدم بالحجامة فاذا اضعف القوی و نقص الحرارة الغریزیة بکثرة
البلغم و اسرع الشیب و امراض چشم را مفید است و جرب و سوزش چشم
را و سبل را و اما ذهن مضرت میرساند و بلاهت و نسیان
و زیادتی فکر از آن پیدا میشود و امراض مرتبه احداث میکند و اصحاب نزول
آب را ضرر میرساند قال اللهم انی ان یصادف الحال و الوقت الذی ینبغی
ان یستعمل لها فیه اما الحال فاما وقت آنست که بود از تنقیه … باشد از فصول
که در این حال ماده امراض دفع میکند و ماده موجب امراض جذب میکند پس
در این وقت مضرت نمیرساند و اما حال آنست که مجتمع نشده باشند
مواد یا آنکه مستعد اجتماع نباشند زیراکه اگر مجتمع شده باشد که حجامت متفرق

میشود

میشود و درشود و ورم میکند در این حال مضر است فصل تفسیر الفاظ بدانکه مقدوره
بلندی است بالای فقره برقفا و گفته اند ماسره است که هرگاه از کسی استلقا
کننده از سر بر زمین رسد و در لو هردو نام است که وسط سر باشد و معظم
فصل حجامت زیر زنخدان و حلقوم را مفید است و سر را پاک میکند
و ذهن را نیز فایده میدهد و بثور دهن را و قلاع و اورام لثه و بخار سر از لثه
حاصل میشود و از برای ورم زبان بعد از فصد نافع و از برای ورم لوزتین نافع است
و قائم مقام فصد چهار رگ است فصل حجامت قطن و دو طرف و دوانهاکه در آن
پیدا میشود و از برای نقرس و بواسیر و داء الفیل و بادهای مثانه و مقعده و رحم
و بخار پیدا میشد … را نافع است و بول را نیز نافع است و خارش …
بول خود روانه رود حجامت قطن هرگاه بانار باشند از افراد بکون رابعه
و اگر حجامت با شرط باشد و اما اگر با شرط باشد عوض در جای … ماده ریخته شده باشد اما اگر
ماده کمی باشد حجامت بانار با شرط قوی تر در تحلیل ریاح بارده و استیصال
آنها علاج اینکه با شرط انفع است آنست که آنچه با شرط دفع ماده رقیق
کم روح با آن است میشود بر این سبب غلیظ … و ماده او میشود حجامت
فخذین از پیش برای ورم خصیتین و جراحات و نفخات ساقین و حجامت
ساقین از برای رحم و درد آن و از برای … ادرار دم از افواه عروق و اما
حجامت فخذین از عقب از برای ورم و جراحات ورکین و از برای
و شفاق مقعده حجامت اسفل رکبه از برای ضربان رکبه و تمام امراض ظاهره

و چهار روز بنشیند و در روز غرغره [illegible] نماید و با و حجامت رگ کشی احساس
ظلمت در عروق النسا را نافع است فصل ششم در تعریف حجامتها که علامات اقسام
کرده حجامت مقدم سر و اخدعین و کتفین و الیتین یعنی ورک و ساق و ما بین الورکین
مقعده و لبستانین اما حجامت مقدم سر [illegible] از موی جای صلعی
و میانه سر [illegible] برای ابتدای جذام از جهت [illegible] درد است و از برای
[illegible] که استفراغ ماده میکند از نفس عضو و از برای درد سر و هم از [illegible]
و از برای اوجاع کرده و خفیف تر زیرا که بعضی ماده میکند و اما [illegible]
این موضع [illegible] است که اگر آن [illegible] منقطع شود خون او نه ایستد پس باید
که احتیاط کنند و [illegible] دور دارد و مضر است [illegible] و بعد برای که ماده
[illegible] میسازد در موضع محجوم [illegible] و شریان [illegible] حجامت [illegible]
آنها را نافع است حجامت کتفین [illegible] اوجاع کبد [illegible] اوجاع [illegible]
و [illegible] بواسطه استفراغ [illegible] اما باید که مقدار ماده که [illegible]
دو حجامت بیرون می آرند [illegible] تمام [illegible] و از این [illegible] کنند زیرا که
که اگر اسراف کنند در اخراج دم [illegible] معده و خفقان و درد کند و بحران
و استسقا حادث شود و [illegible] میکنند و احداث [illegible] کنند و ضعف
بعد آورد و حجامت [illegible] و آن [illegible] است که در عرف اطبا که [illegible] است
[illegible] میشود و دست [illegible] در [illegible] باد [illegible] میشوند
مسلط [illegible] نافع اوجاع الکبد والطحال [illegible] حجامت [illegible]
و [illegible] حکم [illegible] بدن اما باید که [illegible] که محجمه نهند اول مص کنند

[illegible]

بعد از آن

بعد از آن شرط کنند و بعد از آن مص کنند که در بین [illegible] ترتیب [illegible] نیم رطل خون [illegible]
حجامت بین الورکین بواسیر و سیلان دم از افواه عروق رحم را و ورم مقعده
و اوجاع [illegible] و احتباس طمث با کثره [illegible] حجامت [illegible] تعلیق می [illegible] از
پستان [illegible] رفتن دم حیض [illegible] و قطع آن [illegible]
و مضرتها بیشتر است در مجموع [illegible] در تعریف [illegible]
العلق [illegible] المحجمه [illegible] اخراج دم [illegible] بعد از [illegible]
نهند و [illegible] موضع [illegible] شود و منفعت آن زیاده از [illegible]
و بدانکه حجامت دو نوع دارد صورت [illegible] صورت اول آنست که هر گاه
که خواهیم که ماده را از جهتی به جهتی دیگر نقل کنیم تعلیق میکنیم محجمه را بر جهتی که اراده
نقل ماده با نجهه کنیم [illegible] وقتی که خواهیم که [illegible] واقع شود و [illegible]
کنیم محجمه در زیر پستان می نهیم و مص میکنیم و [illegible] رحم [illegible]
ذکر بعضی [illegible] متصل [illegible] و در [illegible] ماده این
چون [illegible] شده طبقه [illegible] قادر میشود صورت الثانیه
اگر خواهیم که مثل حصاه از گرده بمثانه کنیم در وقتی که در دوام [illegible] شود بواسطه
ضیق مجاری محجمه را بر خصیه [illegible] نهیم در حجامات [illegible]
در [illegible] گرده [illegible] است و [illegible] بمثانه میشود و مص کنیم بقوه تا [illegible] حصاه
در موضع خود زایل شود و [illegible] آید و بود [illegible] تا حصاه بمثانه آید [illegible]
حصول نزول حصاه و حصول در مثانه از اسهال و جمع [illegible] معلوم

میشود و از تسکین وجع صورة الثانیه آنست که وقتی که خواهیم که رعاف متوط
قطع کنیم اگر از منخر ایمن باشد محجمه را بر کبد نهیم و اگر از منخر ایسر باشد بر طحال نهیم
صورة الرابعه آنست که وریدی غائر باشد یعنی در باطن و خواهیم که ظاهر
باشد تا دوا و طلاها در رگ می ... بر موضع محاذی ورد نهیم و مص کنیم
بقوه تمام پس عضو را آسایش دهیم بعد از آن مص را اعاده کنیم چند آنکه
ورم ... در آید بعد از آن ادویه را بران نهیم صورة الخامسه آنست که
اگر خواهیم که میل ماده کنیم از عضوی بان جانب که در عضو نفع باشد خواهیم
که بعضو خسیس برگردانیم محاجم را بر عضو خسیس نهیم قره بعلاقه و مص کنیم بقوه
تا ماده مستعمل بعضو خسیس شود صورة السادسه هرگاه که در عضوی درد تسکین نیابد
شود و ما خواهیم که او را تسکین کنیم و مواد حاره کامنه را جذب کنیم
محجمها را بران عضو نهیم و مص کنیم بقوه تا ماده و ... بسیار ما و مبوه شود
و عضو گرم شود و از حرکه و از تسکین ... صورة السابعه آنست که اگر ماده
در عضوی محتبس شود و ما خواهیم که او را تحلیل دهیم محجمه نهیم و بطلق ...
او را تحلیل دهیم از چند وجه یکی آنکه حرارت که بران عضو منجذب میشود
مقوی مواد ... حاره دیگر آنکه از ماده استفراغ میشود اگر نه ... بند
درین صورت ... اقوی است و لهذا ... که در رود و معده که در حوالی
وی محتبس شود محجمه تحلیل رود صورة الثامنه آنست که اگر خواهیم عضوی
را که از موضع خود بیرون آمده باشد بجای خود آوردیم بمص قوی مثل آنکه

صلی ...

ضلع فرو رفته باشد از ضربه یا سقطه یا شکسته شده باشد و مانند رود رفته باشد
محجمه را بر آن نهیم و مص کنیم چندانکه بموضع خود آید و در مهره های گردن که از فقرات
مانند بیرون آمده باشد محجمه و مص قوی رد کنند و اگر خواهیم که بعض عضو رفته باشد
محجمه را از برای ... نهیم که ... را ... و ... سازد
صورة التاسعه که اگر عضوی را درد بالحاقه کرده باشد و خوف آن باشد که قوه
صاحب او تحلیل شود و مانند حجامات بر عضو نهیم و بقوه مص کنیم تا درد
ساکن شود و سبب سکون وجع یکی از دو چیز است یکی آنکه ... ازاله میکند
بسبب وجع را ... در ... که ... وجع آن بکمال باشد که ... ... است
از ... آنست که ماده موجب وجع است از آن موضع بموضع دیگر میل
نماید چنانکه در عرق النسا محاجم را در باطن فخذ در محدب فخذ نهیم در وقت
قوه وجع و مص کنیم بقوه قوی تا ماده وجع از عضو ... ... نقل
بموضع حجامت و درد ساکن شود و از ... قبل ... است ... ... در باطن
... رحم و ... که خون حیض ... شود ... صورة العاشره
است که هرگاه در عضوی ... باشد و ... ... باشد ... با ... ... السادس
عذر ... محاجم ... بنهند و بمص قوی ... را بیرون ... آرند و ... را ...
سازند در آن وقت ... ... استعمال کرد ... اصلاح ... صورة
الحادی عشر آنست که اگر خواهیم عضوی را فربه کنیم محجمه را بر آن عضو نهیم
و دو ... مص کنیم قوی تا مواد غذائی را جذب کند و عضو را فربه سازد

وانفع قوه و حرارت غریزیه و استعانتش می باید چنان مولود غذا را از معده بخود

صرف میکند پس هم فاعل هم قابل تو میگیرد و صورت مثالش آنست

که الخلاص تنزیل عضو کنیم محاجم بر حوالی و اطراف او و بلغم [illegible]

مولود غذائیه او را با اطراف می رسانیم و آن عضو از قلت غذا لاغر میشود

انیست تقدیر مواضع که در آن با آتش و بی آتش و با خون و بی خون [illegible]

استعمال میکنند فصل اما استعمال محاجم آنچه با نشتر است در صور معلومه

مذکوره است و اما آنچه بی نشتر است چنین مواضع است که بی نشتر استعمال

نمایند یعنی صدر دوازده گانه الا در تحلیل ریاح که ابتدا محاجم بالنار باشد اولی

قویست [illegible] استعمال او آنست که محاجم بر [illegible] تا قدحی در میان او بنهند

آتش زنند و محاجم با قدحی را [illegible] بر بالای موضع نهند

تا آنکه موضع را فرو برده بجای موضع [illegible] چنان محکم میشود

که [illegible] کنده [illegible] شود و این از معنی قوت [illegible] میشود و تحلیل ریاح

تحلیل مولود لطیف است و تلطیف مولود غلیظ میکند مانند [illegible]

از غلظت جریان نمیکند [illegible] این محاجم سیلان پیدا میکند اما اول عضو

را [illegible] روغنها [illegible] مانند روغن زیتون و [illegible] و بادام [illegible]

و غیرها بعد از آن محاجم بنهند و محاجم با آتش با نشتر [illegible] که از برای [illegible]

النسا و خوف [illegible] نوعیست که [illegible] در [illegible] رطوبتی [illegible] بنشیند

که از آن خوف [illegible] بنشیند زیرا که تحلیل میکند رطوبات و روان

میکند

میکند و اثر فساد آن مزمن میشود و محاجم ما علی الحدقین از برای درد [illegible]

و مخدین و [illegible] و صاحب علم و تجربه و [illegible] را نیز نافع است

زیرا که بحرارت جذب مولود میکند و از [illegible] میدهد و وضع محاجم بر مقعده

از جمیع بدن جذب میکند و از سر و اعضا را فائده میدهد و فساد [illegible]

حیض را اشتفا میدهد و باران تمام بدن سبک میشود و میباید دانست که [illegible]

در محاجم مانند [illegible] در محاجم بی نشتر ذکر کرده اند و تخصیص [illegible] کرده اند

و استعمال آن [illegible] ترک کردم در [illegible] حجامت مقعده تمام بدن را از [illegible]

معتبر است [illegible] مولود [illegible] شغل [illegible] زیرا که گاهی جذب از اعضای

میکنند و گاهی از اسافل مانند حجامت [illegible] در [illegible] و جذب [illegible] میکنند

در [illegible] و [illegible] جذب با علی [illegible] میکنند و از جوانب تمام میکنند [illegible]

اعلی [illegible] اسفل [illegible] از دیگر است [illegible] و اعلم ان العلامة ذکر فی الموجز

[illegible] ان [illegible] غلیظ [illegible] قلیل بسبب کثرة الاستعمال

الاعضاء فی التغذیة والنمو فلا یسبق [illegible] فصل [illegible]

و [illegible] و فعل الاول [illegible] الکلام المسیحی و هو [illegible] القسط

قال الشیخ [illegible] الحجامة [illegible] الاعالی [illegible] المولود [illegible]

ذکر الاعالی و استحسنه العلامة و قال ان [illegible] المولود [illegible] العضو

و هذا [illegible] فی الاعالی [illegible] فعلیه [illegible]

فقط بل والجذب فالحجامة على الاعالي لتستفرغ المادة ان ركبه من العضو المحجوم

ليعلها الا من ان الانجذاب ويحدث للمولود الماورد اليه فيقع الامن نزولها

وانصبابه قال عند المحتج سواء ان تكون لسذاجة حالة الطبيعة عبا الحاجة لتشتغل

ما سمعال بموضع الحجامة وسرع تمدد ساعة فيمكن لها الاشتغال بالنفض قال

للحجامة ثلث فوائد اولها الاستفراغ عن نفس العضو وثانيها استفراغ جوهر الروح

من غير استفراغ لما يتبع الاستفراغ ما لسبع من الاخلاط والاشتراك لها التوهن

للاستفراغ من الانعقاد الرئيسي واعلم ان الشعاكي من يجهر الاوج وعن العضو

المحجوم فان فيها لستفرغ الروح فيما اكثر ترطيا لعدد ذلك المستفرغ من الدم فيها

لان الدم الذي يخرج بالحجامة يعلك الطبيعة اكثر لكونه من سائر العضو وكلما كان

الطبيعة اكثر لكونه الروح فيه اوفر الفصد فيها ارق من دم الفصد والاكثر

اصلح لكونه حاملا للروح وانفتاح الطبيعة فيما اكثر لتستفرغ الروح فيها اكثر

والنقص من نقص الروح فيها اكثر عددا وتعدادا من الفصد قال وربما ورد موضع

الحجامة عنها فلعه صدب بعضه مسلوله خارجا الى حرارة وبكم كاجرا لها ولا

وهذا الوجه كثيرا اذا استعمل الحجام للانواع والنوازل والشعر والخفيف او ان الى

فلا يمكن ان ينقصها على الذي نقصها اما احتراز عن هذه المحذورات التي قبله

من نواحيه لكونه الطف منها وكونه لها عددا او عن انجذاب المولود الى فيه

اليها وتفيد انه لا يستعمل الشرط لئلا يرجع الدم على الباطن وانضمام

الوجع عند للمبادرة لا الشرط بلا اول فانه يوجع شديدا قال

وبكل

الوصف الاول حقيقة يغير النفع القلع ما تبع تدريج الى الطلب القلع والاقالة

وذلك لسعفه وتر سهل عليه لا ما اضر انبثقه القاطع يكون ذلك نسبت

مع اجتماع الدم فيها والطاقة وفيه نظر لقول الحصر لعل وجه الصواب

ان يجعل عن الاجتماع والدالة عليه لكل من المبادرة ولا يحقق فيها ما ذكر

فان الدم حاصل والشرط من الحاصل واقول على الوجه الذي ذكره فلا محذور للمبادرة

او جعلها مالا يعلى فان الدم لعل لسما فيما قلنا من استلال الاصابع

قد وقع الفراغ من تسويد هذه الرسالة المكرمة

رسالة الحجامة للفاضل الشهير حكيم تمام الدين

محمود بن اواسط شعبان المعظم في سنة

الحقير العبد حكيم محمد كاظم

تمت تمت

See p. 288

الكماد كل شي يسخن بالنار مثل خرق او نخاله او نحولها ويوضع على العضو المنطول كل ما غليت في الادوية او كان فيه قراع ويصب على العضو فاترا من اناء ضيق او دهن ونحوها قليلا الصبوب ما يصب عليه صبا ويسمى النشوق ما نشق ليدخل فيه بخارة او رائحته الشموم ما يشم من الاحصى والادهان ونحوها السعوط ما يقطر في الانف والاذن لى الاحليل من دهن وما ونحو كل ما يسكر النفوخ ما ينفخ في الانف او في اللهاة وامثى مسال الاوده الكلا الجود ما ينفث في الفم الدرور ما يعبث في احد شقي الفم الغرغرة ما يتغرغر به المضمضة ما يتمضمض اللطوخ ما يلطخ به العضو المرهم ما يمزج به اللعوق ما يعلق من الادوية السفوف ما يسف من الادوية الحب الفتيلة ما يسرّب سا ويكون مقدار لقمة البخور ما يلقى على النار ويمسك العضو على دخانه السنون الادوية التي يسن بها الاسنان الذرور دواء ويرشه في العين او على القروح والجراحات البرود دواء العين اذا كان باردا الحقنة دواء مطبوخ من الادوية والادهان وما يجرى مجراها لتقطر في المقعدة الشياف اسم لما يحمل في المقعدة ويعمل الدواء للعين الشياف والذي كانت طويلة مثل الميت شبه الفرزجة ما يحمل في فم الرحم

منهاج القبل تمت غب ٥٥

منه رحمه الله اتخاذ واسامي الاطعمة والاشربة

الخشكار ما طحن بره كما هو السميد ما نعم بره وبدر وطحن وسمى الله جرا المواند الحوارى ما بل بره وقشر بالمدق ثم طحن الشواء كل لحم على وتنور ونحوه حتى يشوى الكباب ما يلقى على الجمر من اللحم فيشوى الكرنانك اللحم يحمل في خشبة او حديدة ويدار على الجمر حتى يشوى المطبخة ما يقطع من اللحم ثم يؤتى واحد يدهن مرات ويمين ودهن وجوز ونحوها القلية ما يقلى اللحم المقطع في القدر ثم يصب فيه الماء ويقع اللحم رطبا نيشا ويقع جيدا المصلح الذي فيه الخل والابازير والافاوية حسنها والوقت اللقانق الامعا المحشوة لحما او اثرا كيف كان القرنيص يحمل صرد بالخل الحسن والكمه بقول والابازير تنقع الحار وما يسل منه السمك والان ليحمل الدراج والقباح او لحوم الجداء ونحوها حتى ينضج ثم يرفع ويترك حتى يجمد وينعقد والمصوص يمثله يحمل صرد بالجملة ان يجس يطبخ العواري والدواج او القباح

دبرنا

ونحوها ثم يلقى مع الماء في القدر البلاذرة او البارزة مثل الكبر والكرفس والسداب والكراث والثوم ونحوها ثم يطبخ فيه في بسفح ثم يحرج ويوضع على شي ليقصر سيلانه كله ثم يحل بمتاعه الدهن السوق المذكورة واحد ويلقى فيه اللحوم ثم يرفع هذه الاشيا الثلثة متقنتة الصنعة الا ان اصلها يحمل اللحوم والسوق التوابل في ادا ابزار واحد والدهان ما يسكب المعف في اللحوم والبقول البيض النيم نيمرشت هو البيض الذي يسخن بالنار حتى يقارب الانعقاد ثم تحبس المزعفرات الاطعمة التي تكون فيها شي من اللحوم الرواصير البقول التي توضع في الماء الحامضة مثل الخل والحصرم والسماق والرمان ونحوها البوارد اصول التي يعمل بها مثل ذلك الفي مثل السماق والجوز والشيلم والقرع ونحوها المري شي يحمل بالخبز والملح والماء ويلقى في الشمس الصيفية لم ان يعفن ثم يعصر ويكون مائه حريفا ويقذف مكسر مثل الكوامخ ضروب جيد واصلها جميعا البوزخ وهو ان يعجن دقيق الشعير فطيرا او يعمل في دون ويدحس في الرحيق التين اربعين يوما حتى يتكرخ وهو البوزخ ثم يحمل منه الكوامخ بان يركو كل من اللبن فاذا ادرك يرفع في جرة منه انبذان فيكون كما في الانبذان ودي خرافه شونيز كما في الشونيز وكذلك الكبر والباذروج والصلبحبك والنعنع ونحوها من البقول والابازير الصحنا ان يعفن صغار السمك الصغار الموذوذ بالملح مع الماء والملح في الشمس الصيفية حين يذوب ثم يلقى فيها الابازير وهو الذي يعرف بالصحناة الخاز لس يصب بالخبز ويقطع عليه البقول البارد من خس وكزبرة وخيار وبقلة الحمقاء ونحوها ويذر السكر فيه او ما الحصرم او ماء الرمان ونحو حسبها به ويصب على الخبز المفتوت ثم يصب عليه الزيت والماء ودهن اللوز والماء والمد ونحوه بالعلا الحلواء الفقو شيء يغلي من الدقيق التوابل ما يطيب القدر مثل الفلفل والملح والفوان والابازير منها رطبة مثل الكبر والنعنع الرطبين ونحوها الافاويه الادوية الطيبة مثل القرنفل والدارصيني والخولنجان ونحوها اسم الشراب المطلق يقع على ما يسكر من ماء العنب البادق هو الخمر المطبوخ الى ان يغيب الماء والطاهر وهو [illegible] قليلة جيدة ويرفع ويوضع [illegible] الزهاب

الشراب البختج هو شراب العنب الذي يطبخ فيه العود والقرنفل نحو الشراب العقيد المذوي
شراب العنب المعقود بالتصفية الموضوع لقدر ذلك لانه يتجدد بذلك الشراب
المعتق اتت عليه مدة طويلة عند العوام ٥ ٥ ٥ ٥

فصل

الفرق بين المعجونات والجوارشنات ان المعجونات تكون مرة وتكون حلوة منتنة وطيبة
والجوارشنات لا تكون الا حلوة الطعم طيبة الرائحة نعت الفوائد المنصوري
جوارش ينفع
صفة جوارش ينفع والدماغ والعصب ... الاسترخاء ... كان
المعدة والامعاء وتحليل الرياح وينفع السدد والشهوة الغذاء وضعف الصفة لا سيما لمن كان
في الفضول ويحلل الرياح ويجود الهضم ... اربعة دراهم ... الزنجبيل
الكبد والطحال والكلى وبطيء ... ينفع ... والانيسون ... ودراهم مصطكي وسنبل الطيب
بصفر الذبل ... ونوخشري ... الكرفس ... ثلثة دراهم ... تجاعيد ... جرارة
البلغم الغالب على طبيعته ... وفستق ... ريحانين ... والجميع ناعما وورق
في بالحراره واصل السوس المحكوك الصمغ ... تمتلين ... ورق ... معجون ... الحافظ
وورد احمر ... مكدر ... صبر اسقوطري وزن ... درهمين ... الثلثة دراهم ... فطرت مع
فمن كان الغالب عليه البلغم فالشربة منه وزن ... بالسكنجبين ... ومن كان في بدنه ... رجعين
الانزيج ومن كان في بدنه مع ذلك صفراء فليعجنه ... خمسة دراهم ويعجن منه ... شيا
السوداوات فليصف ... الاحمر ... افتيمون ... افريطن ... كان بحيث معرفته
الثلثة ... البابونج ... والمياه شيئا في ... النهر ... مع كل ... وزن ... درهم انقليين
في البواسير فيجعل ... المياه شيئا في ... الازرق مع كل ... بحسب الفعل لحفظ الصحة
لا نصف درهم فانه ... عظيم النفعة ...
اذا استعمل عند الحاجة

وقف بر طلبه علوم دينيه سكند ... عقد
شرط ... تصرفات ... اولاد ...
... ودر ... نه ... ٢١١
سنة ١٢١١

رساله جوب چینی مرزا قاضی

٧١١٠

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلوه والسلم
علی محمد خاتم المرسلین وخیر البشر
علی ابن ابیطالب امیر المؤمنین واولاده
الایمة المعصومین صلواة الله علیهم اجمعین
چون بتوجه خاطر افتاب ماثر اشرف
اقدس مروج مذهب حق ایمه اثنا عشر

کلب

کلب آستان خیر البشر علی ابن ابیطالب علیه السلام
شاه عباس صفوی حسنی بهادرخان خلد الله
تعالی ملکه ابدا ابدیه ابدان کبار ط هر مصری از امصار بجلاب خوشگوار عدل
وانصاف از اخلاط فاسده اهل جور واعتساف
تنقیه یافته وبجوب چینی انصاف از ظلمه جر احتهای ناسور
مظلومان التیام پذیرفته وهمگی توجه خاطر ملکوت
ناظر بنابر ترقیه حال برایا مصروف بر تحریص
وترغیب بادویه نافعه وتزجیر وترهیب از اد
ویه ضاره بنابرین بخاطر ناقص این ذره بیمقدار
قاضی بن کاشف الدین محمد یزدی که اقل جمیع

و تجربه بقدر وسع و طاقت از خواص ادویه
معلوم این بنده شده باشد بقلم در آورده شود
تا نفع آن عام باشد و عجالتاً بر خواص
دوای چند که در کتب حکمای سابق مذکور نیست
مثل چوب چینی و قهوه و چای خطائی نوشته شد
تا غلامان و شیعیان امیر المومنین علی بن ابی
طالب علیه السلام ازین رساله منتفع شوند
و ثواب آن به روزگار فرخنده آثار نواب
همایون خلد الله تعالی علی العالمین ظلال عدله
و احسانه عاید گردد والتوفیق من الله العلی

العظیم

العظیم و این رساله مشتمل بر سه باب باب اول
در خواص چوب چینی و این باب مشتمل بر چهارده فصل فصل اول
حکمای سابق اطلاع بر منافع این بیخ نداشته اند
و قبل ازین تاریخ باندک مدتی مردم را اطلاع
بهم رسیده چنانچه در بعضی رساله ها از اطبای
فرنگ که درین نزدیکی تصنیف شده است که بعضی
اوقات در این شهرها که این بیخ را از آنجا می
آورند قحطی بهم رسید مردم بصحرا ها ولوله‌ها
متوجه شدند و ازین بیخها میخوردند و این
بیخ چوب چینی در وقت چیدن نازکی خیار ازمزه

شیر زیست از نیچ بیشتر خوردند اتفاق در میان
انجماعت چنان مرضهای سودائی در ایشان
متعفن و ناسور بسیار بودند از خوردن این
نیچ شفا یافتند چون مشاهده این حال شد در آن
موضع و در سایر مواضع بکار میداشتند و چنین
در آن صحرای نمک و ترشی و شیر و پنیر نبوده از اینها
احتراز مینموده اند و بعد از تجربه بسیار قرار بر آن
دادند که حالا متعارف است و در رساله دیگر آرا
نجماعت مذکور است که حیوانات را بعضی اوقات
مردمان آن شهر که این نیچ را از آنجا می آورند

به ییلاقی فرستادند بعد از این آوردن آن
حیوانات هر چه زخمی و ناسوری داشته زود بر طرف
شده بود و چنین به ییلاقات دیگر میفرستادند
این اثر ظاهر نمیشد چون مردم آن شهر در آن
ییلاق تفحص مینمایند این نیچ و بر کشش رامی یابند
در ییلاقهای دیگر نبود بعد از آن در آدمی که نا
سور جراحت متعفن داشتند تجربه می نمایند
همان نفع را بلکه زیاده می یابند از این معلوم
میشود که در امراض حیوانات بر نافعست و در
رساله تعریف این نیچ بجای رسانیده که گفته

ومصر

جهت آن شهرها که معدن این بیخ است در کناره
معموره افتاده و بظلمات نزدیکست ظاهرا این
بیخ از آب حیوان آب میخورد از جمله اتفاقات
حسنه این بوده که در اوائل سلطنت بندگان
نواب جنت مکان علیین آشیان خلاصه
اولاد خیر البشر مروج مذهب حق ائمه اثنا
عشر صلوات الله علیهم اجمعین السلطان بن
السلطان ابن السلطان و خاقان بن خاقان
بن خاقان ابو المظفر شاه اسمعیل الحسینی الموسوی
الصفوی بهادر خان انار الله برهانه واسبغ الیه

نخو

غفرانه این بیخ در بلاد عراق اشتهار یافت
و شیعیان امیر المومنین علی علیه السلام ازین
منتفع شدند یقینا از برکات وجود مبارکش
بود فصل دوم طبیعت بیخ چینی در رسالهای حکمای
فرنگ مذکور نیست اما بنابر آنچه حضرت
مغفور مبرور جالینوس زمانه حکیم عماد الدین
محمود طبیب رحمه الله تعالی در رساله خود آورده
حضرت ابوی ام حکیم کاشفا دام ظله نیز
بآن اعتقاد بود و از جالینوس الزمانی حکیم
کمال الدین حسین شیرازی هم نقل میفرمود

ومص

طبیعت آن گرم است در اول درجه اول رطوبت
چنانچه حکیم عماد الدین محمود میگوید چون این نفع م
بیخ در امراض سوداوی تربیت و طبیعت سودا
سرد و خشک باشد که این بیخ گرم و تر
باشد و چون اثر حرارت بسیاری از این
بیخ ظاهر میشود می نماید که در درجه اول درجه بلکه در اول م
اول گرم باشد دیگر کار این بیخ آنست که
مادها را بگذارد و روان کند نه آنکه مادها را
غلیظ و صلب کند پس باید که در طبیعت آن
حرارت باشد و همچنین دلیل جاریست در آنکه

تر

تر باشد نه خشک چه اگر خشک می بود اخلاط را
صلب مینمود و نمیگداخت بعد از آن میگوید
که اندکی شاید خشکی در این بیخ باشد بواسطه آن نیز
بسیار خشکی آن کم شود و رطوبت هم باشد
و میتواند بود که بدین بواسطه بر رطوبت آب
آب دفع خشکی این بیخ کنند و این احتمال قوت
بهذا او حکیم بر رطوبت آن تامل است بخلاف
حرارت که یقین است چه با وجود سردی آب
آثار حرارت از آن ظاهر میشود فقیر را در این کلام
بحث است بلکه اعتقاد دارم از روی دلیلی

وتجربه که این نبج مرکب القوی است وگرم نیست بلکه
جزو سرد درین نبج غالب است بر جزو گرم واین نبج
خشک است نه تر وما لا النفع مرکب القوی را
بگوییم پس دلیل بر آنچه گفتیم بیان کنیم مرکب القوی
دوائیست که دو جزو داشته باشد که هر یکی طبیعتی
داشته باشد و خدای سبحانه وتعالی این دو جزو را
با یکدیگر آمیخته باشد مثل گل سرخ که دو جزو دارد
طبیعت یکی گرم است وطبیعت دیگری سرد وخشک
مرکب القوی است در وقت جوشانیدن دو
جزو از یکدیگر جدا میشوند چنانچه عدس را که

القوی

القوی است اگر بجوشانند جزو گرم لطیف آن
که کمال نفع دارد داخل آب میشود از آن جهت
با این آب غرغره میکنند وجزو سرد کثیف آنکه کمال
مضرت دارد وسودا از آن بهم میرسد در ثفل
اوست پس گوییم نبج چینی نیز دو جزو دارد یکی آنکه
حرارت دارد ولطیف است ودیگری بغایت
سرد وکثیف است وجزو سرد کثیف آن بسیار زیادتی
میکند بر جزو گرم در وقت جوشانیدن با آنکه بیشتر
جزوهای گرم آن باید که جزو لطیفی داخل آب
میشود وبیشتر جزوهای سرد وکثیف آن که ته

و مص —————— بود بارد

منفعت ندارند در ثقل آن اما سردی این جز خربوزه
غالبست بر گرمی آن اجزا حاره از بیمار از جهت
هر که این پنج چیز را میخورد چون جزو سرد آن
غالبست بر گرمی جزو گرم از ادویه حاره
و شیرینیها که در ایام صحت نمیتوانست
خورد منفعت میشود و اثر حرارت شیرینی
مطلقا ظاهر نمیشود والله حکیم شمالی محمود
میگوید که اگر گرم نمی بود چرا مادهارا میکند
خشت حوالش بسیار ظاهرست حرکت داخلش بادها
نه بواسطه گرمی اوست بسیاری دوا از آن

گرم ترست که هزار یک آن مادهارا نمیکشد از
بلکه بخاصیتی که حضرت حق سبحانه تعالی درو
آفریده است مادهارا میکشد از غمی همی که تریاق
فاروق با آنکه بسیار گرمست زهر مار را که
بسیار گرمست دفع میکند نه از جهت گرمی اگر نه می
بالیست مضرت کنند بلکه از جهت خاصیتی که دارد
دفع زهرهای گرم میکند حتی آنکه بخاطر فقیر
رسید که حب سیاه که بغالب اوقات مهلکست
از انست که اخلاط در بدن سمیت بهم می
رساند مانند زهر مار پس جز تریاق

فاروق نافع نباشد در حصبهٔ سیاه چنانچه
زهر مار را دفع میکند اگر چه حصبه از کمال حرارت
بهم میرسد و اطبا جمیعاً کافور تجویز نموده اند
آخر حرارت کرده جمعی کثیر را که حصبهٔ سیاه داشتند
و علاج این نیز اطبا کافور کرده بودند همه
کس مایوس بودند از ایشان و هوش مطلقا
نداشتند خود از دهم سیزدهم حضرت ایزد تعالی
شانه این نیز امقار من آن شفای عاجلی کرامت
فرمود از انجمله میرزا اسد الله ولد رئیس عبد الله اصفهانی
که حصبهٔ سیاه داشت و شعور مطلقا نداشت

کمال ر

د اطبا کافور تجویز نموده بودند فقیر تریاق فاروق
باو دادم بعد از آن بهوش آمد و شفا یافت
پس از آنکه هیچ حصبی ما دها را بلکه از دو معلوم نمیشود
که گرم است حاصل سخن آنکه هیچ حصبی که ماده مارا
بلکه از داگر از حرارت آن باشد باید که شدید گرم باشد
از آنکه در اول درجه اول گرم باشد چه این
اول درجه نیز دلیلست با عتدال و اگر از خاصیت
اینکه هیچ است که ماده را میکند از حرارت آن
مشخص نمیشود بلکه ما دلیل گفتیم که جزو سرد آن
غالبیت بر جزو گرم و مؤید برودت این

ر بسیار

بیخ آنکه گرم بود بگرمی ماده‌ها را میگداخت در
مرضهای گرم نفع نمیکرد با آنکه در مرضهای گرم و سرد
نفع میکند بلکه در مرض گرم ~~نفع میکند بلکه در مرض گرم~~
~~نفع میکند نمیکرد با آنکه~~ در مرضهای گرم و سرد
نفع بیشتر میکند پس معلوم شد که مرکب القوی است
و از این معلوم شد که دلیل رطوبت بیخ چینی که حکیم
مومی الیه گفت آن نیز تمام نیست بلکه خشک است جهة
آنکه اکثر مردم که این بیخ را میخورند روز
روز لاغر و در بیخ شکم و حرارت روده از خشکی
بهم میرسد و طبیعت قبض میشود و اگر بعضی مردم

یا روغن گاو اضافه میکند در این پخش بهم میرسید
الحوال اگر گوئی که این بیخ چون خشک است حال آنکه
کسی که این بیخ را بخورد بعد از آن چاق و فربه
میشود و رونقی در بشره او بهم میرساند اگر خشک
بودی بایست که لاغر شود جواب میگوئیم که خشکی آن
از مقوله خشکی شراب است چنانچه شراب را حکما
میگویند حتی شیخ در قانون که خشک است و مع هذا
یا شیخ میگوید که بدن را فربه میکند و رطوبت می افزاید
و در امراض سوداوی که خشکی در آنجا غالب بسیار
با منفعت جمعی قاصر نظر آن گمان میکنند که

رطب و لا خشکی آن ظاهر میشود بعد از آن
رطوبت حباب نفخ ظاهر شود زیرا که سبز در خوردن اول
بدنرا سرد میکند بعد از آن گرم والحق این
سلمان اسرائیله از مشاهیر اساتذ اطبا است در
لباب حباب اشاره باین کفش که گفتیم کرده
همچنین گوئیم حب جنس اول از خشکی بهم میرسند
و بعد از آنکه رطوبتهای فاسده رفع میکند چون
صافی بسیار در بدن بهم میرساند بدنرا از قوت
تمامی بهم میرسد و حضرت ابو امام بعد از دیگر
این مراتب تغیر رای او ولی فرمود نزد ایشان

شیخ ابو علی نقص خود میگوید اما از مقصود
شیخ غافلند مقصودش آنست که شراب بدنرا
دفع میکند و بول را میراند اما چون حرارت
غریزی را قوت میدهد و رطوبتهای فاسده
را دفع میکند تا ضمه را قوت میدهد بلکه چنین
بسیار میکند و صاف در بدن بهم میرسد و چون
خون گرم و تر است از این جهت بدن فربه میشود
و رطوبت بسیار بهم میرساند و خشکی بدن بر طرف
میشود پس معقول است که شراب هم باین اسم فهم

الب

فقیر را اختیار فرمودند فصل سیم بدانکه در چوب
چینی رطوبت فضلی بسیار است و مغز رطوبت
فضلی رطوبتیست که با اجزاء آن دوا خوب نه
آمیخته و از آن زود جدا میشود هر دوائی که
رطوبت فضلی دارد باه را زیاده میکند و
نعوظ می آرد و هر دوائی که زود سوء اخلاط ازان
ظاهر میشود و افراد دوای مبهی میدانند و مکرر
تجربه نمودم جمعی که باه ایشان بسیار ضعیف
بود دوا نیز النعوظ با آن بعد از خوردن
این بیخ از قوة باه شکوه میکردند فصل چهارم

[illegible]

عمده

عمده منفعت بیخ چینی در مرض آتشک است چه
آتشکهای کهنه که بهیچ دوا علاج نشده و چوب
چینی و سفوف چوبه و روغن چوبه در آن
نفع نکرده بلکه مضرت کرده بخوردن این
بیخ چینی برطرف شده و چون آتشک از امراض
است که تازه پیدا شده و در زمان حکمای
سابق نبود حضرت باری سبحانه و تعالی علاج
آنرا که بیخ چینی است مقارن ظهور آتشک
بر بندگان خود آشکارا نمود الحمد لله رب
الرحیم و دود و مرا از آتشک و صفراویست

که اطبا این را حمره می گویند و بعضی آن را آتشک
تصور میکنند بلکه مرضی است که از سودای سوخته
متعفن بهم میرسد و طبیعت آن را بظاهر عضو
یا باطن عضو رفع میکند خواه که ورم بهم رسد یا نه
و خواه که جراحت شود یا نه و این مرض چند
نوع ظاهر میشود یک نوع آنکه جوششهای کم رسد
سفید رنگ و بزرگ و چون شکافته شود آب
زردی با گندی بیرون می آید و کنارهای
کنده دارد و میانش بسیار عمیق است و یک نوع
دیگر آنکه دانههای خورد و سفت که اندک سرخ

پوست برآمده باشد بی وجع و سوزش
در کمال براقی بیرون آید بیشتر در ساقها
قدمها و چند گاه ظاهر باشد بعد از آن
ناپدید شود و اکثر این نوع سرخ رنگ باشد
چنانچه شخصی را دیدم که شش هفت روز
متعاقب این دانههای سرخ در اعضای
او خصوص در ساقش ظاهر بود بعد از آن
سه چهار روز غایب میشد چنانچه اثری ظاهر
نمیشد باز عود میکرد قریب به پنجماه این حال
داشت آخر با من هیچ بعد از فصد باسلیق

معافی

وصماقی مرض آن بالکلیه برطرف شود و یکنو
ع دیگر آنکه دنبهای کم آب باشند و سیاه رنگ
و جراحتش دیر باصلاح آید و دانهها بسیار با

سر تیز

و یک نوع دیگر آنکه دانهها پر آب باشند و سر
تیز و سوزش بسیار داشته باشند و جمیع
اقسام این مرض تنقل بهم میرسد بمرتبه که اگر گوزه

خواهند

ای را که بردارند بر ایشان بسیار دشوار است
و اگر با ماده این مرض باد باشد علامتش آنست
که هر لحظه وجع در عضوی باشد و حرکت
کند و جمیع این اقسام طلائی و سهل باشد

معالجات بعضی از استعمال بیخ چینی نفع ندا
رد و مرضهای کهنه که بمعالجات مشهوره برطرف
نشوند از درد سر و درد چشم و غیر آن علاج
آن ببیخ چینی مجرب است و آن امراض را در

معالجه بیخ چینی

در علاج مانند آتشک دیده و دوا را تجربه کردم
که بدل افیون میشوند یکی قهوه است و دیگری
چوب چینی مکرر دیدم که جمعی با افیون معتا
د بودند بواسطه اسهالی که داشتند یا مرض
دیگر و بخوردن این بیخ چینی ترک افیون
نمودند و کمال قوت بهم رسانیدند از

الحمد لله پسر خواهرم روح الله که مفاصل عظیمی داشت
دائم افیونی بود بر خوردن این نسخه ترک افیون
نمود و کمال قوت بهم رسانیده شخصی را دیدم
که با افیون معتاد مثقال بود قریب به نه سال بواسطه
ترک افیون تجویز خوردن این نسخه نمودم و
بود درمیان خوردن این نسخه افیونرا کم
کرد تا آنکه روزی که این نسخه را تمام کرد
چهار دانگ افیون کم شده بود بعد از تمام
شدن این نسخه دو دانگ دیگر را کم کرد
بعد از ترک افیون بکمال قوت و رونق

تماماً در بشره اش بهم رسیده و چون افیون
سرد و خشک است بنقیض مزاج روح که گرم
و تر است پس افیون که از اینجهت خون را غلیظ و کثیف
می سازد و این هم باعث این میشود که روح در بدن
کم بهم رسد و این باعث ضعف قوت است اما افیون
چون اجزای بدن را بهم میشکند و سد مسامات
میکند روح و حرارت غریزی در بدن بسیار جمع
میشود از اینجهت بدن قوت می یابد پس افیون
با آنکه مضرت بسیار دارد از اینجهت نافع است
و چنین مرد را با تمام افیون خورده شود

و روح را کثیف و خون را غلیظ کند که کمال
مضرت میکند و جوهر روح کم میشود از انجهه
که خوردن افیون مضرت می باید بواسطه
آنکه این روح چون تحمل تحلیل رفتن از مسامهای
مسامهای بدن بیرون میرود و افیون چون
مسامات بهم میکشد نمیگذارد که روح تحلیل شود
و از هم بپاشد بلکه جمع میکند روح را و بیخ
چینی چون خون را لطیف و پاکیزه میکند و مادهای
فاسده را دفع مینماید روح در بدن
بهم میرسد از این سبب احتیاج بخوردن افیون نمیشود

چون

فصل ششم حضرت مرحومی مولانا
عماد الدین محمود رحمه الله تعالی در رساله خود میگو
ید که بیخ چینی در بعضی امراض فایده نمیداد
بلکه مضرت میرساند از الجمله سلم که حرم نواب
جنت مکانی علیین اشیانی مغفور مبرور
مروج مذهب حق ائمه اثنی عشر اولاد خیر البشر
علی ابن ابی طالب سلطان السلطان بن السلطان
بن السلطان و خاقان بن خاقان بن خاقان
ابو المظفر شاه اسمعیل انار الله برهانه بعو
فالج او را طاری شد و نصف اعضای

اسمعیل انار الله برهانه

او بحرکت نشد بعد از معالجات بسیار یابی
او را حرکت پیدا شد و دست او از حرکت
ماند چون اول شهرت این بیخ بود از آن
پرسیدند که ما را بهلاک انجامد و صلاح در آن
دیدند که اول در دیگری تجربه کنند و عورتی
که در پیش او نزدیک بود باو دادند مفید
نیفتاد بیماری بین باو ندادند و باز در این
رساله گفته که بدانکه آورده اند که این
بیخ در مرض استسقا مفید است و این کاهی
میتواند بود که بسبب استسقا و رهای

صلب سو و اولی باشد که ماده آن در جگر باشد
یا سپرز باشد چه سبب این استسقا در اطراف
میکند که فایده کند بانکه رطوبتهای [illegible]
ودو بیست م
که در استسقا بهم رسیده از بدن بعرق و بول
دفع میکند و این نوع در سوء القنیه که فرود در بهاش
مذکوره باشد خالی از نفعی نیست اما اگر استسقا زقی
عظیم یا طبلی یا لحمی باشد عجب که تاثیر کند بلکه احتمال
ضرر دارد اما در طبلی فایده او معدوم و ضرر
او معلوم است و در دو قسم باقی بواسطه آنکه
این مرض از رطوبات بهم رسیده و رطوبت

این هیچ بسیار است نفع بسیاری ندارد و ضرر
بسیار دارد جهت آنکه همقدار عرق و بول که دفع
مینماید چند مثل آن رطوبت در بدن زیاد میکند
دفعه
پس استسقا برطرف نشود فقیر میگویم اگر استسقا
یا فالج از زنگ بهم رسیده باشد هیچ چینی نفع
بسیاری میکند مکرر تجربه نمودیم این هیچ در این
دو نوع مرض که بالکلیه زائل شدند و به تجربه
یافتیم که چون باین هیچ برطرف شود باندک
نا پرهیزی باز عود مینماید و اگر از زنگ بهم رسیده
باشد این هیچ هم در استسقا و فالج نفع میکند شرط

آ

شرط اول آنکه ماده استسقا و فالج بهیچ نحو باشد
در احشا اگر ماده سمی در احشا هست هیچ چینی آن ماده
را بحرکت می آورد و خون در بدن پهن شود مضرت
رساند و هلاک کند اما اگر در ماده سمیت نباشد خواه آنکه
ز ماده سمی در احشا نباشد بتحلیل میبرد و نفع میکند
و آنکه حکیم مذکور میگفت که این هیچ رطوبت دارد
نه چنانست این هیچ بغایت خشک چنانچه گفتیم
و اگر در استسقا و فالج او را بکار دارد سفوف
او بهتر است از آنش و علامت آنکه استسقا از ماده
سمیه است آنست که او بعد از تب صفراوی یا سودا

وی یا گزیدن حیوانات یا خوردن زهری یا
مرضها گرم بهم رسد مگر تجربه نمودیم بیخ چینی را در
استسقائی از ماده سمیه بهم رسیده بود یا ماده سمی
او در احشا بود نفع بسیار کرد و در استسقائی
که باعث ماده سمی باشد در احشا این بیخ هیچ
نفع ندارد و کمال مضرت دارد بلکه باسهال میکشد
داخل میکند دوم آنکه مریض بغایت کم قوت
نباشد و مرض او بطول نکشیده باشد چه اگر بسیار کم
قوتست بیخ چینی رفع ماده فاسد نمیتواند کرد
مجربست سیوم آنکه بیخ چینی جمیع صفات نیکو واین نیز هم

که از برای بیخ چینی مذکور شد داشته باشد
اما سوراخهای کوچک داشته باشد چنانچه
سر سوزنی فرو توان برد اگر چوب چینی مطلقا
سوراخ ندارد و رطوبت فضلی در او بسیار کثرت
و ماده استسقا را زیاده میکند و اگر اندک سو
راخی داشته باشد و سرخ و سنگین باشد
رطوبتهای فضلی او بتحلیل رفته رفع خواهد بود
و در استسقا و فالج نفع بسیار خواهد کرد و ظاهرا
حکیم جمال الدین محمود که میگوید که بیخ چینی در فالج
و استسقا نفع ندارد از آنست که تجربه بیخ چینی کرد تجربه بیخی کرده ا

ولکن مطلقا سوراخ نداشته و در کمال خوبی بود
ازین سبب چون بخاطر این فقیر رسید که
اگر سوراخهای تو طلبش نمی باید که در استسقا
و فالج نفع کنند و در رسالات حکمای فرنگ که در خواص
این بیخ نوشته شده دیده معلوم کی بیخ چینی اگر
سوراخ داشته باشد در بعضی مرضها نفعش کم
میشود جرأت نمود چند شخص که استسقا و فالج
داشتند و ایشانرا اهم معقد و نمود که بیخ چوب
چینی خوب بهم رسانند بیخ چینی که سوراخ داشته باشد
ان را دفعی عظیم کرده از انجمله حاجی حسن بیک

ازانجمله

تبریزی که مدت یکسال استعمال چینی و طباخ
بیخ
چینی سوراخ دار بیاورد و دادم بعد المدتها دیگر بار
بتحلیل بردن باقی را لطیف کرده آثار نفع ظاهر شد
که ملاحظه نبض و قاروره نموده فصد کمیاب
نمود و فصد یک هفته فاصله بعد تجویز نموده و در هر
فصدی بیست وجه و مثقال خون گرفت مرض او
بالکلیه برطرف شد پس معلوم شد از دلیل
و تجربه که در بعضی مرضها بیخ چینی سوراخ دار بهتر است
از بیخ چینی بی سوراخ بلکه سوراخ دار نفع میکند
و بی سوراخ مضرت نمیرساند و ایشان ...

صنع

مسمی آلهی است که این فقیر بتوفیق ایزدی باین
ملهم شد والحمد لله الذی هدانا وما کنا لنهتدی
لولا ان هدانا الله و این بیخ در آتشک و در مهالی
سوداوی و داء الثعلب و داء الحیه و برص سفید و مقص
و برص سیاه و بهق سیاه بغایت نافع است :
شخصی برص سفید داشت قریب به یازده سال
و چند موضع از بدن او بهق سفید شده بعد
اما بیخ لوغاذیا و ارتخ نوس مکرر دادم و بعد — دادم به جای بیخ چینی
ازان بیخ چینی و خوراک در مدت چهل دیگر
و زخم برص بالکلیه برطرف شد و چنین تراز

لکنه

لکنه از برای مبروص بغایت نافع است
مبروص بعد از خوردن یک خوراک بیخ چینی
بان مداومت نمود برص او برطرف شد و همچنین
بیخ چینی در کلان مرض به هیبت و خطرناک است — [illegible]
بسیار اوقات برطرف نمیشود و سرطان رحم
باعث ان میشود که حامله نشوند یا فرزند
باقی نماند و یا ساقط شود و باور وقت زا
ئیدن از رحم این بیخ را بقاعده بخورد فایده — [illegible]
عظیم می یابد از ان خطرها خلاص میشود و این
نیز مجربست و بتجربه این بیخ در مفاصل گرم

سودا

و غرد حبس و نگا شود اوی را النفع تمام میکند و در

ماخولیا نیز بسیار بسیار نافع هست اما که در مراقبا

کسی علت نافعت کو نیند بسیاری نداد و شخص

و کیف

ماخولیا مراحی و زخم از این نسخ را دو مرتبه بخورد

نفع نها یافت اخراز شیر الاغ و انتش چند روی

مرض او بر طرف شد و دیا و اول جذام بغایت

نافعت بعد از انکه دو رک که حوالی بینی است

فصد نماید و اللعوه مثل فالج است و در شرح میده

شد که بود و نفع اول ورا و جماع مزمین که عوام انرا

قولنج متعارف بیان اطبا نفعی بنا فتیم بلکه

نافخه را

نامنه بسیار آثار در قولنج

مضرت یافتیم بواسطه خوشگی که دارد و در کنکو

و عرق النسا و کلی و امراض مقعد و بواسیر و تب

ربع و اکثر مرضهای سوداوی و سبل امراض خشم که

کهنه شده باشد بغایت نافعت شخصی بواسیر داشت

بعد از فصد صافن و حجامت ساقین و حقنه کردن و تنقیه بدن

به ایارج جالینوسی چوب چینی خورد بواسیر او بر طرف

شد و اگر این نسخ را در سبل و امراض چشم

بخورند و از شیر تنها احتراز باید کرد و اند

بشر بینی مضرت میکند و در چند روز اول

بهر بخار چینی نمی باید داشت و این مجربست و در

نزله وزکام کهنه خالی از نفعی نیست و این بیخ در
دق وسل مطلقا نفع ندارد بواسطه آنکه خشکی میگذارد
لیکن اگر حرارت جزئی بهم آید و مکرر تجربه شده و در
بیشتر زیاد اسهال بواسطه آنکه زور ها را ضعیف
می سازد و مضرت دارد و اسهال زیاده میشود
و بهلاکت می انجامد مکرر زرب اسهالی که
اختیار هیچ ضعف نباشد و زرده از خشکی این
بیخ متضرر نشود و تمیز در زیاده اسهال نباشد
و تشخیص این اسهال بحدس طبیعت طبیب متعلق است
که در این دو نوع اسهال این بیخ بسیار

در سلها اسهالها

مفید است و مکرر تجربه شد فصل هفتم در خوبی این
بیخ دوازده شرطست اول آنکه سرخ باشد
نه سفید اگرچه سفید سنگین تر می باشد اما خاصیت
دوم سنگین باشد نه سبک جهة آنکه
سبک کم زور است سیم بی کرم باشد چه کرم از
از خود خشک بیخ است یا از انست که بکمال نرسیده
آورده اند آنکه مزه عبارتی مطلقا نداشته باشد
و اطبای فرنگ در رساله خود بیان
تصریح کرده اند و دعوی تجربه نموده اند
و ازین ظاهر میشود که هیچ چیزی بخاصیت این

اگر کیفیت

میکند بکیفیت حرارت مادها را میکند خست
می باید چه مزه مسدد است جهم حرارت باعث
شوری یا تلخی یا تیزی مینمود و بس ولهذا که حکیم
عمادالدین محمود رحمة الله تعالی بر حرارت این بیخ
میل کرد تمام نباشد و حکیم مذکور خود قائلست
که این بیخ اگر طعمی دارد اثر نمیکند پنجم بوند
ششم انکه چهار دانک این بیخ سنگین و دو
دانک سبکتر باشد با انکه طبیعت مستولی بر هضم
این بیخ باشد و در رسایل بعضی حکمای فرنگ
این شرط مذکور است هفتم انکه اجزای هر پارچه

بر یک نسق باشد هم در رنگ و هم صلابت
هشتم انکه اگر سرخ و سنگین و بی گره نباشد
آن پارچه بسیار بزرگ نباشد و اگر سرخ و پیچیده گره
باشد هر چند بزرگتر باشد بهتر است و اگر پارچه
چیزی بغایت کوچک باشد نفع آن بسیار کمتر است
نهم انکه این بیخ را از دواهای که مزاج از ان تغیر
کند محافظت نمایند مثل فلفل و چند [illegible]
و کافور و غیر این دهم انکه چیزی رشته دار نباشد
یازدهم انکه مطلقا سوراخ نداشته باشد و گفتن
این شرایط بقا مذکور شد دوازدهم انکه بسیار کهنه نباشد

مانند کلمات چه کجی آثار علامت بیوست است

فصل ششم قاعده استعمال این بیخ است که آنرا

بخورد کنند بر ضخامت کاغذ و اگر بعد نخودی

یا با قلاوئی خورد کنند بهتر است بشرط آنکه بسیار

ریزه نشود مثل آرد و اگر ریزه‌ها که جدا شود تبدیل

گنه بچوب چینی که با تعذر با قلای خورد شده

باشد بهتر باشد جهت آنکه اگر خورد شده باشد — اگر نشد

اجزای این بیخ بسیار داخل آب میشود و آب

غلیظ میکند و در مسامات تنگ نفوذ نخواهد

کرد و اجزای این بیخ در بدن شده بهم رساند

شخص را بیخ چینی تجویز کردم در هفته اول چوب

را بدستور نخودی خورد کمال نفع کرد هفته

دیگر چوب سوده استعمال نمود بسیار منتفع

نشد پس مقدار از این بیخ در مقدار از آب

بجوشانید بدستوری که مذکور خواهد شد و سر

دیگ را بپوشانند تا بخاری که قوت این بیخ

در او است بیرون نیاید پس دیگ را زیر لحاف

برده سر از او جدا کنانید که اول بخاری

که بیرون آید بسر رود و در گلوی [illegible]

گلوی بیمار رود و بخارهایی که بعد از آن بیرون

آید بعضوی رود که آفت وضعفی داشته
باشد و بیشتر نفع این بیخ دربین بخار است
شخصی بواسطه درد مفاصل این بیخ را بدستور
عرق استعمال می نمود و دیگری درد چشم کهنه داشت
قریب به پنج شش سال که بیخ دوا تخفیف بهم نرسانید
و قدرت بر خوردن این بیخ بدستور متعارف
نداشت و چشم مأیوس بود از معالجه چشم ترک
ملاحظه نموده بود فقیر گفتم که چون آن شخص مرد و مصب
مفاصل را بخار این بیخ دارد از او در آغوش
کش چنانچه بخار آن بچشم تو هم برسد مقدار

آنکه ده دوازده روز به پیش بدستور تحمل نمود مرض
چشم آن بالکلیه برطرف شد پس در بعضی
امراض که ماده آن بغایت مستحکم شده دور
موضعیت که اثر این بیخ زود بآن نمی رسد
این بیخ را در چهل روز می باید خورد و اگر چنین
نباشد در بیست روز هم کافیست لهذا در بسیاری
از امراض اگر بیست روز بخورند چنانچه
متعارفست نفع بسیاری نمیکند اگر چهل روز بعهد تمام
شود نفع بسیار خواهد کرد و اگر شخصی ورم
صلب در احشا داشته در بیست روز یک

خوراک استعمال نمود نفع سهلی کرد فقیر گفتم که یک خوراک
دیگر متصل باین بخورد و در روز سیم هیچ از مرض
آن تخفیف تمامی بهم رسید چنانچه در روز چهارم
آخر خوراک دیدم بود اثری از کوفت
او باقی نبوده و در نمیدت که استعمال این بیخ
و منع
میکنند باید که بحمام نرود و تغییر جامه نماید چنانچه

عرق در آن جامه کند و همان عرق را در اندام
خشک کنند مکرر تجربه نمودم هر که بحمام رفت یا
تغییر جامه نمود یا آنکه عرق را در غیر آن جامه خشک
کرد نفع بسیاری از این بیخ نیافت و بیست الکلام در

عرق فوت این بیخ بسیار است از بجهت در بدن
و جامه قوت این بیخ بسیار است پس دائما ماده
که در حوالی جلد است تحلیل میرود و اگر بحمام رود
یا تغییر رخت نماید آن قوت کم میشود و عمده
در این تغییر تجربه است و چنانچه بخاری از دیگ
برود بگلو میآید رنجش میرود و در ظروف تهائی
و بادهای اخلاط بر اسکداز دو تحلیل میرود یک
و نیم از آب چینی و بقول بعضی دو و نیم
گرم می باید خورد تا مادهائی که در سفل بدن باشد
تحلیل رود که در رگها یا اسار ریقا و جگر باشد
ورنده

بکشد و آب باقی را در انبرو صرف کند
و از حلویات خصوصاً آب نبات و شکر پنیر و پسته
قندی و جوارش مصطکی و در ازیانه قندی
بسیار تقلیل نماید تا نسبت با آب چینی رساله شود
و مقصود بکمال
و از بادام قندی خصوصاً بکمال احتراز نماید
و در طعام و شربتهای از این چینی داخل کند
و مطلقاً آب صاف داخل نکند حتی آنکه در ابریق
از این آب چینی داخل کند و اگر بواسطه طهارت
یا بغیر آن دست را باب صاف تر کند همان
لحظه آنرا خشک کند و با آب چینی تر کند و اگر
از کثافت بسیار خواهد تغیر رخت نماید جامه

تازه را از آب چینی شسته بپوشد و اولیا
آنست که پیش از خوردن این نسخه جامه را
در آب چینی بجوشاند و در همان آب خشک
کند پس در مدت خوردن این نسخه این جامه
را بپوشد و در پایان خوردن این نسخه ده روز
پیش از آن و یکهفته بعد از آن نمک را داخل
طعام ننماید و اگر بعرق نشیند و اگر بحقنه یا
بلند
شاف احتیاج داشته باشد نمک مطلقا داخل
حتی آنکه آب دریا چون اندک شوری دارد
داخل حقنه نباید کرد شخصی چوب چینی میخورد

از قبض طبیعت محتاج حقنه بود آب دریا در
حقنه داخل کرد کمالی مضرت یافت و مضرت
نمک در این نبخ از دو جهت است یکی آنکه از
خشکی نمک رطوبتهای بدن صلب میشود و دیگر
آنکه مطلوب از خوردن این نبخ آنست که
رطوبتهای فاسده از بدن دفع شود و
اینمعنی با آنکه طبیعت ضعیف میشود و رطوبتها از
آن باز توان گرفت ممکن نیست جهت آنکه
طبیعت بهمه رطوبت میرسید و نمیکند از الم نبخ
شود تا طبیعت ضعیف نشود رطوبتها را از آن نمیتوان

و کذا نحیف نمیشود

اگر

گرفت و طبیعت چون از آن رغبت بسیار نمک
از نمک احتراز می باید کرد تا قوت نیابد و رطو
بات از آن تواند گرفت مکرر مشاهده نمودم که جمعی
تجویز بعضی از اطبا نمک در میان این نبخ
میخوردند نفع بسیار نمی یافتند بلکه مضرت می یافتند
دیگر آنکه ملکی از بوزینه شنیدم با وجود سبب خوردن
نمک و ترشی در میان این نبخ هلاک شدند و جمعی دیگر
نمک را در این نبخ میخوردند هر مرتبه که یک خوراک
تمام میشد اندک نفعی یافتند باز مرض عود میکرد
دیگر آنکه شخصی هفت خوراک خورد و همان

مرض شود نشود و اگر لعوق نشینند و بستو قهوه
بنوشند اندک نمک خفت است و بعد ازین
ضعف
بیان خواهیم کرد و همچنین از زیر سینها و میوه ها
و ... سیاه و شیر و هرچه از شیر بهم میرسد احتراز نمایند
بواسطه آنکه بادهای کهنه باید دفع شوند غلیظ و صلب
نشود از سبزیها بانقدار که طعام را باصلاح
آورد منفعت نمیرساند و از جماع و غم و غضب
و فرح بافراط که هر چه روح را در حرکت آورد
و از حرکتهای بافراط احتراز نماید و در اثنای
خوردن این نسخه از برودت هوا ملاحظه تمام

نماید چون مسامات بدن گشاده اند اندک
سردی هوا مضرت بسیار میرساند یاقوت درشت
را اگر خواهند که خوب صلاب کنند در بوته آهنگر
بر سر آتش میگذارند تا بسیار گرم شود بعد ازان
در آب سرد اندازند چند مرتبه چون باین استعمال دستور
عمل نمایند خوب صلابه میشود هرگاه یاقوت
باین صلابت که دارد و بحرارت و برودت که بهم رساند
میشود اجزای آن از یکدیگر جدا میشود و خوب
صلابه میشود بدن بابن لطافت که دارد چنین
بحرارات این نسخه گاهی بسیار گرم میشود و گاهی بسبب
برودت

بسردی هوا کم شود ضعف تمامی در آخر ایام آن
بهم خواهد رسید و آب چینی اگر گرم تواند خورد چه نفعی
نداشته باشد بهتر است و الا سرد کرده بنوشد
بشرط آنکه بسیار سرد نباشد که اگر سرد بسیار باشد وجع
قولنج بهم میرساند این مجربست و بهمه شان از افراط در دوا
های گرم که باعث ضعف شود احتراز نمایند فصل نهم
هر روز آب چینی را صاف نموده ثفاله اش را خشک کنند در سایه
و اگر رطوبت بسیاری در هوا باشد اندک زمانی در آفتاب
گذارند و ثفاله هر روزه را در شیشه کنند و علامت
آن روز را بر آن شیشه نویسند تا بعد از آنکه یک دور را که را

تمام کند

تمام کند در بیست روز ثفاله روز اول را در روز بیست
یکم ثفاله بیست و دویم را در روز بیست و دویم و همچنین
بدستور جوشانیده تا آنکه در روز چهلم ثفاله روز بیستم را
بجوشانند و بنوشند و بعضی ثفاله یکمرتبه دیگر خشک میکنند
و میجوشانند و باعتقاد فقیر میان این سه ثفاله وجوه بسیار تفاوت
نیست فصل دهم این بیخ را داخل مرهمها میکنند
و بر زخمها خصوصا بر جراحت آتشک میگذارند
کمال نفع میکند شخصی را که خود را کسیم از بیخ ادام
بواسطه آتشک نفع بسیار کرد اما با کلیه جراحت
برطرف نشد و هیچ مرهم نفع نمیکرد و دلوشت به بالا آمده

بوه و رطوبت از آن می آمد فقیر از روی قیاس
این مرهم را اختراع کردم بعد از آنکه دو سه مرتبه
گذاشتم جراحت با صلاح آمد و بالکلیه بر طرف شد
صفت مرهم نوره را در کیسه کتان کنند و یک شبانه
روز در آب گذاشته بعد از آن در آن آب
[illegible]
بمالند و آن آب را بگذارند تا آنکه درد از وی به
نشیند پس آب را از روی آن بریزند تا در سایه
خشک شود پس یک جزو از این نوره و یک جزو
و نصف مرداسنگ و چهار یک کلس قلیمیای
نقره و موم سفید و روغن زیتون بقدر حاجت

اقلیمیا

بابلیه یلیرا منجنه مرهم سازند و ازین مرهم کمال
نفع ظاهر شد خصوصاً در جراحتهای تنگ
و اگر هیچ چیز را داخل رفتن نمانند و بر سر محل
اندازند نفع بسیاری میکند و در جراحتهای تنگ
اگر احتیاج بمرهم کافوری یا مرهم باسلیقون یا مرهم
رسل بود پیش هیچ چیز داخل کنند و فتیله [illegible]
طفلان و پیران از مرهم کمتر منتفع میشوند تا
و کهول بیشتر منتفع میشوند و سبب این آنست
که قوت در طفلان و پیران در کمال نیست
و از دفع مواد عاجز است بخلاف شبان و کهول

و حکیم عماد الدین محمود رحمة الله در رساله خود
گفته که اطفال بواسطه زیادتی رطوبت مبتلا بریاح و [illegible]
بواسطه غلبه رطوبت فضلی از این بیخ کمتر منتفع
میشوند فقیر میگوید در این دو بحث وارد است
اول آنکه این بیخ یبوست دارد نه رطوبت
چنانچه مذکور شد پس از این جهت بمشایخ و اطفال
مضرت نمی رساند دویم آنکه از رطوبت غریزی است رطوبت اصلیه
که در میان است و بیخ مذکور اگر هم رطوبت داشته
باشد رطوبت فضلی را هم زیاده میکند نه رطوبت
غریزی را اگر فرض کنیم که زیاد کند مضرت نخواهد رسانید
و ادام رطوبت [illegible] از [illegible]

[illegible]

چه زیادتی رطوبت غریزی باعث صحت مزاج
و طول عمر است پس باطفال از این جهت مضرت
نرساند و اطفال خصوصا که پس بلوغ نزدیک باشند و
پیران که بغایت صاحب قوت باشند از این بیخ همانا
منتفع میشوند خصوصا که آنکه کشیده بشنند و جمعی
از پیران دیدم که این بیخ را خوردند بواسطه ضعف
قوت ماسکه بعرق و بول رفع شد و بعضی بمغاص نخست
و از بسیاری و غلیظی حبس البول بهم رسانیده بودند
بعضی از ضعف قوت ماسکه تقطیر البول بهم رسانیده
و در بعضی روده های ایشان پیلو کرده باسهال
انجامیده و هیچکدام نجات نیافتند و این بیخ

در بعضی از ایشان [illegible]

در مزاجهای گرم بیشتر نفع میکند از مزاجهای
سرد لهذا مزاج این بیخ را معتدل و بتجربه نفع این
بیخ در مزاجهای گرم بیشتر یافتم از نفع لکن در مزاجهای
سرد و حکیم عماد الدین محمود رحمة الله علیه در رساله خود
گفته که در دموی مزاج خالی از ضرری نیست اگر گویند که
که حفظ صحت به مثل است چنانچه گذشت و غالب
در طبع آن حرارت و رطوبت است پس باید که
دو

در دموی مزاجان صحیح را این بیخ بسیار مفید است
باشد گوئیم که این بواسطه دو صفت مشابه طبیعت
نمیشود بلکه احداث کیفیت میکند و ای الحم بهر حرارت
لیکن ما را از حرارت و رطوبت هم موجب اخذ است

٦١٠

بیرون می آورد و بتدریج بالاتر از آن
میرساند که مرتبه افراط فقیر میگویم در این
کلام بحث است جهة آنکه حرارت این بیخ هرگاه
مثل حرارت خون باشد هر چند مشابه طبیعت
اعضا و اخلاط نباشد احداث حرارت زیاده بر
حرارت اعضا و اخلاط نخواهد کرد بلکه حفظ آن
حرارت خواهد کرد مثال این بسیار است بواسطه
اختصار درین رساله باین اختصار نمود و در شرح قانون
تفصیل این بحث را ایراد می نمایم و این بیخ را در وقتی
باید خورد که هوا بسیار سرد و بسیار گرم نباشد
در بهار و پاییز و در طرف تابستان نباید خورد

تفصیل

ودر زمستان نفعش کمتر است و در ابتدای
تابستان از زمان بسیار به گرما اگر بسیار گرم باشد بیمار در
عرق واختناک بلکه فصل ... این نسخ را اگر جهت آتشک خورند
ملاحظه می باید نمود چون در بیماری بسیار فاسده است
یا نه اگر بسیار فاسده نباشد یا اینکه او لیکن آتشک ...
پیش از خوردن این نسخ خون نباید گرفت و اگر خون
بسیار فاسد باشد و آخر یا جراحت آتشک یا از برای
بلا آتشک یا مرض دیگر خورند پیش از خوردن این
نسخ خون باید گرفت و این مجربست الحمد لله جمعی دیگر
آخرهای آتشک این نسخ را خورند و فصد نکنند با آنکه
فصد ایشان واجب بود نفع از این نسخ نمی یابند تا آنکه ...

بعد از شانزده روز که استعمال این نسخ نموده بود فصد
جراحت آتشک وجع آن زیاده شد و منفجر شد
کار به هم رسانید مشهور است میان خواص و عوام که
در میان خوردن این نسخ فصد نمی باید کرد و فقیر از روی
دلیل عقل چنین گمان کردم که اگر این جمع فصد کنند
این نسخ نفع عظیم خواهد کرد بجوهر فصد نمودم نفع
عظیم این نسخ یافتند و این معنی مذکور در روز ... بلکه
که نسخ را تمام کرد هیچ وجع نداشت و جراحتش خشک
افتاد پس از بسی تجارب معلوم شد که اگر تقصیری در فصد
پیش از خوردن این نسخ بکنند البته ملاحظه آن در میان
این نسخ باید کرد و منحصر ورم آتشک در اینهای
بعد و قبل از خوردن این نسخ فصد نکرده اند و چون ...

از این بیخ خورد و نفع نیافت و بعد از آنکه زه
روز تمام ... گذشت وجع و ورم زیاده شد و معلوم
فقیر تجویز فصد نمود ورم و وجع مقارن
فصد برطرف شد و بعد از تجربه معلوم شد که
فصد بعد از خوردن این بیخ باید کرد و اینکه مشهور
است که فصد در میان این بیخ مضرت میرساند
اعتباری ندارد و این فقیر را بتجربه معلوم شد
که گاه در آتشک و ورمهای صلب سوداوی
و قلعی فصد می باید کرد اما پیش از خوردن
این بیخ فصد منفعت دارد و در میان خوردن
این بیخ فصد نفع بسیار میکند و این کالی است
که خون فاسد در بدن بسیار باشد و ما بسیار

غلیظ و کثیف شده باشد از کثرت سودا و چرک
داخل آن است اگر پیش از خوردن این بیخ فصد
کنند خونهای لطیف بیرون می آید و کثیف در بدن میماند
بواسطه آنکه لطیف زودتر حرکت میکند و بیرون می آید
پس مرض بعینه میشود اما بعد از چند روز که این بیخ را
بخورد خونهای کثیف که در بدن است لطیف میشود
پس بفصد مادههای فاسد که لطیف شده اند دفع خواهد
شد و ادراک این موقوفست بر حدت طبیعت
و از ملاحظه قاروره بیشتر استنباط میتوان نمود
و در آتشک و ورمهای صلب و باقی مرضهای کهنه
اگر فصد باید کرد هر لحظه انگشت را بر سر رگ باید گذاشت
باز انگشت را بر باید داشت جهة آنکه گاه خونهای فاسده

حدس طبیب ...

عمل ر

از محل فصد دور است و خونهای صالح در محل فصد
بسیار است اگر دست نگذارند خون صالح بیشتر بیرون آید
و خون فاسد کمتر دفع خواهد شد و این باعث زیادتی
مرض است و اگر دست گذارند طبیعت خون
فاسد که بمحل فصد نزدیک بسیار جهت آنکه هرگاه
طبیعت خون را از بدن بیرون کند اهتمام در دفع
خون فاسد بیشتر مینماید از خون صالح پس بمقدار
لمحه زمانی دست بر سر رگ می باید گذاشت که خون
فاسد بمحل فصد نزدیک شود و بعد از آن دست
از سر رگ بر می باید داشت تا خون بمحل فصد
آمده دفع شود و اگر مراعات این معنی در حجامت
و فصد بهائم و مواشی بکنند بهتر است و مکرر بتجربه معلوم که

بعد از گذاشتن دست بر موضع فصد خونی که بیرون
می آید غلیظتر و سیاه تر از خون اول بود و در بعضی کس
مراعات این معنی شد نفع از فصد بیشتر یافت و اطبا نوشته
اند که غشی و ضعفی بهم رسد بخون بر نموده اند که دست
بر سر رگ گذارند و باز بردارند تا روح لیکن ترتیب
تحلیل نرود و غشی نکند فقیر را اعتقاد آنست که دست
را بر سر رگ گذاشتن اگرچه از برای غشی نافعست
اما نفع اولی آنکه مذکور شد زیاده است از نفع
که گفتیم که در اول بهای اشک فصد مضرتست و جهتش
ظاهر است بواسطه آنکه خون فاسد ترشح یافته و
کثیف است پس بفصد خون صالح دفع خواهد شد
و خون فاسد باقی خواهد ماند و تجربه نیز ظاهر شد

انکه بلغم از اعیان خونریزه را و وجع هر دو دست و ورم
خصیتین که بهم رسیده بود و اطبای زمان از جانب راست
تجویز فصد باسلیق نموده بودند و بر خصیه راست
و فصد
اوده زلو انداخته بودند مرض ان اشتداد یافته
چون فقیر ملاحظهٔ حالات او نموده متفطن شدم که این
ورم از تشنج است چون اوله‌های آتشک بود فصد و زلو
مناسب نبوده و مضرت رسانیده زیرا که جهت
بدر کشیده بود و این نیز اگرچه در اوله‌های آتشک
مناسب نیست و در آخر ها مناسب است اما فصد
مضرت کلی باو رسانیده بود و وجع بسیار داشت
و در مداوا و علاج بعد از این بند اشت جرات نموده
تجویز خوردن این نسخه نمودم و در میان خوردن

این نسخه ورم دست چپ و خصیه چپ طرف بیمار
و درد وجع جانب راست تخفیف سهل شد و بعد از اتمام
نسخه بهبود ... روز ورم و وجع دست راست و خصیه راست
باقی بود چون از جانب راست فصد شده بود بیشتر گرفته
بود جانب راست دیر تر صحت یافت والا فصد پیش از
خوردن نسخه باید کرد پیشتر اوقات مسهل را بعد از
فصد می باید خورد دو گاه باشند که فصد را در میان
منضج باید کرد جهت انکه با ماده مرض بلغم غیر نضج
با سودای غیر نضج باشد از فصد آن خون غلیظ
وجع نشود پس از نضج ماده بلطف شدن
خون فصد باید کرد و اگر بدن بسیار ضعیف باشد

وتاب مسهل نداشته باشد یا آنکه ماده مرض بسیار باشد
احتیاج به مسهل است و الا در خوردن این استعمال
و ثمرات باشد در قروح و تشنگی و غیر آن مذکور نسازیم و اگر
ماده مرض صفرا باشد اجزاء منضج مرکب باشد از
پوست هلیله زرد و هلیله سیاه و نیلوفر و اصل
السوس مقشر از هر یک سه مثقال تخم کاسنی و تخم
خیار و گاوزبان از هر یک ده دانه عناب و سپستان
مثقال دو و روز به این دستور علاج نمایند و در روز
سیم سنا مکی یک مثقال و گل سرخ و شاهتره از
هر یک دو مثقال ترنجبین یکمثقال و نیم فلوس خیارشنبر

[illegible]

[illegible] شاهتره از هر یک

جزء مثقال

[illegible]

جزء مثقال اضافه نمایند روز چهارم منضج روز اول را
استعمال نمایند و در روز پنجم اضافه منضج روز سیوم
محموده که در شب با به بریان کرده باشند بلکه اولی اضافه
نمایند و بدانکه داخل مسهل صفرا کردیم اکثر خلاف
مشهور است چه در مشهور داخل مسهل بلغم میدانند اما تجربه
جمعی از اطبای سابق و تجربه فقیر آنکه مذکور گردید داخل
مسهل صفرا است و اگر او را نگویند و بر بدل منضج [illegible]
مسهل بلغم است و سببش آنکه در وقت چون [illegible] بدن
قوت آن ضعیف شود و بس قوت بر اسهال بلغم
ندارد و همین صفرا را اخراج مینماید غذا در ایمدت
ماش مقشر با خرفه و سبیجه با جو [illegible] زیره
کرمانی و اگر ماده مرض سودا و بلغم باشد منضج

آن مرکب باشد از گاوزبان و بادرنجبویه و اصل السوس — نسخه فسنتین ار
و تقایح فقرو پرسیاوشان از هر یک دو مثقال انجیر و
دوازده دانه مویز مثقال سه مثقال ترنجبین پنج مثقال گلقند
افتیمون هفت مثقال بعد از جوش در قنطوریون دقیق
واسطوخودوس و هلیله سیاه و پوست هلیله کابلی افتیمون
که در کیسه کتان نیند از هر یک دو مثقال اضافه نمایند
روز چهارم بدستور روز سیم و در نیم سنار یک سکه — ۴
مثقال ترید دو مثقال سقمونیا سه مثقال اضافه [illegible]
نمایند اگر ریوند یکمثقال و نیم بجهت تقویت جگر اضافه
نمایند نفع تمام میکنند و روز [illegible] بدستور روز پنجم
و هفتم اگر خواهد آسترا حت کند [illegible] وقت سحر از
ایارج فیقرا و غاریقون ترید و ریوند و [illegible] — فیقرا ار
معمول ار

[illegible]

از هر یک دو دانگ و نیم محموده بریان کرده دانگی
با دو دانگ و نیم تخم حنظل و نمک هندی مقل و کتیرا از هر یک
نیم دانگ حب ساخته سحرگاه فرو برد بعد از آنکه از
عمل باز ماند سنار یک سه مثقال گل سرخ و رازیانه
از هر یک دو مثقال ترنجبین و شیرخشت از هر یک شش مثقال
بجوشند و چون گل سرخ دفع [illegible] سنار ملا میکنند
لهذا اطبای سابق سنار مکی را در هیچ نسخه بی گل سرخ
استعمال نمی نموده اند سنار مکی را بی گل سرخ استعمال نباید
نمود و بعد از آن روغن بادام مصطکی فلوس خیار چنبر
اگر فلوس را بی آن استعمال نمایند او را ساخواهد
بود و غذا در نیمه شب نخود آب جوانمرغ دارچینی
فلفل و قرنفل و زعفران آخر روز شیر برنج [illegible]

مثقال گلاب و عرق بید مشک لعاب بزر قطونا و ورق
نقره و طلا و تخم ریحان یک مثقال بنوشند و اگر
گاهی ضعفی بهم رسید بعد نوشیدن قند شربت گاوزبان
استعمال نمایند اگر ماده در بدن زاید قدر مسهل
با ناقص کرد و باید به تجویز طبیب حاذق و تتمه مذکوره را
زیاده یا نقصان باید کرد والله اعلم بالصواب فصل ۱۳
بدانکه در رسائل حکما که فرنگیه موافق مشهور زبان
خواص و عوام مسطور است که صد و پنجاه مثقال
تا شش دانگ از این بیخ باید گرفت و به بیست
و یک حقه باید کرد و هر روز یک حقه را استعمال باید نمود
اما بخاطر این فقیر رسیده که در بعضی امراض چون
قوی ضعیف باشد معلوم نیست که طبیعت تاب

طبیب

حکمای آن

اینقدر از این بیخ داشته باشند و چون تا اثر دوا
در بدن بعد از تاثیر بدن است و در روپس اگر این
بیخ را زیاده از مقداری که بدن در وا اثر تواند کرد
استعمال نمایند این بیخ هم در بدن تاثیر نخواهد کرد پس
در اینجنس مرضی اندک بیخی استعمال باید نمود و هر چند
قوت تندرستی بدنی را قوتی بهم رسد این بیخ را زیاده باید نمود
کلیه خوب باشد که چه قدر این بیخ فواید در امراض استعمال
باید نمود آخر تجربه در ماده جمیع کثیری بر وفق ظاهر کتب
از امراض اگر به دستور مشهور استعمال این بیخ نمایند اثر
نمی کند و اگر به دستوری که گفتیم بدهند نفع عظیم میکند و از همه
غریب آنکه عمور فرنگیه استعمال در بی دانسته قریب بیست
و پنج مثقال نصف من شیر خوب چنین خورده بعد آنرا
مشهور هر روز نصف مثقال و نیم و زیر است مطلقا

نفعی نیافته بلکه مضرت یافته و چون از دواهای دیگر امکان
نداشته باز این چوب میخوردند شاید که نفع کند چنانچه مشوره
با فقیر کردند متفطن شدم که چون قوه هاضمه بلکه بعضی قوتهای
دیگر در مرض فرنگ بسیار است ضعیف میشوند خصوصاً که
بسیار کهنه شده باشد باعث بر عدم نفع آن باشد که مقدار
استعمال این چوب زیاده بوده است از آنچه بدن تاب آن
داشته باشد و قوت هاضمه نتوانسته که در آن مقدار از چوب تاثیر
کند و عاجز بوده از آن جهت این چوب هم در بدن تاثیر نکرده
چنانچه سقمونیا را اگر دو دانگ بخورند اسهال صفرا میکنند و اگر

بسیاری از و بخورند مطلقا اسهال نمیکنند و در صورت اولی
باطلاق طبع دفع میشود از آن جهت این چوب در بدن تاثیر نکرده
و با آنکه هفت مرتبه این چوب خورده بود بسیار متأذی
بوده یکمرتبه دیگر این چوب با او دادم روز اول دو مثقال دادم

و روز دیگر دو مثقال و چهار دانگ و روز سیوم دو
مثقال و پنج دانگ و روز چهارم سه مثقال و چند روز
بدستور روز چهارم بعد از آنکه قوت زیاده شد چوب را هم
زیاده کردم تا آنکه روز بیست و یکم به پنج مثقال رسیده بود
در این مرتبه بالکل نفع یافت اشتها و قوت هاضمه اش زیاده
و قبل از خوردن این چوب اکثر بیاض بشره و وقت
فرق سبلی بود و بعد از این فرق سیاه بشره او و بشره اصحاب
نظر ظاهر میشد و هو علی کل شیء قدیر پس ظاهر شد از
تجارب که در همه امراض بمقدار این چوب که هفت مثقال
و نیم است استعمال نباید کرد بلکه بحدس طبیب در بعضی
مرضها هر قدر زیاده کم کنند اگر در هفته اول هر روز هفت
مثقال و در هفته دوم هر روز هفت مثقال و نیم و در هفته
آخر هر روز هشت مثقال استعمال نمایند و با صواب نمود

جهة آنکه هر چند طبیعت الفت بدوا گیرد اثر آن دوا
کمتر میشود پس باید که هر چند روز اندکی از این
بیخ را زیاده کنند تا اثر این بیخ کم نشود و اگر اوقات
این بیخ را باین دستور داده ایم مجربست و مقدار آب چینی
دستور صد و پنجاه و هفت مثقال و نیم میشود و در بعضی از
رسالها اطبا فرنگ صد و شصت مثقال مذکور است
و در بعضی سیصد مثقال و این در بیشتر مرضها افراطست
و مستعمل اهل تجربه آنست که هفت مثقال و نیم [illegible] که مقدار
وسط است و یک من و نیم آب بوزن تبریز بجوشانند تا بنصف آید
و در بعضی نسخها مذکور است که در دو من آب بسنگ تبریز بجوشانند
تا به سه چهار یک کم و در بعضی بلاد متعارف است که در دو و سه
من آب بسنگ تبریز بجوشانند تا بنصف آید و ما در جمیع بابها
دستور هم تجربه نمودیم و کمال نفع کرد ظاهرا اگر در بدن

یک بار غلیظ اگر عطش نباشد یا در افراط نباشد

مائیده نباشد یا عطش نباشد آب را کمتر داخل باید کرد و
اگر مواد [illegible] بسیار باشد آب را زیاده باید کرد
اگر مقدار این بیخ را از هفت مثقال و نیم زیاده تر
یا از و کمتر استعمال نمایند آب را بآن نسبت زیاده و کم باید کرد و اگر آن
و فالعطش و طعام نکنند با [illegible] و آنرا زیاد کنند و بدستور
متعارف بیخ را مثل باقلای یا نخودی خورد کرده در دیگ کنند
و آب بر سر آن ریزند و ظرفی را بر سر دیگ گذارند و اطراف ظرف را
بخمیر بگیرند تا بخار از دیگ بیرون نرود و اگر خواهند که بدانند
که چه وقت آب چینی بجهت مریض که استعمال باید کرد اولی
آنست که چوبی از میان دیگ گذارند و دیگ را به آن مقدار آب
بمانند [illegible] موضع را از چوب که بر سطح آبست علامت کنند و سر دیگ
را سوراخ کنند و چوب را از آن سوراخ گذرانده در میان آب بگذارند
و هر لحظه چوب را بیرون آورند و محافظت بخار نمایند که بیرون

از آب که خواهند که در وقت استعمال مطلوبست که آن مقدار آب

نیاند و امتحان نمایند که طبخ ظاهر آید بوضع علامت رسیده
یا نه همچنان با آن بوضع بر گرم دیگر را سر بر دارند بعد از آن
سر دیگ را سفید کرده سر دیگ را در زیر ظرف کشند تا بخار ها
و بعضی تا نهند
برده و گلوی او بالا رود و برنج حرز را در دیگ سفالین
و بعضی
نوم روغن با دنبه رسیده با برنج بجوشانند بعد تا بدارد و در
ایام از غیر اللحم تجویز خواهیم کرد خصوصا میوها و غیر اللحم از خیر کنند
و سبزیها و ترشیها احتراز نمایند از گوشتها گوشت
بره و کبک و تیهو و فرخ مرغ خانگی و چوجه مرغ مطنجن با لباب تناول نمایند تیهو
کاهی زیرا از قند و گلاب عرق بید مشک و تخم ریحان و ورق
نقره با آب چینی ترتیب داده بنوشند و چون طبیعت بر مرض
مستولی شود زرد بلاد خصوصا از برنج جستن مناسبست
و اگر حرارت بر مزاج غالب باشد نان را ترتیب دهند از آرد
گندم که سبوس او را گرفته باشند یا نانخواه مصطکی و زیره نیم کوفته

خشک شیره قند روغن گاو یا گوسفند و اگر حرارت
غالب نباشد نانخواه و زیره داخل نکنند و بعضی از اطبا تجویز
انار شیرین پیش از برنج خوردن که این برنج نموده و تجربه فقیر نیز ظاهر شده
که اگر با این طریق برنج را تجویز نمایند بعرق نعنا مطلقا نمیرسد
خوردن را مضرت میکند و جمعی از اطبا بعد از شستن گوشت و زعفران
برنج را خشک کرده بود دیگ برنج بپزند و آب را میخورند
تا جمله گرم و تمام شود و بعضی همان چه یک مرتبه از کته اکتفا میکنند
چنانچه الحال متعارف است و به دستور اول نمک را بیش بعد جمله دودم
داخل طعام نباید کرد و به دستور دوم بعد از کفگیر
این برنج نمک اندکی داخل کنند و هر قدر نیکو بالا کنند بعد از
پخت به دستور اصحاب نمک را داخل نمایند بعضی بعد از
از آشنا خوردن چون تمام نمک بخورد بعد از آن
روا بعضی میوه نخورد و جماع

مضرت

بعد از سه اربعین ترشیها و سبزیها و لبنیات ندارد و اما

هر چند از اینها کمتر استعمال نمایند اثر این نسخه بیشتر خواهد بود

و بعد از اتمام این [illegible] سیکر و در حمام رود و اگر [illegible] باقی

باشد روغن بادام بر بدن طلا نمایند بعد از آن داخل آب [illegible]

و بعضی این نسخه را بچند طریق دیگر استعمال مینمایند اما طریق

اول که ملک تجربه کرده ایم و بسیار نفع دارد و منفعتش با خوردن

آب نبات احتیاج بعرق کردن ندارد و بدن را چاق میکند

و قوت میبخشد و اگر صحیح المزاج باین طریق نسخه را استعمال نمایند

کمال نفع [illegible] بسیاری در عرق ایشان بهم میرسد باید طریق استعمال

نمایند نسخه تحلیل میرود و حیات که نسخه شش مثقال این نسخه را

بقدر حاجت با قلیلی خورد کرده در قدری از آب نبات [illegible]

که مذکور شد نجوشانند تا بنصف آید بعد آن آب را [illegible]

قهوه مانند گرم گرم [illegible] و از حلویات [illegible]

تناول نماید تا [illegible] باشند و اگر خواهد گاهی اندک

[illegible] نسخه را

قندی اضافه بر آب نماید بس است و دیگر وزن باین دستور عمل نمایند

و در این طریق احتیاج نیست که در طعام و شربت آب چیزی داخل

باشد و در مدت طعام را کم نمک کنند و از میوه ها و ترشیها و سبزیها

و لبنیات و جماع احتراز نمایند اما بعد از اتمام این نسخه به دو

روز طعام را تمام نمک کنند و از میوه ها خربزه شیرین و انار و

از ترشیها رشک و زغال و از سبزیها نعناع بعد از اتمام این

نسخه مضرت ندارد و همچنین جماع بعد از تمام اربعین مضرت ندارد

و از لبنیات هر چند احتراز تواند نمود اولی است خصوصا با [illegible]

بعد از اتمام نسخه اما طریق دویم که در [illegible] آتشک مجرب

کرده ایم اینست که از این نسخه و دارچینی و سولنجان و [illegible]

اندک زرد و روغن بادام با کاه و نبات یا شکر [illegible] حلوا کرده

[illegible] و ملاحظه این نسخه و یک [illegible] ملاحظه اولی است

اما طریق سیم که در مرضهای کهنه [illegible]

ضعف تمامی در قوت بهم رسیده باشد و ماده مرض را خانه نباشد
آنست که از نبات دو از چیزی و هیچ چیز سفوفی ساخته تناول نماید
بعد از آن گلاب عرق گاوزبان بنوشند و گاه بی هم که هیچ چیز تنها
را سفوف ساخته تناول نمایند و نفع بسیار کنند از انجمله دو کرت
از برای تسویه جگر جستان بود دیدم که کلان رفقا را ضعف معده و دو
وقف
بعضی اعضا بهم رسیده و از آن دو اهام همراه بود نفعی نیافت
آخر در این ما بابین قرار گرفت که هیچ چیز مناسبت و علاج
بغیر از این علاج ندارد و چون آن شخص را استطاعت خوردن
این هیچ نبود بدستور مشهور خصوصاً در سفر فقیر را آید و بار چه
چند چیز همراه بود از آنجمله بابین قرار گرفت که همین چوب را
تنها سفوف کرده تناول نماید با آنکه ملاحظه چون کرد بعد نفعی یافت
روز روز هم سفوف نخورد مرض بالکلیه بر طرف شد و حکیم عمادالملک
محمود حسینی الهم در رساله خود میگوید که شنیدم زنی بیماری تا او در رنج

تحمل آن نکته

هیچ چیز بدستور سفوف آن نفعی یافته باشد و فقیر در ایام زکام بسیار
متعیم
فقیر مکرر بدستور سفوف این هیچ را تجربه کردیم نفعی کلی کرد و از
جماعت بسیاری هم شنیدیم که میگفتند که بدستور سفوف
خوردیم نفع بسیار کرد اما نفعش مثل آن نیست که بعرق بنوشند
باب ٢ فصل در خواص قهوه قهوه میوه ایست که از کوهستانهای
مراد آمد و شیخ شاذلی که در کوهستانهای یمن بود بعمر آن دست
بواسطه آنکه طبع وی باعث بیداری ارباب ریاضت و قلت
عطش ایشان میشود با وجود مداومت میشود تا صیام نهار و قیام
لیل آسان شود از جهت آنکه مرتاضین را ملکه خوردن آن اهمیت
ملیح
و قهوه در روز و جلد است خلاف بر وی روی نشاید استعمال
نمود و در بعضی بلاد مغز او را بریان میکنند با پوست او و ا
حل کرده میجوشانند و در بعضی بلاد مجموع مغز را با هم دکوفته
میجوشانند و آبش را میخورند و در بعضی بلاد مغز با پوستش را بریان

و در بعضی بلاد پوست او را میجوشانند و آب آنرا میخورند

میکند خیار چنبر هم سودا بان منتقل میکند و از آنست که مغز
و اینک بهتر است بریان کرده بخورانند و باید آنرا بخورند بجهت
آنکه حضرت حق سبحانه و تعالی در هر یک از میوه‌ها خاصیتی که در قشر
دارند حکمت غریبی وضع نمی‌کند بعمل آورد که هر یک از قشر و
مغز و نفع و مضرت دیگر گذاشته حتی آنکه شیخ ابو علی میگوید که خیار
را با پوست خوردن بهتر است بجهت آنکه در پوست خیار جلای
که دفع کرده مضرت مغز خیار میکند لهذا موز را با قشر خوردن
بهتر است و بعضی بسیاری از میوه‌ها اما اصحاب تنقیح بواسطه
کدورت مغز را از قشر جدا نمایند و بسبب خشن او آنست که جوهر او
است بسیار خشن لطیف میشود بجهة ستقارفت که اول بریان میکنند
بعد از آن میکوبند بجهة آنکه زود و صلایه شود اما او اول آنرا
بکوبند بعد از آن بریان کنند و الرحیم آنکه بجهت آنکه نفعش
بهتر است چه هرگاه درست بریان شود اجزای او بسیار ... بریان

مجیبر

شده‌اند که اختلاف خواهد بود پس هر دو که بیشتر بریان شده باشد
لطیف‌تر است و خودی خواهد بود که کمتر بریان شده است و قاعده
طبخ این میوه آنست که قدر نیستی که از چند مثقال آب صاف بجوشانند
تا به یک مثقال آید و بعد از صاف نمودن بسیار گرم بیاشامند و الا
مضرت بسیار میکند و این میوه سرد و خشک است به تجربه فقیر رسیده
او در درجه دویم است و بر السنه عوام این نیست و اثر آب است
رو که نام او قهوه است مانع النوم و قاطع الشهوه است
و بواسطه این نیست بسیار خواص و عوام مشهور است که بیداری
می آورد و باه را نقصان دارد و اعتقاد فقیر آنست که سبب
بر اشتهار همین است که قسمی از شراب که عفوصتی دارد و سطح زبان
را بهم میکشد عرب آنرا قهوه میگویند و بجنوح معنی آن ... در اختیار
میگویند که آن شراب که عفوصی دهد است و عرب او را قهوه
میگوید مانع نوم است و قاطع شهوه است و ظاهرا صاحب
بیت ندانسته قهوه بمعنی شراب را خلط با این قهوه کرده

بادنجان در مثقال
۴ مثقال

اعلای ... در درجه

اگر نه برعکس این قهوه نقصان نمیرساند و نه بیاید [illegible] که تا [illegible] بسبب

دیباره ایشان مضرت بهم نرسیدی که تجربه بصحت رسیده [illegible] آنکه شخصی

مدعی بود که [illegible] شربت قهوه میخوردم باه حرکت می آید و این

بواسطه بیوست اصحاب ریاضت [illegible] زیاده میشود و بیداری می آرد

روا ما جمعی که مزاج ایشان گرم و حرارت بواسطه آنکه حرارت مزاج را گرم

و دفع

میکند رطوبات را اما انجماعه بواسطه حرارت ظاهر میرسد از دکاه خواب بد می آورد

از الجمله شخصی [illegible] بودیم که مزاج او بکمال حرارت داشت و سبب خواب [illegible]

میکرد [illegible] سرسام [illegible] باشند و اضطراب میکرده [illegible] که

[illegible] بقهوه مداومت کرده خواب او زیاده [illegible] منزل [illegible] آمده و از [illegible] تعجب [illegible]

که شمارا اعتقاد است که قهوه بیداری آورده و مزاج من [illegible] غلیظ [illegible] این

اثر کرده بعد از تفتیش [illegible] معلوم شد که بواسطه لطف حرارت [illegible]

رطوبت خواب [illegible] و مداومت بقهوه موجب ترک [illegible] میشود

و در قهوه فاده [illegible] ادرار منافع بسیار است [illegible] تسکین وجع [illegible] خصوصا

که [illegible] گرم [illegible] بواسطه [illegible] تسکین صداع [illegible] مخصوص

صداع گرم را و در دفع خمار و صداع خمار [illegible] نافع است

و ماخولیا [illegible] را که از احتراق اخلاط بهم رسد نافع است و ماخولیا که

از کثافت و غلظت خلط بهم رسیده باشد نفعی نیافتیم و در مراقیا

خالی از نفعی نیست و قهوه در حصبه و آبله نفع تمامی دارد قبل از بروز

و بعد از بروز ما مکرر قهوه را بجمعی که حصبه و آبله داشتند تجربه نمودیم نفع تمام

دارد اگر بعد از بروز استعمال نمایند و [illegible] که اندک مروارید

داخل قهوه یا داخل شربت نمایند چه تجربه بروز نفع تمامی میکند

و جمعی قهوه [illegible] اند که مضرت دارد [illegible] مصلح اوست

با آنکه [illegible] استعمال باید کرد و مکرر قهوه را با مروارید در حصبه تجربه کردیم

نفع عظیم کرد و قهوه را با مروارید با زعفران استعمال کردن

بهتر است و اخلاط لطیف [illegible] رقیق میسازد و در [illegible]

خصوصا که خون بسیار آید نافع است و بول را می راند و طبیعت را قبض

نمیکند بلکه [illegible] نرم میکند و تشنگی را می فرو نشاند و اشتها می آورد و هضم طعام

بعضی اطبا [illegible] بتجربه [illegible] مروارید [illegible] بجای [illegible]

نیز دخل دارد اما نفع او در اشتها زیاده است بر نفع او در هضم
و چون مسافر در وقت فرود آمدن چند فنجان از وی بخورد ادراک تعب راه
بر وی نیاید و قهوه مکرر نباید خورد در قوت معده بعضی از غذا باشند
ادمن بایست اول صبح چند فنجان بخورند و بعد از طعام اگر از معده
گذشته باشد با آنکه رغبت با آب باشند دو سه فنجان بنوشند و خوردن
قهوه بعد از میوه طبع را بسیار شکفته میکند

باب سیم در خواص چای

چای اگر چه طعمش بهتر است از طعم قهوه اما منافع چای اکثر است
از منافع قهوه و قاعده طبخ او آنست که یک مثقال او را در صد و پنجاه
مثقال آب بجوشانند تا هفتاد مثقال آید و طبیعت او گرم است
و با اعتقاد فقیر در درجه دویم چه از حرارت او متغیر میشوند
و در رطوبت در سیوم است تامل هست از تجربه رطوبت او ظاهر میشود که بعد
از خوردن او موجب کسالت میشود و خواب آید که مزاج او ورد از آنجهت
مزاج او مثل مزاج آدمی صحیح است اگر چه مزاج قهوه نقیض مزاج روحست

اما خاصیت او زیاده است و نفع او در هضم طعام زیاده گشت
از نفع او در اشتها و اولی آنست که او را با عود هندی و قرنفل
و دارچینی و مصطکی بجوشانند و چون عورات را زائیدن
دشوار باشد زعفران نیم مثقال در چای داخل کرده گرم بنوشند
نفع تمام میکند و چون چای را با بونه و شبت را بجوشانند در
طشتی کنند قولنج را که از ریاح یا از بلغم بهم رسیده باشد نفع تمام
میکند و در کتاب صیدنه ابو ریحان بیرونی که از مشاهیر علماست
و معاصر شیخ ابو علی است چای هم مذکور است بعضی گمان میکنند که
چای همین چای خطائی است ظاهرا غیر اوست چه از خواص
مشهوره او چیزی مذکور نساختند و بعضی حکایات نقل کرده که هیچ
مناسبتی با این چای خطائی ندارد والله اعلم والعلم عند الله
ان الله ... منافع و مضار ... [illegible]

VIII

BLANK PAGE

فوظ شود و در کتاب تحلیه خیال خواهم کرد با شفاعت
امیر المؤمنین علیه السلام از دین متمتع شوند و ثواب [illegible]
پروردگار فیض الله ثواب
همایون [illegible] شود
بتاریخ ۲۵ شهر محرم الحرام سنه [illegible] در بلده دار الفتح [illegible] صورت اتمام یافت
کتبه الفقیر اقل عباد الله [illegible]
لا اجر [illegible] حکیم محمد کاظم المتوطن گیلان [illegible]

بعينه انه يعرف بنفسه بل لو جيء بخبر آخر انه نقل ان لا اشيا لما طلب الارتباط عن الشيخ
مع ان الواحد الحقيقي يصدر عنه الا الواحد كتب الشيخ لم لا الواحد الحقيقي لو كان مصدرا لاثرين
كا وب مثلا كان مصدر ا لا وما ليس ا لا ب ليس ا فيلزم اجتماع النقيضين
واجاب عنه الكاتبي في شرح الملخص بان بعض مصدر ا كان مصدر ا لا مصدر لا ا اعني
مصدر ب وشنع الامام الشيخ تشنيعا بليغا في المباحث المشرقية حيث قال العجب
ممن يفني عمره في المنطق ليعصمه عن الخطأ ثم تهاون في مثل هذا المطلب الاعلى حتى يقع في
غلط يضحك منه الصبيان ولما كان بيان الشيخ ارفع من ان يتوهم انه يقصد ما نقل عنه
تبادر منه الفهم سيما في كتبه الاشارات الحكم بعد طلبه برهانا على ذلك المطلب الجسيم اراد افضل
المتاخرين واكمل المتبحرين شيخنا واستادنا مولانا جلال الدين محمد الدواني ان يبين مطلب
الشيخ من كلام لينعكس التشنيع على مشنعه قبل درايته فقال في حاشيته المستعملة للشرح
التجريد لهذه العبارة اقول مصدر لا ا ليس مصدر ا فهو لا مصدر ا في القف
مصدر لا ا تحقق القف بل مصدر اتحادا كان له حيثيتان فلا يكون متصفا
من حيثية بمصدر ا ومن حيثية اخرى بلا مصدره من غير تناقض اما لو لم يكن له
الا حيثية واحدة امتنع ان يتصف بها للرفع التناقض وتفصيله انه
الشيء بامر لا اقتضاء ما فيه من حيث الاتصاف بذلك الامر ان يتصف بنقيضه فلا يجوز
اجتماعهما من حيثية واحدة هذا هو الظاهر العكس لتشنيع الامام على الشيخ انتهى كلامه

قال مد

فان قيل لا يستقيم هذا التاويل فانه لا يلزم منه الا قضيتان مطلقتان هو مصدر لا ا وليس
هو مصدر لا ا وليس بينهما تناقض فان نقيض المطلقة هي الدائمة فقال المطلقتين
انما لم يتناقضا لامكان تحقق الايجاب والسلب في وقتين وتحقق السلب في الفعل اخر ولا
كانا في وقت واحد فيتناقضان قطعا والواحد الحقيقي الموجب اذا لم يكن تأثيره موقوفا
على شرط ما اصلا كان كل ما فرض انه اثره لازما له متحققا معه بلا تراخ فيلزم التناقض على
التقدير بلا شبهة واقول فيه بحث من وجه آخر وهو انه لا يلزم من ذلك ما ذكره الا ان
يتصف الواحد بمصدر ا بالذات وبلا مصدر ا بواسطة الاتصاف بمصدر ب فيلزم
ان يكون مصدر ا ولا مصدر ا من حيثيتين وهو ليس بتناقض كما اعترف به على انه
لو كان مقصود الشيخ ما ذكره ينبغي ان يقول لو كان الواحد الحقيقي مصدر الاثرين كا
وب مثلا كان مصدر ا ولا مصدر ا لان مصدر ب ليس مصدر ا فيلزم اجتماع
النقيضين لعله لم يلزم ان الاشتهار في كلامه تامل وتحقيقه لي والاخير على الشيخ
وانما البحث والحق ان لا يتجه على الشيخ شيء من المحذورات المذكورات وهو ان
ما المبدأ انه ان كل علة لها معلولان لها مع كل واحد منهما خصوصية ليس مع غيره بحيث
يصدر منه على تلك الخصوصية انها مصدر لذلك المعلول وليس مصدر لغيره
فلو كان الواحد مصدر ا ولغير ا لزم ان يصدر عنه انه باعتبار خصوصية لزم مع ا انه
ليس مصدر الغير ا بالفرض فلو كان ذلك الواحد واحدا حقيقيا لزم ان يكون مصدر الغير ا
ولا يكون مصدر الغير ا من حيثية واحدة وهو تناقض صريح
ترك الهداية على التحقيق والمسامحة

BLANK PAGES

من فوائد ابو منصور التميمي في الاوزان والاكيال

الطسوج نصف قيراط وهو وزن شعيرتين القيراط جزء المثقال وهو وزن اربع شعيرات
المثقال واحد درهم وثلث اسباع درهم الاستار اربعة مثاقيل ونصف وهو ستة دراهم
وثلثة اسباع درهم الاوقية سبعة مثاقيل ونصف وهو عشرة دراهم وخمسة اسباع
درهم الدراهم بلغة اسباع المثقال العوابس ستة مثاقيل القوالب ... مثاقيل
الباقلاه اليونانية ستة قراريط الباقلاه المصرية ... قيراط الرطل اثنا عشر اوقية
وهو مائة وثمانية وعشرون درهما واربعة اسباع درهم المن رطلان الكيلجة ... تسعون
منا القفيز ... المكوك ثلث كيلجات الكيلجة ... المن ...

فصل في غسل الادوية

غسل الشمع تراب الشمع ويصب عليه الماء دفعات الى ان لا يبقى فيه كدورة في الماء ويبقى
الماء صافيا اذا صب فيه غسل اللك ينقى اللك من عيدانه ويسحق ويصب عليه ماء ويغلي
... حتى يتسع الهاون ثم ... ويصفى ... يصب المخل ويترك الماء المنقع
ان يصفو جيدا ... ثم يصب الماء من الثفل قليلا قليلا ويلقى الثفل الا ...
... في الشمس ... ويستعمل فان ... اللك ... الثفل
... فانه ... الماء المنقع عليه ... غسل ... يؤخذ منها
... ويلقى عليه ... ويصب عليه من الماء ... ويطلى
... ويترك في اناء ... ويصب عليه الماء ويعاد عليه
الماء ويعمل ذلك سبعة ايام ... يصب ويعاد ... اربعون يوما ... غسل النورة
الى النورة في اجانة ويصب عليها الماء العذب بعد ... ويحرك ... فاذا سكن
وصفي الماء عنه فيصب الماء عنها واعد عليه الماء واغسل بها ... هكذا
سبع مرات

سبع مرات غسل الطين يصب عليه الماء بعد ... ويقوم فوقه ...
... الحصاة الصغار والاثقل فوقه ... ويصب الماء
غسل السوس يصب عليه ماء ... ويترك الى ان يرتفع ثم يؤخذ منه ... ويصب
عليه ماء ... غسل التوتيا يصب عليه ... ويغربل
... يغربل ...
... ويصب عليه ماء عذب ...
... غسل الخبز يؤخذ
الخبز الحوارى ... ويصب عليه ... حتى يرى
ثم يصب الماء ويعاد عليه الماء ... مرات غسل ... يصب الماء ...
... الماء ... ويصب
... الماء ... حتى لا يبقى من ... سواد وان شئت صببت في الاناء ... اما ...
... التوتيا
... بعد ... الهاون جيدا ثم يصب عليه الماء ...
... الماء ... جيدا ثم يصب ذلك الماء في اناء ويصب ...
... الهاون ... اذا ... الذي ...
... جيدا
... الماء ...
... الماء ...
... الماء ... ثم انزل

عن الماء من الدهن صنعة الملح يوخذ ملح اندراني كل المايع فيسحق [illegible] ويقطع شمع
من الشمع المحلول وينقع [illegible] ثم يسحق صنعة زيت الشمع يوخذ مقدار درهم من الشمع المصفى
ويلقى في الهاون ويصب عليه وزن [illegible] من [illegible] الورد والبنفسج او غيرهما [illegible] قطع الجد
ويضرب باليد او يرفع فاذا ذاب الجميع فقطعها فوقه [illegible] صنعة دهن البيض
يوخذ [illegible] البيض [illegible] ويجعل داخل الطشت النحاس ويقابل
به الشمس المتوسطة يسيل منه زيت [illegible] استخراج عسل البلادر يوخذ قنينة من زجاج طويلة العنق
ويطلى بطين الحكمة ويوخذ البلادر [illegible] القنينة [illegible] ويوضع على [illegible] ثم يوخذ
[illegible] الطين [illegible] شكل الكرسي [illegible] مقدار ما يسع فيه عنق القنينة ويوضع الفحم مقلوبة
ويوضع الكرسي على [illegible] ويوضع تحته [illegible] ويوقد فوق الكرسي بنار [illegible] الى
ان يقطر عسل البلادر فاذا امسك عن التقطير [illegible] صنعة طين الحكمة يوخذ طين [illegible]
والرمل ثم يخلط معه شعر راس الانسان او يوخذ [illegible] المنقوع [illegible] فيقطع قطعا
صغارا او يخلط معه مثل [illegible] المدقوق المنخول [illegible] وقد اذيب [illegible] ويوخذ
[illegible] ويوضع [illegible] كل يوم [illegible] ويستعمل استخراج دهن الحنطة
والحمص [illegible] على البلادر [illegible] اذا اردت ان [illegible] دهن الحنطة فاجعلها في كوز
[illegible] الدهن [illegible] اذا اردت استخراج
دهن [illegible] يوخذ الصوف [illegible] ويلقى في قدر ويصب
عليه ماء كثير ويطبخ [illegible] فوق الماء [illegible]
[illegible] استخراج اللبن [illegible]
الجيد [illegible] التراب [illegible]
[illegible]
[illegible] ثم يرفع واستخراج دهن [illegible]
عليه الماء [illegible] فان الدهن يسيل منه [illegible]

وهو ان

وهو ان [illegible] ثم [illegible] قوة [illegible] الدهن الذي فيه [illegible]
[illegible] النفس [illegible] في النبات [illegible] العقاقير [illegible]
[illegible] يوخذ [illegible] في الماء [illegible]
يوخذ [illegible] في الماء والشمس [illegible] ويوخذ [illegible]
فانه يعمل [illegible] الارمدة [illegible]
فيها في الادوية [illegible] استخراج دخان الكندر
[illegible] تحت طشت [illegible] فانه
يتعلق [illegible] فوق الطشت صنعة [illegible] العقارب
يوخذ العقارب [illegible] في قدر [illegible] ويوضع على [illegible] التنور [illegible]
الحرارة [illegible] ساعات ثم [illegible] استخراج الحجارات [illegible]
[illegible] ويجعل في قدر [illegible] القدر [illegible] في وسط [illegible]
وهو [illegible] الدخانية المتولدة عن [illegible] الحجارات [illegible] النقوبات
ثم يطين القدر [illegible] عليها كلها [illegible] فاذا [illegible] الحرارة
وصارت مثل النار [illegible] القدر [illegible] وصب عليها الشمس
[illegible] القطع [illegible] ثم يرد [illegible] القدر [illegible]
فاذا صارت مثل النار صب عليها [illegible]
ثم يرد الى القدر [illegible] فاذا صارت مثل النار [illegible]
عليها [illegible] ثم استعملها [illegible]
ان [illegible] مثل [illegible]
ثم [illegible] مثل الكحل ثم [illegible] ويستعمل
[illegible]

يسحق سحقا جيدا او يودع في التنور ويترك حتى يوقد عليه ... حتى يذوب ... الزجاج يوخذ من قلي الاشنان رطل فيداف في اربعة ارطال ماء ثم يحمى الزجاج بالنار حتى يصير رمادا صفة ماء الزجاج يوخذ الزجاج الشامي ... الفخارين ثم ... في ... ثم ... ويوخذ ما رفع على راسه مثل الرغوه فهو ماء ... يوخذ ثلثة ارطال ... فيغلي غليه جيده ثم ... او ... سكنجبين ... بارد ثم يرد الى النار ... ثم يجعل ... من ... ويستعمل استعمالا ... اذا اردت ... مخده ... ثم ... على ... لكن ... كمقه ثم ارفعه واحفظه واستعمله وان شئت فاغلها ... في الماء غليا جيدا الا ان ... ثم ... الماء منه ويطبخ العسل حتى ... الماء ويبقى العسل ثم ... بالادويه تسخين الاطعمه اذا احتجت الى ... طعام ... مثل الهريسه والفالوذج وخشيت الدخان عليه ان ... فانقب قدرا او ... فيه ماء وضع فوق القدر اذا وضعت ... تحت القدر حتى ... الماء وغلي جيدا فان ذلك الطعام يصير كما كنت ... صنعة ... يوخذ قدرا عظيما ... الماء ويجعل ... الذي ... في ... ذلك الاناء في الماء ويوقد ... نار ... ياسن ... الدخان صنعة الحمام اليابس يوخذ اجانه مثل اجانة القصارين ... الراس ... ويكون ... في ... بثقب ... عليه الانسان ... ان يكون ... نصفين ... النصفين ... الانسان ... الارض ... في العمق ... تلك الاجانه ثم ... الاجانه ... ذراع من الارض ثم يحفر حفرة مدورة ... المدورة ... الحرارة ... الحفرة اسفل الاجانه ... ثم ... الانسان فيه ... الذي ... داخلها ... راس الاجانه ... ثم ...

تمت الفوائد المنصوري

صفت معجون حکیم علی

شافع بسیار دارد اما از آن جمله آنچه بتجربه رسیده است جهت حفظ قوت دل
و دفع ... و اعصاب و باه و قوت ... و درد پشت و صداع ... فالج و لقوه
و استرخای زبان و درد اعضا و جهت سیاه کردن موی تجربه شده که اگر یک
سال مداومت کنند موی سفید سیاه شود و اگر خواهد که دیگر آید بواسیر را نفع
بسیار کند و بوی دهن خوش نماید و ... پاک سازد و عرق النسا و وجع ورک دور کند
و بدن فربه سازد و حالت ... نگاه دارد و ... است صفته

پوست هلیله کابلی پوست بلیله پوست هلیله سیاه پوست هلیله زرد آمله مقشر پوست ...
پوست انار برگ سنبلو سیاه دانه ... دانه مازو سعد کوفی ... هندی زرنب ...
... اسپند ... عسل ... فلفل ... دار فلفل ... سنبل الطیب تخم کندنا
کرفس ... عود قماری مصطکی عنبر اشهب فادزهر ... عسل بلادر
ورق طلا ورق نقره دارچینی ... زرنباد زعفران بوزیدان
شقاقل مصری بهمن ... مسک ... سنبله ... عسل ادویه ...
عدد آنرا با شیر ... و عسل بقوام ... در آن حل نماید با اجزای معجون سرشته شربت ... مثقال
تا یک مثقال زیاده جایز نیست عسل بلادر را با روغن ... کرده ...
روغنی که ... روغن بادام ... در یکدیگر بیامیزند تا پنج
... در ظرف کنند و بر آتش ملایم بجوشانند تا روغن ازو جدا شود بعد از آن
آن روغن را با ... بر موضع موی مالند و بعد از ... موی ...

نسخه شربت ابریشم

چهل توله ابریشم خام پاکیزه را در چهار شیشه ... و دو شیشه گلاب
... ساعت در ... کنند و بعد از آن بجوشانند و صاف کنند و هفتاد توله
شربت ... و ... قند و نبات سفید داخل نموده کف آن را
با کف سفید ... تخم ... بگیرند و بعد از آن این دارو ها را در ... کرده بجوشانند
تا بقوام آید زعفران ... عود هندی مصطکی صندل سفید سنبل الطیب ...
... بعد از درست شدن عنبر اشهب مسک ورق طلا
ورق نقره داخل نمایند جهت تقویت باه و امساک نافع است ... تمت

طریقت خوردن فادزهر ...

فادزهر ... یاقوت ... لعل بدخشی زبرجد ورق طلا ورق نقره
عنبر اشهب مسک عود هندی مصطکی
مجموع را ... گلاب ... سرشته
و ... کنند و هر روز یکی را ... بخورند ... و ...
... شربت نبات ... و ... مصطکی
... میتوان خورد ... و ...
... طریقه ... حکیم علاء الدین ... محمود
مسک ورق طلا فادزهر ... زبرجد یاقوت ... لعل ...
مصطکی ... عود هندی ورق نقره ...
... گلاب حل کرده ... ساخته ... گلاب ...
مجموع ... با گلاب حل کرده ... و احتیاط کنند ...

باشند بعد از آن بسته سفته هر حب مثل نخود در ورق نقره یا طلا پیچیده
سه حصه کنند یک حصه را در اول شب فرو برند روز دوم و سیم بدستور اول و غذا
نخوداب یا کباب و قلیه مرغ یا گوشت بره بخورند و در مقدار طعام افراط نکنند و قبل
از طعام سه ساعت و بعد سه ساعت [illegible] باشامند و بعد از فرو بردن حب قدری گلاب
بخورند و با ملکه جماع [illegible] بسیار اصرار کنند و جهد کنند و [illegible] ماش
احساب [illegible] طریقه اوی مرحوم حکیم عماد الدین محمود

وصفه

فادزهر اعلا اگر قوی مزاج باشند چهار دانگ و اگر ضعیف مزاج بوده باشند سه دانگ با عرق ریحان
لعل [illegible] زیره [illegible] ورق طلا ورق نقره مشک عنبر عود هندی مصطکی
فادزهر را اول [illegible] در سنگ [illegible] گلاب [illegible] سه حصه کنند و [illegible] فرو برند
[illegible] از معتاد [illegible] بخورند
و قدری [illegible] داخل نموده بخورند [illegible] گلاب [illegible] نبات [illegible]
و [illegible] عود و جوارش مصطکی و [illegible] قدری [illegible]
[illegible] بعد از خوردن [illegible] احیاناً
و اگر [illegible] قرار دهد بهتر والله اعلم بالصواب طریقه [illegible]

فادزهر اعلا [illegible] عود [illegible] مصطکی [illegible]
ورق طلا [illegible] فادزهر [illegible] را [illegible]
نبات [illegible] سه حصه کرده [illegible] بخورند [illegible] بعد از خوردن [illegible]
ملاحظه [illegible] نکنند و [illegible] عدا [illegible]

[illegible] باشند و از معجونات [illegible] و [illegible] قندی [illegible]
و از [illegible] گاوزبان و فواکه [illegible] و گلاب [illegible] گاوزبان
بخورند [illegible] اثر بر اشتها و باه و چیزهای دیگر خواهد داد [illegible]
اما بعد از حصول [illegible] خوردن آن اقدام کنند و از مجربات حکیم عماد الدین محمود
اما [illegible] در باره [illegible] و قوه [illegible]

نسخه خضاب که یک سال می‌ماند هرگاه [illegible] موی سفید شود

از [illegible] که [illegible] رنگ [illegible] و [illegible]
چهار [illegible] کرده در ظرف آهنی [illegible] نیم رطل [illegible] و [illegible]
و چهار عدد مسمار آهنی [illegible] بعد از آن [illegible]
[illegible] کنند آن مقدار [illegible] روغن [illegible] شود و [illegible]
داخل نموده در ظرف [illegible] بنهند و [illegible]
و [illegible] که هنوز [illegible] کنند و [illegible]
و بعد از آن [illegible] تمام را [illegible] [illegible]
و بار دیگر در همان مکان نگاه دارد و هر وقت که [illegible] بر [illegible]
[illegible] از شب تا صباح [illegible] در همان مکان نگاه دارند
نقل من خط [illegible] حکیم [illegible]

Dr. CARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

Loose material follows

٧
٩
١١

[illegible]

٣ ٢ ٣ ٢

[illegible]

٢ ٣ ٢ ٣

[illegible]

٥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

END OF REEL

PLEASE REWIND